

Deel 1

Centrale Organisatie TNO
Juliana van Stolberglaan 148
2595 CL 's-Gravenhage

Inhoud

Ten geleide 5

Verslag van de werkzaamheden over het jaar 1980	7
Stafafdeling In- en Externe Communicatie TNO (IEC)	7
Personeelsaangelegenheden	7
Bedrijfsveiligheid	12
Bedrijfsgeneeskundige Dienst	12
Stafgroep Strategische Verkenningen TNO (SSV)	13
Financiën	14
Gebouwen- en Terreindienst TNO (GTD)	18
Nationale Raad voor Landbouwkundig Onderzoek TNO (NRLO)	19
Sectie Landbouwkundig Onderzoek CO-TNO (SLO)	23
Commissie TNO voor het Onderzoek ten dienste van het Milieubeheer (COM)	24
Subcommissie Luchtverontreiniging	26
Studie- en Informatiecentrum TNO voor Milieu-Onderzoek (SCMO)	27
Commissie voor Hydrologisch Onderzoek TNO (CHO)	30
Commissie Milieuprojecten TNO (CMO)	33
Plancommissie Bouwresearch TNO (PCBR)	35
Commissie Risico-analyse TNO (CRA)	36
Werkgroep Nieuwe Researchactiviteiten (WNR)	38
Bureau Internationale Projecten TNO (BIP)	39
Coördinatiecommissie Computeractiviteiten TNO (CCA)	41
Raad voor Gezondsonderzoek TNO (RGR)	42
Samenstelling van het bestuur en dagelijks bestuur van de Centrale Organisatie TNO	48

Bijlagen 51

Ten geleide

Dit jaarverslag sluit een tijdperk af in het bijna 50-jarige bestaan van TNO. Het is namelijk het laatste verslag van de Organisatie 'oude stijl', verdeeld in een Centrale Organisatie en vier Bijzondere Organisaties. Volgende verslagen zullen melding maken van het functioneren van TNO als eenheid, slagvaardig reagerend op veranderende behoeften in onze samenleving. Over deze reorganisatie is lang gesproken en soms fel gediscussieerd. Dat is begrijpelijk. TNO heeft in de jaren na 1945 een belangrijk aandeel gehad in de wederopbouw van ons land en van onze industrie. Vooral in de jaren '50 en '60 zijn daarbij prestaties geleverd waarop menige oudere medewerker thans nog trots is. Bij een organisatie met een dergelijke staat van dienst vergt een ingrijpende wijziging van de organisatiestructuur uiteraard veel overleg. Nu echter de nieuwe structuur bekend is en in principe ingevoerd staat TNO opnieuw klaar haar onderzoekspotentieel in dienst te stellen van de vernieuwing van de economische basis van ons land. De behoefte daaraan is minstens zo groot als in de jaren na 1945, het economisch klimaat is echter aanzienlijk minder gunstig. Juist daarom is het van levensbelang ons bedrijfsleven te helpen nieuwe wegen te vinden, om nieuwe samenwerkingsverbanden tot stand te brengen en nieuwe methoden te zoeken om de in ons land beschikbare kennis over te dragen aan het bedrijfsleven, met name aan het midden- en kleinbedrijf.

Vooraf voor deze kennisoverdracht zal een samenwerking tot stand moeten komen met andere organisaties met verwante doelstellingen, niet alleen universiteiten en hogescholen, maar ook instellingen als bijvoorbeeld ZWO en ECN. Men kan voor een samenwerkingsvorm onder andere denken aan regionale transferpunten waarbij de Rijksnijverheidsdienst, de TH's, TNO en regionale ontwikkelingsmaatschappijen zijn betrokken.

Bij alle activiteiten, gericht op het behoud of het herstel van de welvaart mag niet worden vergeten dat ook aandacht moet worden gegeven aan gebieden die van belang zijn voor ons welzijn:

- voeding, gezondheid, milieu. Juist op deze gebieden echter zijn de mogelijkheden tot financiering door derden beperkt. Veel zal daarom afhangen van de mate waarin de overheid tot deze financiering in staat is. Dit houdt tevens in, dat in versterkte mate verantwoording wordt afgelegd over de wijze waarop de ter beschikking gestelde middelen zijn besteed. Mede hierom wordt veel belang gehecht aan verbetering van de budgettering in de planning van het onderzoek. Daarbij zal het ten behoeve van een goede prioriteitenstelling soms noodzakelijk kunnen zijn minder belovend onderzoek te stoppen ten gunste van nieuwe, potentieel gunstiger activiteiten.

Bij onze prioriteitenstelling zal niet alleen de kans van slagen van een onderzoek bepalend zijn maar ook de beoordeling of een bepaald werkgebied in een maatschappelijk minder belangrijk wordende sector is gelegen. Op grond van deze overweging is voor enkele instituten een begin gemaakt met een herprogrammering die, via een wijziging van de onderzoekrichting moet leiden tot een verbetering van de positie van het instituut. Dit gehele proces van heroriëntering heeft tot doel een nog grotere gerichtheid naar buiten, versterkte samenwerking tussen soms nogal verschillend gearde onderdelen van de Organisatie en nog meer aandacht voor vernieuwend onderzoek. Vooral bij dit laatste zullen wij moeten beseffen dat de huidige technologische ontwikkelingen bij sommigen verontrusting oproepen. Duidelijk is, dat recente ontwikkelingen op gebieden als de informatica, de micro-elektronica en de moleculaire biologie, ons leven sterk zullen gaan beïnvloeden. Daarom zullen wij ons ook moeten

richten op het inzichtelijk maken van de gevolgen en de mogelijkheden op deze gebieden en met het ontwikkelen van instrumenten om negatieve bijverschijnselen zoveel mogelijk te voorkomen of te neutraliseren.

De problemen waarvoor wij ons gesteld zien zijn al met al complex en veelomvattend. Wij zullen deze dan ook zeker niet alleen kunnen oplossen, maar uitsluitend in samenwerking met al diegenen die met ons van mening zijn dat de wetenschap een onmisbare factor is voor de toekomst van ons land.

Verslag van de werkzaamheden over het jaar 1980

Stafafdeling In- en Externe Communicatie TNO (IEC)

In het begin van de verslagperiode moest veel aandacht worden besteed aan het aanpassen van de werkwijze van de Stafafdeling aan de wensen en opvattingen van de nieuwe Raad van Bestuur. Dit vereiste veel overleg met de individuele leden van de RvB. Mede door deze intensieve contacten was het mogelijk de diverse beleidsvoornemens en -beslissingen op de juiste wijze communicatief te begeleiden. Daarbij moest voorbereidend overleg worden gevoerd om de opzet en werkwijze van de Stafafdeling aan te passen aan de totale opzet van centrale stafafdelingen zoals deze zich in de loop van het jaar ging aftekenen. De dagelijkse werkzaamheden vroegen daarnaast niet minder aandacht. De contacten met de media waren vaak intensief tengevolge van soms spectaculaire ontwikkelingen die zich bij onderdelen van de Organisatie voordeden. Met name de Internationale TNO Conferentie over biotechnologie trok in de binnen- en buitenlandse pers veel aandacht.

De Informatiegroep van de Stafafdeling kreeg een toenemend aantal vragen van veelal zeer uiteenlopende onderwerpen te beantwoorden. Belangrijke nieuwe activiteiten van deze groep waren de eerste uitgave van de TNO Newsletter, een informatiebulletin voor de buitenlandse pers en de opzet van de TNO-deelname aan het viditelsysteem. Aangezien het hier nog een proef betreft moest veel overleg worden gevoerd over zowel de aard van de op te nemen gegevens als de opzet van de zoekbom. Voor de interne communicatie bleef TNO Kontakt het belangrijkste medium. Veel ruimte werd ingeruimd voor de verschillende beleidsvoornemens voor de reorganisatie, reorganisatievoorstellen en voor de voorstellen van de Werkgroep Rechtspositie TNO-personeel (WRT). Nieuw was de wijze waarop de COR in het blad werd gepresenteerd. Redelijk veel informatie kon worden gegeven over het overheidsbeleid m.b.t. TNO, met name van de Ministers voor Wetenschapsbeleid, Economische Zaken en Volksgezondheid en Milieuhygiëne. Daarnaast kwamen ook diverse interne TNO-zaken aan de orde, zoals de veiligheid in werksituaties en nieuwe technische ontwikkelingen bij TNO-instituten.

De Presentatiegroep verzorgde in het verslagjaar een reeks grote en kleine stands op tentoonstellingen, symposia, congressen en postersessies. Een begin werd gemaakt met de standaardisatie van het tentoonstellingsmateriaal. Door de keuze van een systeem van koppelbare elementen wordt het mogelijk op zeer korte termijn aan specifieke of brede presentatiebehoeften te voldoen. Op deze wijze zal TNO kunnen beantwoorden aan de steeds duidelijker wordende vraag naar sterk vakgerichte presentaties. Naast de gebruikelijke beurzen in binnen- en buitenland werd voor het eerst deelgenomen aan twee gespecialiseerde beurzen, de 'Info Selecta' voor het midden- en kleinbedrijf en de 'Formula '80' voor de verf- en drukinktindustrie.

Bij de drukwerken was een groeiende vraag te constateren naar communicatiemiddelen met een marketing-karakter. Zo werden in samenwerking met het Verfinstituut en het Houtinstituut de periodieken 'Paintletter' en 'Houtbulletin' opgezet.

Aan het einde van het verslagjaar werd begonnen met een inventarisatie van alle binnen TNO aanwezige drukwerken, audiovisuele middelen en andere uitingsvormen. Het doel hiervan is te komen tot een TNO-huisstijl en een samenhangende productie van drukwerken, tentoonstellingen en audiovisuele middelen.

Het Congresbureau kreeg een aanzienlijk groter aantal verzoeken om hulp bij de organisatie van congressen, symposia e.d. van TNO-onderdelen te verwerken. Teneinde aan alle wensen te kunnen voldoen moest de groep op maximale capaciteit werken.

Personeelsaangelegenheden

Herstructurering en werkgelegenheid

Elke reorganisatie gaat gepaard met onzekerheden over de werkgelegenheid. Dat is ook bij TNO het geval. Functies vervallen, een nieuwe financieringsstructuur en de harde noodzaak tot bezuinigen doen hun invloed gelden. Meer dan ooit is de noodzaak aanwezig efficiënt te werken. Geen wonder dat de vakorganisaties (in het Formeel Overleg) en de Centrale Ondernemingsraad er steeds op hebben aangedrongen de werkgelegenheid bij TNO te handhaven en gedwongen ontslag te voorkomen.

De Raad van Bestuur is daar uiteraard gevoelig voor en heeft het standpunt ingenomen, dat er in ieder geval geen gedwongen ontslag zal plaatsvinden alvorens de in de maak zijnde afvloeiingsregeling rond is. Die afvloeiingsregeling staat thans op stapel en is gebaseerd op de aanbevelingen van de WRT (Werkgroep Rechtspositie TNO-Personeel).

Bovendien acht de Raad van Bestuur het de verantwoordelijkheid van de werkgever de werkgelegenheid zoveel als in zijn vermogen ligt te handhaven en de continuïteit daarvan te waarborgen. Gedwongen ontslag dient zoveel mogelijk te worden voorkomen.

Sociaal Plan

Voor de diverse deelreorganisaties die zullen plaatsvinden wordt een Sociaal Plan opgesteld. Een Sociaal Plan is te beschouwen als een overeenkomst tussen werkgever en vakorganisaties over de wijze waarop bij een deelreorganisatie te werk wordt gegaan; de ondernemingsraad brengt hierover advies uit. Als uitgangspunt geldt daarbij, dat in overleg met betrokkenen zoveel als mogelijk is zal worden getracht voor iedereen een passende functie te vinden en dat gedwongen ontslagen zoveel mogelijk worden voorkomen. Gekozen is voor een zogenaamd raamplan, dat wil zeggen, er is een basis Sociaal Plan dat model staat voor alle deelreorganisaties, maar dat afhankelijk van de plaatselijke situatie kan worden ingevuld met gegevens over de betreffende deelreorganisatie. Steeds is echter de doelstelling de medewerkers zodanig te begeleiden dat een aanvaardbare oplossing wordt bereikt voor de sociale en materiële gevolgen voor hen die bij de reorganisatie zijn betrokken.

In het Sociaal Plan dat thans is aanvaard is o.a. aangegeven:

- de verantwoordelijkheid voor de uitvoering;
- het toezicht op de uitvoering;
- de benadering en begeleiding van de individuele medewerker;
- beroepsmogelijkheden.

Gewerkt wordt met een stuurgroep die tot taak heeft de activiteiten met betrekking tot de reorganisatie te coördineren. Deze stuurgroep stelt ook definitieve voorstellen op voor wat de personele aspecten van de reorganisatie betreft.

Het werk van de stuurgroep wordt begeleid door een adviescommissie.

Deze adviescommissie heeft tot taak erop toe te zien, dat de overeengekomen procedures inderdaad worden gehanteerd en dat de bij de reorganisatie betrokken personele belangen goed worden behartigd. Een medewerker die het niet eens is met een beslissing

van de werkgever die hem betreft, kan naar de adviescommissie stappen en vragen hierover een advies uit te brengen. Is de medewerker het vervolgens oneens met dit advies, dan staat de weg naar de Commissie Belangengeschillen open.

Sociale Zaken en Personeelsdiensten

Vooral in een periode waarin de organisatie sterk in beweging is vanwege de reorganisatie, is het van belang dat het sociaal beleid goed tot zijn recht kan komen.

Zowel vanuit de Organisatie als door het Formeel Overleg en de Centrale Ondernemingsraad is daarom herhaalde keren aangedrongen op het belang van een goed functionerende personeelsfunctie in TNO.

Het is dan ook niet verwonderlijk dat Sociale Zaken één van de eerste centrale stafafdelingen is waarin een reorganisatie is doorgevoerd.

Op centraal niveau functioneert een aantal functionele groepen die gericht zijn op de verschillende hoofdtaken van Sociale Zaken.

Daarnaast (gaan) functioneren regionale personeelsdiensten die hoofdzakelijk gericht zijn op de ondersteuning van de leiding bij de uitvoering van de diverse aspecten van het personeelsbeleid en de begeleiding van de medewerkers. Voor deze regionale opzet is gekozen omdat immers als uitgangspunt geldt dat in de hoofdgroepen en instituten, die de basis van de Organisatie vormen, het personeelsbeleid moet worden uitgevoerd. Weliswaar worden op centraal niveau uitgangspunten vastgesteld en richtlijnen gegeven, het beleid is erop gericht de invulling daarvan zoveel mogelijk in de hoofdgroepen en instituten te doen plaatsvinden. Deze opzet sluit aan bij de reeds functionerende personeelsafdelingen in verschillende onderdelen van de Organisatie. In enkele 'regio's' dienen deze diensten nog verder te worden ontwikkeld. Door deze diensten organisatorisch te koppelen aan Sociale Zaken en Personeelsdiensten wordt bereikt, dat er een snelle en goede functionele afstemming tot stand kan komen tussen al diegenen die zich met personeelswerk bezighouden.

Personeelsoverleg

Voor de Organisatie was 1980 in dat opzicht enerverend. Dat geldt echter niet minder voor het personeelsoverleg dat over diepingrijpende en vërreikende zaken moest adviseren en een mening diende te vormen. Geconstateerd kan worden, dat in toenemende mate het wederzijds begrip groeide en dat in het personeelsoverleg een sterke betrokkenheid bestaat en een grote mate van bereidheid zich in te zetten voor het ontwikkelen van de Organisatie in de gewenste richting.

Het is verheugend dat tussen de Centrale Ondernemingsraad en het Formeel Overleg in toenemende mate contacten worden gelegd. Contacten die er ook toe hebben geleid, dat vanuit beide organen een werkgroep is gevormd die zich bezig houdt met het overleg over het gewenste pakket arbeidsvoorwaarden.

Rechtspositie TNO-medewerkers

'Een nieuwe rechtspositie voor het voltallig TNO-personeel, bij elkaar ongeveer 5 000 mensen, zal over een periode van 5 jaar zijn beslag moeten krijgen. Deze operatie, een essentieel onderdeel van de herstructurering van TNO, moet op 1 januari 1981 ingaan, geen extra kosten met zich mee brengen en als één pakket worden uitgevoerd op basis van de voorstellen van de Werkgroep Rechtspositie TNO-personeel'.

Het bovenstaande is de kern van de brief die Minister Van Trier (Wetenschapsbeleid) op 4 december 1980 aan de Raad van Bestuur TNO zond. In deze brief deelt Minister Van Trier mee, dat hij de aanbevelingen van de Werkgroep Rechtspositie TNO-personeel (WRT) in hoofdlijnen overneemt. Daarover bestaat overeenstemming tussen hem en zijn collega's van Binnenlandse en Sociale Zaken, terwijl de conclusies van deze drie bewindslieden door het Kabinet zijn bekrachtigd.

De brief van de minister geeft het kader en het rapport van de WRT vormt de basis voor de Raad van Bestuur TNO om met de vakorganisaties verenigd in het Formeel Overleg TNO, de Centrale Ondernemingsraad TNO en de Stichting Centraal Pensioenfonds TNO over de uiteindelijke inhoud van de rechtspositie verder overleg te voeren. Minister Van Trier benadrukt in zijn brief het 'pakketkarakter' van de voorstellen van de WRT omdat deze zowel plus- als minpunten voor de rechtspositie van de medewerkers bevatten. De arbeidsvoorwaarden worden nu vergelijkbaar met die van ambtenaren, zonder dat de TNO-medewerkers de status van ambtenaar krijgen.

De eerste aanbeveling die de WRT doet voor wat betreft functieclassificatie en salariëring is het invoeren van het bij TNO in ontwikkeling zijnde functieclassificatiesysteem van 18 groepen. Aan dit systeem dient een bezoldigingsstructuur te worden verbonden, die uitgaat van gelijke beloning voor qua inhoud en zwaarte vergelijkbare functies bij TNO en overheid.

Het standpunt dat Minister Van Trier ten opzichte van de pensioenproblematiek heeft ingenomen, komt neer op het advies een pensioenregeling te maken die zoveel mogelijk lijkt op die van het Algemeen Burgerlijk Pensioenfonds (ABP), het pensioenfonds voor de ambtenaren. Vooralsnog is de minister geen voorstander van opname van de TNO-medewerkers in het ABP. De bewindsman sluit die mogelijkheid echter niet uit, maar wil eerst afwachten wat het overleg oplevert, dat thans tussen de diverse departementen wordt gevoerd over het opnemen van organisaties in het ABP. Hij veronderstelt echter, dat met de nu gedane voorstellen in de pensioensfeer een zodanige vergelijkbaarheid met het ambtenarenpensioen wordt bereikt, dat eventuele overgang te zijner tijd vrij snel zou kunnen worden gerealiseerd.

Het pakket arbeidsvoorwaarden TNO voldoet over het geheel genomen aan de aan een pakket arbeidsvoorwaarden te stellen eisen. Het is qua samenstelling als gelijkwaardig te beschouwen aan het pakket arbeidsvoorwaarden van de rijksoverheid. Tot deze conclusie kwam de WRT na vergelijking van het arbeidsvoorwaardenpakket van TNO met dat van de rijksoverheid. Er zijn echter zowel positieve als negatieve verschillen geconstateerd. Om een en ander gelijk te trekken wordt een aantal voorstellen gedaan. Hiervan springen er twee duidelijk uit. Dat betreft de aanbeveling voor doorbetaling van loon bij arbeidsongeschiktheid en het ontwerpen van een afvloeiingsregeling.

Een periode van vijf jaar is beschikbaar voor de uitwerking en invoering van het nieuwe pakket arbeidsvoorwaarden dat hiervoor beknopt is weergegeven. TNO zelf gaat het overleg hierover voeren met het Formeel Overleg en de Centrale Ondernemingsraad.

Bovendien zal regelmatig overleg met de Minister voor Wetenschapsbeleid plaatsvinden. Gewerkt wordt aan de uitwerking van een plan van aanpak, waarin wordt aangegeven welke activiteiten, wanneer zullen worden aangepakt. Dit moet uiteindelijk leiden tot een arbeidsvoorwaardenpakket waarvan als belangrijkste punten kort kunnen worden samengevat:

- verbetering van de positie van de lagere salarischgroepen;
- een salarissysteem dat in zijn toepassing sterk op de overheid is afgestemd;
- een pensioenregeling waarbij de toeslagregeling wordt omgezet van een gunst in een recht;
- een goede regeling voor de pensioenaanspraken van de TNO-medewerkers die vóór hun 65e de TNO-dienst verlaten;
- een afvloeiingsregeling voor medewerkers die gedwongen met ontslag gaan;
- een beperking van de regeling van uitkeringen ten gevolge van arbeidsongeschiktheid.

Arbeidsvoorwaarden – CAO

De Minister van Sociale Zaken nam in het kader van het beleid voor trendvolgers – waartoe TNO sinds 1979 ook behoort – twee algemene loonmaatregelen.

De eerste loonmaatregel werd genomen per 1 mei 1980. Deze maatregel omvatte een nacalculatie over 1979 van 0,36% en een algemene trendverhoging van 2,4%. Op deze algemene trendverhoging werd een korting toegepast die varieerde van 0,4% tot 0,8%, afhankelijk van het salarisoniveau.

Op 1 juli volgde de tweede maatregel. Deze bestond uit een korting van 0,3% tot 0,7%, afhankelijk van het salarisoniveau en een toeslag van f 26,- per maand voor 21-jarigen en ouderen. Voor jongeren gold een lager bedrag dat afhankelijk is van de leeftijd.

Voor wat betreft de autonome salarisverhogingen (de individuele salarisverhogingen dus) die per 1 januari 1980 werden gegeven, werd dezelfde systematiek toegepast als in 1979. Dit betekent een voortzetting van het beleid dat erop gericht is een gelijkwaardigheid te verkrijgen in de salarisoniveaus van de Rijksoverheid en TNO.

Evenals elders in bedrijven en organisaties is ook binnen TNO veelvuldig gesproken over de mate waarin het salarissysteem openbaar kan zijn. In de diverse onderdelen van TNO werden tot nu toe uiteenlopende procedures in dezen gehanteerd. Dit bevredigde echter niet. Medio 1980 is dan ook besloten, dat het TNO-salarissysteem openbaar zou worden. De medewerkers kunnen nu het salarissysteem inzien bij de directeur of de personeelsfunctionaris, terwijl tevens een exemplaar in de bibliotheek aanwezig moet zijn.

Reeds geruime tijd vormt de wenselijkheid c.q. de mogelijkheid van een collectieve arbeidsovereenkomst (CAO) bij TNO punt van overleg tussen TNO en de vakorganisaties.

Alhoewel de Centrale Organisatie verklaarde in principe wel over een CAO te willen praten, werd het voorbehoud gemaakt dat daarover tevens overleg diende te worden gevoerd met de Minister voor Wetenschapsbeleid. Tevens werd het aanbevelenswaardig geacht te wachten op publikatie van het WRT-advies en de reactie van het Kabinet hierop.

Inmiddels heeft de minister via zijn standpuntbepaling over de adviezen van de WRT, zijn visie op deze materie gegeven. Hij wijst erop dat er al sinds oktober 1978 een adviesaanvraag bij de Sociaal-Economische Raad (SER) ligt over de wijze waarop de overheid kan worden betrokken bij het arbeidsvoorwaardenoverleg in de niet op winst gerichte (gesubsidieerde) sector. Het afsluiten van (veelal jaarlijkse) CAO's is in het bedrijfsleven een zaak tussen de vakbonden en de directie van een bedrijf. Bij instellingen als TNO ligt dit anders, gezien de sterke band met de overheid (de eerstverantwoordelijke minister en de basissubsidie). Minister Van

Trier wil een CAO voor het TNO-personeel niet uitsluiten, maar wil wachten op een wetgeving hierover. In de tussentijd kunnen dan de specifiek juridische aspecten bij TNO nader worden onderzocht.

Sinds najaar 1980 kunnen ook de medewerkers van TNO gebruik maken van een VUT-regeling. Deze regeling voor vervroegd uittreden uit het arbeidsproces is bedoeld voor medewerkers van 63 en 64 jaar. Minimaal één maand, doch maximaal drie maanden nadat de aanvraag voor toepassing van deze regeling is ingediend, gaat deze in. De uitkering is overeenkomstig 80% van het laatste inkomen. Van belang is onder andere dat medewerkers die van de VUT-regeling gebruik maken deelnemers blijven van het Pensioenfonds TNO.

Aanstellingen

In het verslagjaar 1980 is uitvoerig overlegd over het aanstellingsbeleid dat de Organisatie hanteert. Met name de vraag naar het waarom, wanneer en in welke mate aanstellingen voor bepaalde tijd worden toegepast leverde stof voor velerlei discussies. Feit is dat bij TNO in het algemeen en bij de voormalige Gezondheidsorganisatie TNO in het bijzonder, een forse toename van het aantal aangestelde 'tijdelijke verbanden' te zien was. In verband daarmee is een regeling getroffen waarbij het aantal mogelijkheden om medewerkers voor bepaalde tijd aan te stellen wordt beperkt. Aan deze regeling ligt het uitgangspunt ten grondslag dat de voor TNO noodzakelijke flexibiliteit in de eerste plaats dient te worden gerealiseerd met het bestaande personeelsbestand. In de regel dienen nieuwe medewerkers een aanstelling voor onbepaalde tijd te krijgen. Een en ander vereist een goede selectiemethode voor het selecteren van gegadigden voor een functie en een evenwichtig ontwikkeld en toegepast beleid voor wat betreft personeelsplanning en loopbaanbegeleiding. In bepaalde gevallen kan worden overgegaan tot het aanstellen van een medewerker voor bepaalde tijd:

- wanneer binnen TNO geen medewerkers voor de uitvoering van een project of opdracht beschikbaar of op redelijke termijn vrij te maken zijn;
- wanneer voor een bepaald project of een bepaalde opdracht specifieke kennis en/of ervaring vereist is die niet in TNO aanwezig is.

Verder is bepaald in de conceptregeling dat slechts bij functies op HBO- en academisch niveau tot aanstelling voor bepaalde tijd kan worden overgegaan.

In alle gevallen dat tot tijdelijke aanstelling wordt overgegaan, geldt als voorwaarde dat de duur en de financiering van het project of opdracht tijdelijk is. Bovendien is bepaald, dat in ondersteunende functies géén aanstellingen voor bepaalde tijd mogen plaatsvinden.

Bijgaande tabel laat overigens zien dat in 1980 duidelijk minder aanstellingen voor bepaalde tijd plaatsvonden dan in 1978 en 1979. Het percentage medewerkers in dienst getreden voor bepaalde tijd t.o.v. de totaal aangenomen medewerkers neemt af van 47% in 1978, via 41% in 1979 en 30% in 1980.

In dienst getreden

Organisatie	1978			1979			1980		
	in dienst (A)	waarvan voor bep. tijd (B)	B in % van A	in dienst (A)	waarvan voor bep. tijd (B)	B in % van A	in dienst (A)	waarvan voor bep. tijd (B)	B in % van (A)
CO	129	57	44	124	37	30	132	24	18
NO	119	44	37	94	21	22	144	35	24
VO	42	3	7	50	6	12	66	5	8
RVO	70	22	31	77	33	43	76	29	38
GO	150	114	76	118	95	81	122	68	56
TNO	510	240	47	463	192	41	540	161	30

Ontslag

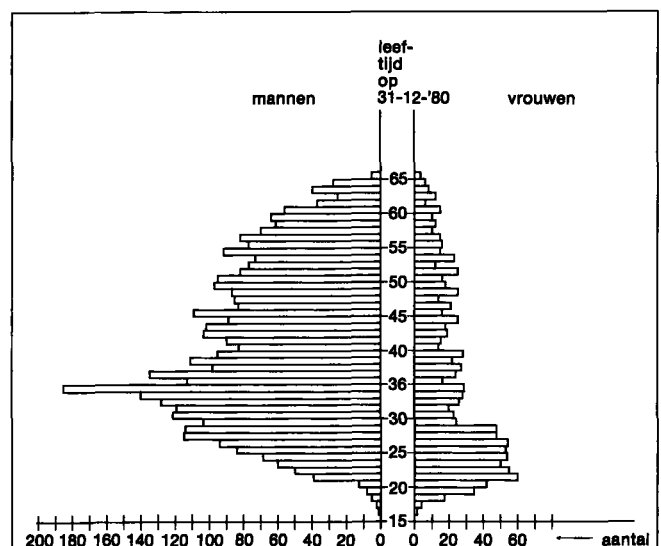
TNO wordt door de Minister van Sociale Zaken beschouwd als een publiekrechtelijk lichaam dat niet valt onder het Buitengewoon Besluit. Dit betekent onder meer, dat de directeur van het Gewestelijk Arbeidsbureau (GAB) in voorkomende gevallen geen ontslagvergunning aan TNO verleent. Dit gebeurt wel voor bedrijven uit de niet-publiekrechtelijke sector.

Medewerkers van TNO zijn daarenboven geen ambtenaren in de zin van de Ambtenarenwet 1929, als gevolg waarvan ook geen beroep tegen ontslag bij de ambtenarenrechter kan worden ingesteld. Slechts de bepalingen van het Burgerlijk Wetboek (BW) zijn van toepassing voor TNO. Beroep tegen gegeven ontslag kan een ontslagen medewerker slechts achteraf doen bij de kantonrechter en wel door het aanhangig maken van een procedure wegens kennelijk onredelijk ontslag.

Eind 1979 deelde de minister echter mede, nadat TNO herhaalde malen hierom had verzocht, dat hij het zinvol zou vinden dat in voorkomende ontslaggevallen bij TNO, toetsing daarvan zou plaatsvinden door de directeur GAB. Deze geeft geen echte ontslagvergunning, maar laat TNO weten of een voorgenomen ontslag voldoet aan de normen die daarbij in acht moeten worden genomen. Via een artikel in de Arbeidsvoorwaarden verplicht TNO

zich nu dit oordeel van de directeur GAB als doorslaggevend te beschouwen en te handelen alsof het Buitengewoon Besluit Arbeidsverhoudingen formeel op haar van toepassing zou zijn. Daarmee is bereikt dat ook bij TNO toetsing aan het ontslag zelf voorafgaat, als gevolg waarvan een bescherming vóór tegen kennelijk, onredelijk ontslag is verkregen, die in feite gelijk is aan die in het bedrijfsleven.

leeftijds- groep	aantal medewerkers	leeftijds- groep	aantal medewerkers
15-19	74	40-44	558
20-24	491	45-49	555
25-29	736	50-54	510
30-34	819	55-59	417
35-39	669	60 e.o.	241
		totaal	5.070

Personeelsplanning en loopbaanbegeleiding

In het Sociaal Statuut is onder andere vermeld, dat er voor dient te worden gezorgd dat TNO zijn wettelijke taak doeltreffend en doelmatig kan uitvoeren. Bovendien: dat degenen die bij TNO werken de gelegenheid dienen te hebben zich te ontplooien. Het doeltreffend en doelmatig uitvoeren van de TNO-taak leidt tot de formulering van een personeelsbehoefte. Scherper geformuleerd: de behoefte aan te vervullen functies. Deze behoefte wordt in de eerste plaats vastgesteld door degenen die voor (de uitvoering van) het werkprogramma verantwoordelijk zijn. Een dergelijke behoefte varieert en verandert in de tijd onder invloed van de omgeving waarin een organisatie functioneert. Het is dan ook zaak niet alleen op korte termijn bekend te zijn met de functies welke dienen te worden vervuld, maar ook op langere termijn, opdat zo effectief mogelijk kan worden ingespeeld op veranderende omstandigheden en eisen die aan de organisatie worden gesteld. Een en ander vereist een ruime mate van flexibiliteit van de organisatie en een vooruitlopen op te verwachten ontwikkelingen. Daartoe zijn in 1980 activiteiten ondernomen die erop gericht zijn

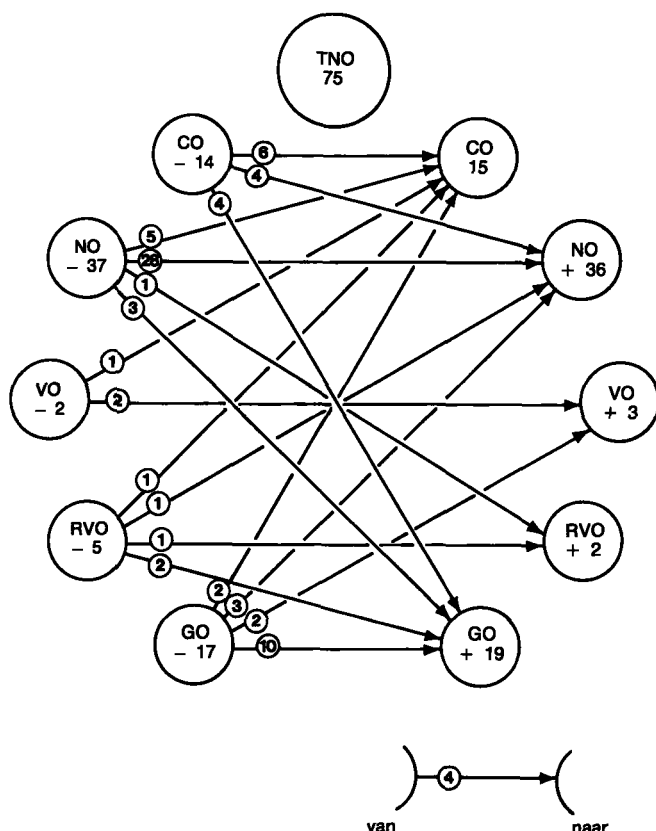
een systematisch voor geheel TNO geldend beleid op te zetten. Dit komt op het volgende neer:

- ontwikkelen van een planmatige en systematische afstemming van de vastgestelde behoefte en mogelijkheden van de Organisatie en de wensen en mogelijkheden van de medewerkers;
- resulterend in een passende vervulling van functies en in loopbaanplannen met daaruit voortvloeiende activiteiten als werving, opleiding, vorming en training;
- het waarborgen van een continue en passende bezetting van functies en het scheppen van optimale ontwikkelingsmogelijkheden voor de medewerkers.

In 1980 werd TNO geconfronteerd met de noodzaak enkele bezuinigingsmaatregelen te treffen. Daartoe werd onder meer een vacaturevervullingsbeleid van kracht. Dit is een onderdeel van een pakket maatregelen dat zou moeten leiden tot een bezuiniging van circa f 7 miljoen. Dit bedrag werd als volgt verdeeld: f 2,75 miljoen bezuiniging op materiële kosten en f 4,25 miljoen op personele lasten. De Raad van Bestuur koppelde aan deze noodzakelijke bezuiniging een verscherpte vacaturebewakingsprocedure. Getracht zal worden vacatures in de eerste plaats door interne overplaatsingen te vervullen (interne mobiliteit). Deze interne mobiliteit laat qua omvang echter nog te wensen over. De mobiliteit tussen de diverse bijzondere Organisaties was gering van omvang.

Op die manier werden in 1980 29 medewerkers overgeplaatst.

overplaatsingen in 1980

Tussen de diverse instituten van dezelfde Organisatie kwamen meer overplaatsingen voor. In 1980 waren dat er 46. Deze gegevens betekenen dat op die wijze ruim 1% van het totaal aantal medewerkers van plaats veranderde.

Over de overplaatsingen en functiewijzigingen binnen de instituten zijn geen (centrale) gegevens bekend. Een steekproef bij enkele instituten doet echter vermoeden dat overplaatsingen en functiewijzigingen binnen instituten meer voorkomen en een veelvoud bedraagt van eerder genoemde overplaatsingen.

Desondanks bestaat de indruk dat het noodzakelijk is de mobiliteit te vergroten ten einde zo flexibel mogelijk te kunnen reageren op veranderingen in research- en opdrachtenprogramma's.

Personeelsbeoordeling

In – en niet alleen daar – wordt de laatste jaren steeds minder nadruk gelegd op een directe relatie tussen de resultaten van een beoordelingsgesprek en de salarisverhoging. Dat is niet zonder reden. Als hoofdmotief kan worden aangevoerd dat het bij de salariering méér gaat om de waardering van de functie en minder om de geleverde 'prestatie' in die functie in geld uit te drukken. Een en ander is aanleiding om minder te spreken over een prestatiebeoordeling, maar over een resultatenbeoordeling. Het beoordelingsgesprek wordt dan meer een functioneringsgesprek. Daarbij wordt nagegaan wat er is gebeurd en op welke wijze het werk tot stand is gebracht. Tevens kunnen afspraken worden gemaakt voor de werkzaamheden in het komende jaar c.q. in de komende periode. Teneinde dit beter tot zijn recht te laten komen en tevens zodoende ook over informatie te kunnen beschikken die van belang is voor het zo goed mogelijk op elkaar afstemmen van 'vraag en aanbod', zijn plannen opgevat om op wat langere termijn te gaan werken aan een herzien van het huidige prestatiebeoordelingssysteem en een systeem voor potentieelbeoordeling en belangenstellingsregistratie.

Pensioenfondsen

Per 31-12-1980 bedroeg het aantal TNO-deelnemers aan de pensioen- en spaarregeling van de Stichting Centraal Pensioenfonds TNO 4 419. Het aantal TNO-gepensioneerden met ouderdomspensioen bedroeg 447 tegen 411 per 31-12-1979. In aanmerking voor weduwen- en wezenpensioen kwam 247 weduwen en wezen van overleden TNO-medewerkers.

Bedrijfsmaatschappelijk Werk

De ervaringen in het jaar 1980 hebben bevestigd dat er steeds minder medewerkers zijn die er moeite mee hebben in probleemsituaties contact op te nemen met het Bedrijfsmaatschappelijk Werk. De aarzeling om het Bedrijfsmaatschappelijk Werk in te schakelen neemt in betekenis af. Dit kan worden afgeleid van het toenemend aantal medewerkers dat met de bedrijfsmaatschappelijk werker contact opneemt. Ook blijkt dat dit medewerkers zijn van laag tot hoog. Het Bedrijfsmaatschappelijk Werk functioneert dus niet voor een bepaalde categorie medewerkers, maar haar werkterrein ligt door de gehele Organisatie.

Tot nu toe leert de ervaring dat de nadruk ligt op het helpen in probleemsituaties die zich op een gegeven moment voordoen en dat het preventief werken, voor zover meetbaar, hierdoor nog niet voldoende van de grond kan komen.

Commissie Belangengeschillen

De Commissie Belangengeschillen, die inzake individuele belangengeschillen van medewerkers met de werkgever een bemiddelende rol vervult en tevens in aan haar voorgelegde klachten een bindend advies kan uitbrengen, heeft medio 1980 verslag van haar werkzaamheden uitgebracht. Aan de hand van dit verslag vond een gesprek plaats tussen vertegenwoordigers van de Raad van Bestuur, de Centrale Ondernemingsraad en de Commissie. In dit gesprek werd ingegaan op de ervaringen met het functioneren van de Commissie. De leden van de Commissie zijn niet aan TNO verbonden, terwijl het secretariaat wordt gevoerd door een stafmedewerker van Sociale Zaken TNO. Uit dit gesprek is onder andere gebleken, dat er relatief weinig klachten door de Commissie zijn behandeld, maar dat de klachten die werden ingediend zeer complexe zaken betroffen waarvan de behandeling veel tijd vereiste. Het zijn zaken die zich soms jaren hebben voortgesleept en waarin het bijzonder moeilijk is te trachten tussen betrokkenen te bemiddelen. Ook is gebleken dat er in meer gevallen ter nadere oriëntatie contact is gezocht met de Commissie, maar dat dit niet resulteerde in het indienen van een klacht omdat het vooralsnog mogelijk bleek op een andere wijze gerezen problemen op te lossen of de scherpe kantjes eraf te halen.

Sociaal Personeelsfonds

In toenemende mate wordt door de medewerkers een beroep gedaan op het Sociaal Personeelsfonds TNO. Dit valt o.m. af te leiden uit de omvang van de geldleningen die werden verstrekt en het groter aantal schenkingen dat werd gedaan. Het aantal deelnemers dat een lening kreeg bleef in 1980 nagenoeg gelijk, het totaal aan leningen verstrekte bedrag steeg echter van ± f 135 000 tot ± f 230 000. Het bedrag dat aan schenkingen werd uitgekeerd steeg tot ruim f 55 000. Het aantal deelnemers dat een schenking kreeg nam toe van ruim 40 tot ruim 70.

Bedrijfsveiligheid

Het is een verheugend gegeven dat ook in 1980 minder bedrijfsongevallen in TNO plaatsvonden dan het jaar daarvoor. Daarmee werd de lijn van 1979 voortgezet, toen eveneens een daling van het aantal bedrijfsongevallen kon worden geconstateerd. Ook kan worden opgemerkt dat in het algemeen gesproken het veiligheidsbesef verbetert. Toch is dit niet altijd optimaal en laat de belangstelling voor veiligheidszaken te wensen over. Het merendeel van de ongevallen die zich in 1980 voordeden (totaal 54 tegen 85 in 1979) betrof ongevallen van mechanische aard. Dat zijn ongevallen bij onder andere het werken met machines en gereedschappen: zich snijden, vallen etc. Van de 54 ongevallen waren er 42 met een dergelijke oorzaak. Ook ongevallen met een werkverzuim van meer dan twee werkdagen kwamen minder voor. Vanaf 1977 zit daar een duidelijk dalende lijn in, zo blijkt uit het volgende overzicht:

Aantal bedrijfsongevallen met een verzuim van meer dan 2 werkdagen.

1977	1978	1979	1980
57	51	36	33

Aan de andere kant moet echter worden geconstateerd, dat de gemiddelde duur van het arbeidsverzuim als gevolg van bedrijfsongevallen toeneemt. In 1977 was dit nog bijna 10 werkdagen voor ongevallen met een verzuimdur van meer dan twee werkdagen. In 1980 was dit echter gestegen tot circa 17 dagen per ongeval. Totaal werden in 1980 553 dagen verzuimd wegens bedrijfsongevallen. Van dit aantal verzuimdagen is circa 85% veroorzaakt door ongevallen van mechanische aard. In 1981 zal dan ook onverminderd de aandacht gericht zijn op het terugbrengen van dit ongevallenrisico. Uit een analyse van de oorzaken van het ontstaan van ongevallen blijkt, dat het onveilig werken een belangrijke risicofactor is. Dit kan worden toegelicht met het volgende overzicht.

ontstaansoorzaak	% van het totaal aantal ongevallen
Menselijke factoren	
- onoplettendheid	15
- onveilig werken	37
Technische factoren	
- onveilige werksituatie	19
- defect raken van voorwerpen	13

Eén van de concrete aspecten van de voorbereiding op het in werking treden van de Wet Arbeidsomstandigheden (Arbo-wet) is dat de Centrale Ondernemingsraad een commissie heeft ingesteld die vanuit het personeelsoverlegorgaan onderwerpen op het gebied van veiligheid en gezondheid bestudeert en het beleid van de organisatie kritisch volgt. Aan de Centrale Ondernemingsraad is in 1980 een suggestie voor de ontwikkeling van een jaarplan voorgelegd, waarin is aangegeven hoe in TNO een beleidsplan voor veiligheid er uit moet zien. Bij de diverse besprekingen in het personeelsoverleg kwam met name de wens naar voren een dergelijk jaarplan als uitgangspunt te nemen voor het plannen van acties en het treffen van maatregelen.

Bedrijfsgeneeskundige Dienst

De belangstelling voor het bedrijfsgeneeskundige spreekuur nam ook in 1980 toe. Het blijkt dat medewerkers gemakkelijker uit zichzelf naar de arts komen om te praten over het werk, de werkplek, hun functioneren en zaken die daarmee samenhangen. Voorzien in deze behoefte is arbeidsintensief maar moet wel van groot belang worden geacht voor het optimaal functioneren van de bedrijfsgeneeskundige dienst. Dit is ook het geval met het door de arts bezoeken van de werkplek van de medewerkers. Behalve het bedrijfsgeneeskundig spreekuur bestaat ook het verzekeringsgeneeskundig spreekuur. Dit is noodzakelijk om in staat te zijn het verloop van de ziekte te kunnen volgen. Tegelijk is dit spreekuur een belangrijke bron van informatie over psychologische klachten en disfunctioneren. Dit spreekuur en wat er direct mee samenhangt neemt de meeste tijd van de artsen in beslag. Daarnaast kan worden opgemerkt dat het van belang is dat geregeld besprekingen plaatsvinden tussen het bedrijfsmaatschappelijk werk, personeelszaken en de BGD.

- Besloten werd een periodiek geneeskundig onderzoek van medewerkers te doen plaatsvinden, die werken met hoog-toxische stoffen waarvan de eigenschappen onbekend zijn. Dit preventieve onderzoek heeft een signalerend karakter.
- Van belang is verder de volgende ontwikkelingen aan te duiden:
 - ~ nadere bezinning over het functioneren als bedrijfsgeneeskundige én verzekeringsgeneeskundige heeft ertoe geleid dat beide taken scherper zijn gedefinieerd. Dit bleek van belang ten einde de bedrijfsgeneeskunde beter te kunnen onderscheiden van het zelf uitvoeren van de ziekwet bij TNO;
 - ~ de BGD is vertegenwoordigd in de Veiligheidscommissie TNO, welke commissie – die in 1980 werd omgevormd in de Arbo-commissie – tot taak heeft de consequenties van de Wet Arbeidsomstandigheden voor wat betreft TNO vast te stellen;
 - ~ enkele keren is er een commissie bijeen geweest om een opzet van een onderzoek te bespreken naar het voorkomen van allergie. Getracht wordt een vooronderzoek op te zetten om daarin alle belangrijke aspecten van allergie na te gaan;
 - ~ het röntgenologisch borstonderzoek werd in 1980 afgeschaft. Redenen hiervan waren dat massaal onderzoek niet de geëigende methode blijkt te zijn om nieuwe tbc-gevallen op te sporen; bovendien is het blootstellen aan röntgenstralen niet zonder risico;
 - ~ de belangstelling voor griepvaccinatie was niet groot;
 - ~ tot nu toe functioneerde de BGD eveneens ten behoeve van de Stichting Waterlooplekundig Laboratorium. In 1980 is dit echter beëindigd.
- Het ziekteverzuim bij TNO over 1980 is in bijgaande tabel weergegeven. Zoals met dit soort gegevens gebruikelijk is moeten deze cijfers met terughoudendheid worden gehanteerd en zorgvuldig worden geïnterpreteerd. Een en ander is meer bedoeld als indicatie dan als een absolute maatstaf.

	1979	1980
verzuimpercentage mannen		
aantal verzuimmeldingen per man	6,6	6,2
gemiddelde verzuimduur per geval bij mannen	1,9	1,8
	13	12
verzuimpercentage bij vrouwen		
aantal verzuimmeldingen per vrouw	10,7	10,5
gemiddelde verzuimduur per geval bij vrouwen	3,1	3,1
	13	12

Stafgroep Strategische Verkenningen TNO (SSV)

De belangstelling voor de activiteiten van de verschillende onderdelen van de Stafgroep was ook in 1980 zeer bevredigend te noemen.

De TNO-wegwijzer behandelde een 2 700 schriftelijke en telefonische vragen, een stijging van meer dan 20% ten opzichte van het voorafgaande jaar. De vragen waren voor 29,5% afkomstig van handel en industrie, voor 25% van particulieren, voor 12,5% van overheids- en onderwijsinstellingen voor 10% uit de eigen organisatie en voor 23% van diverse andere instellingen in binnen- en buitenland.

Op het gebied van de consumentenaangelegenheden werden de contacten gecontinueerd met instanties en met organisaties in binnen- en buitenland, die zich bezig houden met de belangen van de consument. Ook aan andere activiteiten betrekking hebbende op kwaliteitszorg werd aandacht gegeven.

Het samenstellen en verspreiden van de maandelijkse EG-Berichten is één van de middelen, die gebezigd worden, om hetgeen er leeft in de Europese Gemeenschappen op het gebied van onderzoek en ontwikkeling onder de aandacht te brengen van de diverse TNO-instituten. De hierop betrekking hebbende aanvragen leiden vaak tot verder overleg. Regelmatig contact met de betrokken functionarissen van de diverse directoraten-generaal van de Europese Commissie vergroten de kans op aansluiting bij de diverse onderzoekprogramma's.

De vertegenwoordiger van TNO in Italië werd regelmatig geïnformeerd en bij diens bezoeken aan TNO geïntroduceerd en begeleid.

Medio het verslagjaar vertrok de medewerker, die het contactwerk verzorgde op het gebied van de oceanologie. Het bij de Stafgroep ingedeelde Bureau van de Industriële Raad voor de Oceanologie nam deze functie verder waar.

Het door de afdeling Beleidsstudies verrichte onderzoek is in belangrijke mate gericht op de rol van de technologie in een veranderende samenleving en de effecten van nieuwe technologische ontwikkelingen op deze samenleving. De studies worden veelal in samenwerking met andere instellingen en/of TNO onderdelen uitgevoerd, zowel voor derden als voor de eigen organisatie. De meeste studies vallen binnen de kaders van de thema's innovatie, arbeid, besluitvorming en technologie- en wetenschapsbeleid.

Op het gebied van innovatie werden studies verricht naar nieuwe innovatieve bedrijven in Nederland en naar barrières voor innovatie in Nederland. Voorts werd een analyse uitgevoerd van de Domestic Policy Review on Innovation in the US. Een aanvang werd gemaakt met een inventarisatie van methoden voor het evalueren van innovatiebeleid in het buitenland. Voor de Europese Commissie werd te zamen met een Italiaanse deskundige een rapport samengesteld over de Europese Gemeenschap en Innovatie. In het kader van het zgn. Zeslandenproject werd deelgenomen aan twee 'workshops' in Limerick (onderwerp Nieuw ondernemerschap en het kleinere innovatieve bedrijf), waar ook een eigen bijdrage aan werd geleverd en in Berlijn (onderwerp Nationaal innovatiebeleid in verschillende landen).

Op het gebied van arbeid werd de medewerking van de afdeling aan de projecten, arbeidsmarkt grafische industrie, arbeidsmarkt zeehavengebied en humanisering van arbeid voortgezet. In samenwerking met het NIPG werd de eerste fase uitgevoerd van een onderzoek naar aard en omvang van kort-cyclische arbeid. Een

aanvang is gemaakt met een geïntegreerd onderzoek naar produktietechniek en kwaliteit van arbeid in een bedrijf. In het kader van besluitvormingprojecten werd de evaluatie van de Noordzee-eiland studie van de Stunet, welke te zamen met enkele buitenpartijen in 1979 is begonnen, voortgezet. Ten behoeve van de Raad van Bestuur werd een discussiestuk geschreven over de mogelijkheden om met de technology assessment methodiek te komen tot een betere structurering van de wetenschappelijke informatie in de besluitvorming rond technologie en de mogelijke rol van TNO hierbij.

Op het gebied van wetenschapsbeleid kunnen worden vermeld de uitvoering van de eerste twee fasen van een Critical Review project, waarmede wordt beoogd na te gaan hoe het feitelijk gebruik van review-artikelen is in drie gebieden van wetenschappelijke activiteit te weten: biochemie, sociologie en ingenieurswetenschappen (exclusief productie-technologie). Voorts is te zamen met een medewerker van de Rijksuniversiteit te Utrecht een studie gemaakt van de besluitvorming over recombinant DNA-onderzoek in Nederland.

Het in opdracht van de Minister voor Wetenschapsbeleid verrichte systeemanalytisch onderzoek naar de mobiliteit van wetenschappelijke onderzoekers in Nederland kwam gereed en is inmiddels in rapportvorm verschenen. Ook bij verschillende andere onderzoeken zoals het project arbeidsmarkt grafische industrie, het papierrecycling project, e.a. is met vrucht gebruik gemaakt van een systeemanalytische aanpak.

In het kader van de voor de eigen organisatie uitgevoerde onderzoeken kan worden vermeld de uitvoering van een eerste fase van een experimentele sterkte-zwakte-groei analyse van de Nederlandse metaalindustrie.

Financiën

Ten tijde van het samenstellen van dit verslag zijn zowel de consolidatie van de jaarrekeningen van de Organisatie TNO en van totaal TNO, als de accountantscontrole nog niet voltooid, waardoor de vermelde gegevens een voorlopig karakter dragen. De balans en de staat van baten en lasten, waaraan onderstaande gegevens zijn ontleend, zijn op blz. 16 en 17 opgenomen.

Exploitatie-uitkomst

Rekening houdend met de mutaties in de bestemmingsreserves sloot het jaar 1980 af met een tekort van f 0,2 mln, waarvoor een beroep op de algemene reserve moest worden gedaan. Genoemd tekort is samengesteld uit de volgende posten:

Het exploitatie-tekort vóór de mutaties in de bestemmingsreserves bedroeg	f 7,0 mln;
aangezien echter voor investeringen en voor materiële lasten	f 9,6 mln f 0,6 mln
uit bestemmingsreserves werden gefinancierd	(totaal f 10,2 mln)
ontstaat als saldo vóór toevoeging aan bestemmingsreserves een bedrag van	f 3,2 mln
Inmiddels zijn bedragen gereserveerd tot een totaal van	f 3,4 mln
zodat ten laste van de algemene reserve resteert	f 0,2 mln

Tegenover het genoemde exploitatie-tekort van f 7,0 mln in 1980 staat een overschot van f 4,1 mln in 1979. Deze achteruitgang van f 11,1 mln is voor f 3,9 mln het gevolg van hogere investeringen e.d. ten laste van bestemmingsreserves. Het resterende bedrag ad f 7,2 mln is het verschil tussen de stijging van de baten met f 28,7 mln (6,4%) en van de lasten met f 35,9 mln (8,2%). Zoals uit de navolgende toelichting blijkt, is deze ongunstige ontwikkeling in belangrijke mate het gevolg van de beperkte stijging van de subsidies, gepaard gaande met omvangrijke lastenverzwaringen.

Baten

De totale exploitatiebaten beliepen in 1980 f 479 mln, waarvan f 281 mln uit overheidssubsidies, f 194 mln uit opdrachten en bijdragen en f 4 mln uit overige baten. Voor 1979 bedroegen de vergelijkbare cijfers respectievelijk f 451 mln, f 273 mln, f 172 mln en f 6 mln.

Het overheidssubsidie steeg met 2,9% terwijl de inkomsten uit opdrachten en bijdragen met 12,8% toenamen. Het aandeel van het subsidie in de totale baten daalde hierdoor in 1980 tot 58,5%; in 1979 bedroeg het subsidie-aandeel nog 60,5%.

De stijging van het subsidie bleef in 1980 aanmerkelijk achter bij de inflatie; doordat echter de opbrengsten uit opdrachten en bijdragen belangrijk meer toenamen dan de inflatie stegen de totale baten met 6,4%.

Veronderstellende, dat de terughoudendheid bij de subsidieverlening nog wel enige tijd aanhoudt zal, indien

compensatie bij andere inkomstenbronnen niet meer te realiseren valt, beperking van de lasten onvermijdelijk zijn.

Lasten

De totale exploitatie-lasten (inclusief de bij derden aangeschafte investeringen) kwamen in 1980 uit op f 486 mln, bestaande uit f 349 mln personele lasten, f 94 mln materiële lasten, f 6 mln verstrekte subsidies en f 37 mln investeringen, waarvan voor f 9,6 mln uit bestemmingsreserves is geïnvesteerd.

De vergelijkbare cijfers voor 1979 bedroegen respectievelijk f 447 mln, f 335 mln, f 81 mln, f 7 mln en f 24 mln. (inclusief f 4,6 mln uit bestemmingsreserves).

De toename van de personele lasten bleef beperkt tot 4,2%, die van de materiële lasten bedroeg echter 16%. Deze stijging werd voornamelijk veroorzaakt door aanmerkelijke prijsstijgingen voor energie, de uitgaven bij derden ten behoeve van het gesubsidieerde speurwerk, hogere onderhoudskosten voor gebouwen en installaties en hogere voorzieningen voor dubieuze vorderingen.

De investeringen ten laste van de exploitatie waren 44% hoger dan in 1979, waardoor het aandeel in de totale lasten 5,7% beliep tegen 4,3% in 1979. De grote toename van de investeringen is met name veroorzaakt door de aanschaf van de wervelbedoven, ten behoeve van het kolenvergassingsonderzoek.

Financieringspositie

Het te financieren werkkapitaal steeg van f 58,4 mln ultimo 1979 naar f 66,2 mln ultimo 1980. De vermeerdering van f 7,8 mln is ontstaan door een stijging van de vlottende middelen met f 7,6 mln en een daling van de vlottende schulden met f 0,2 mln. Doordat het voor de financiering van het werkkapitaal beschikbare deel van het eigen vermogen van f 43,9 mln ultimo 1979 opliep tot f 46,9 mln ultimo 1980 bedroeg het vermogenstekort ultimo 1980 f 19,3 mln tegen f 14,5 mln ultimo 1979.

Deze ongunstige ontwikkeling vindt enerzijds zijn oorzaak in de achteruitgang van de exploitatie-uitkomst, anderzijds in een per saldo belangrijke toename van het werkkapitaal, als gevolg van de relatief sterke stijging van de niet-subsidiebatens.

De verslechtering van de vermogenspositie heeft in 1980 en 1981 geleid tot liquiditeitstekorten, die zijn opgevangen door bankkrediet.

Gecombineerde balans TNO-Totaal per 31 december 1980

x f 1 mln. (*niet gecontroleerd*)

Omschrijving	1980	1979
Activa		
<i>Duurzame activa</i>	359,1	355,8
<i>Beleggingen</i>	22,7	20,9
<i>Vlottende middelen</i>		
Magazijnvoorraden	3,8	3,2
Onderhanden werk	32,8	34,4
Opdrachtgevers	55,2	51,2
Te vorderen bijdragen	19,6	18,8
Overige vorderingen etc.	10,8	8,3
Te vorderen subsidies	7,2	7,2
Liquide middelen	12,2	17,8
	523,4	517,6
Passiva		
<i>Eigen vermogen</i>		
Algemene reserve	30,7	30,9
Bestemmingsreserves	25,4	31,1
<i>Duurzaam geïnvesteerd vermogen</i>	359,1	355,8
<i>Voorzieningen</i>	26,1	22,8
<i>Vlottende schulden</i>		
Nog te besteden subs. kap. dienst	7,9	1,3
Verplichtingen inzake duurzame activa	18,1	14,9
Crediteuren	23,0	24,6
Overige schulden en vooruitontvangen bedragen	33,1	36,2
	523,4	517,6

Staat van baten en lasten TNO-Totaal per 31 december 1980

x f 1 mln. *(niet gecontroleerd)*

Omschrijving	Begroting 1980 (aangepast)	Voorlopige realisatie 1980	Realisatie 1979
Baten			
Basissubsidie	255,1	253,3	248,2
Stimuleringssubsidie	12,7	12,4	12,0
Subsidie beleidsruimte	10,3	9,8	7,3
Overige subsidies	5,8	5,3	5,5
Totaal subsidies	283,9	280,8	273,0
Bijdragen	47,5	49,6	39,8
Opbrengst opdrachten (netto)	152,9	144,4	131,8
Diverse baten en lasten	6,1	4,6	6,1
Totaal baten	490,4	479,4	450,7
Lasten			
Personele lasten	359,1	349,1	335,0
Materiele lasten	97,5	94,0	81,2
Verstrekke subsidies	6,2	6,3	6,8
Investerings (excl. in eigen beh.)	41,5	37,0	23,6
Totaal lasten	504,3	486,4	446,6
Saldo vóór bijzonder posten	-/- 13,9	-/- 7,0	+ 4,1
Ontrokken aan best. reserve	+ 12,2	+ 10,2	+ 6,3
Toegevoegd aan best. reserve	-/- 1,2	-/- 3,4	-/- 9,1
Ontrokken aan algemene reserve	-/- 2,9	-/- 0,2	-/- 1,3

Gebouwen- en Terreinendienst TNO (GTD)

Algemeen

In januari 1980 werd ir. P. M. A. Haanappel benoemd tot directeur van de Gebouwen- en Terreinendienst TNO. Ir. Haanappel was al meer dan een jaar waarnemend directeur.

Tengevolge van de herstructurering (zowel op het niveau van TNO als op dat van het technologische en industriële segment) vond op diverse niveaus overleg plaats over de hiermee in verband staande problematiek op het gebied van benodigde en mogelijke huisvesting. Dit overleg moest uitermate zorgvuldig plaats vinden, teneinde tot zoveel mogelijk verantwoorde bouwactiviteiten te komen. In dit kader was temporisering van diverse nieuwbouw- en verbouwactiviteiten noodzakelijk. Vermoed wordt, dat deze vertraging in 1982 zal worden ingehaald.

Bedrijfsvoering en dagelijks onderhoud

De kosten van het dagelijks onderhoud op de TNO-complexen Zuidpolder en Apeldoorn bleven binnen de vastgestelde begrotingsbedragen.

Ten gevolge van de sterk stijgende brandstofprijzen vielen de kosten van de centrale ketelhuizen in de Zuidpolder en Plaspoelpolder hoger uit dan de begrotingen.

Ook dit jaar zijn er geen ernstige bedrijfsstoringen opgetreden.

Groot onderhoud

Beschikbaar gesteld was een bedrag van circa f 6,3 miljoen.

Dankzij een zeer zorgvuldige afweging van noodzakelijke onderhoudswerken werd dit bedrag dan ook niet overschreden.

Het uitgavepatroon was echter dermate kritisch, dat reserves voor onverwachte gebeurtenissen niet voorhanden zouden zijn geweest.

Exploitatie-opdrachten

Ook dit jaar werden er ruim 1 300 exploitatie-opdrachten verkregen. Het totaalbedrag van deze opdrachten was bijna f 3,5 miljoen.

Enige grote opdrachten waren:

- renovatie en verbouwing C-laboratorium in het FCI te Zeist;
- verbouwing en renovatie van gebouw 133 voor het MBL op het TNO-complex Plaspoelpolder te Rijswijk;
- de verbouwing van een spoelkeuken voor het MBL;
- de bouw van een raketproefstand voor het Technologisch Laboratorium van de Rijksverdedigingsorganisatie TNO te Rijswijk;
- het plaatsen van kantoorunits bij het Instituut voor Zintuigfysiologie in Soesterberg en bij het Laboratorium Elektronische Ontwikkelingen voor de Krijgsmacht (LEOK) in Oegstgeest;
- een verbouwing van het IJkwezen in de Zuidpolder te Delft in opdracht van de Rijksgebouwendienst.

Gereed kwamen onder andere:

- de verbouwing van een radioactief laboratorium bij het Centraal Instituut voor Voedingsonderzoek TNO te Zeist;
- de inrichting o.a. van de loods voor het Instituut voor Graan, Meel en Brood TNO te Wageningen;
- de blasttunnel van het Technologisch Laboratorium RNO-TNO te Rijswijk;
- het verplaatsen van een houten laboratoriumgebouw van het Centraal Instituut voor Voedingsonderzoek TNO naar het Centraal

Proefdierenbedrijf TNO te Zeist en

- de verbouwing van een deel van het koetshuis te Zeist;
- de verbouwing van een deel van de villa Fatima in Zeist voor de huisvesting van de staf van de Hoofdgroep Voeding.

Nationale Raad voor Landbouwkundig Onderzoek TNO (NRLO)

Samenstelling Raad en Dagelijkse Raad

Per 1 januari 1980 waren aan de beurt van aftreden de heren dr. ir. D. de Zeeuw, ir. J. Verkoren, ir. G. A. J. M. Meijer, ir. J. J. Westerhof en prof. dr. ir. J. Doorenbos.

Door de Minister van Landbouw en Visserij werd voor de volgende zittingsperiode wederom aangewezen dr. ir. D. de Zeeuw. Als gevolg van een aantal wisselingen in de bezetting van de Directoraten Generaal voor Landbouw en Voedselvoorziening, en voor Landinrichting, Grond- en Bosbeheer, werd de vertegenwoordiging van het Ministerie van Landbouw in de Raad aangepast.

De Minister wees in plaats van ir. J. M. Koopman aan ir. N. Molenaar, Directeur Landinrichtingsdienst, en in plaats van ir. J. Verkoren, drs. G. van der Lely, Algemeen Directeur Staatsbosbeheer. Voorts werd op verzoek van de Minister van Landbouw overgegaan tot benoeming van ir. Th. J. Tienstra tot adviserend lid van de Raad. Ir. Tienstra is Directeur van de Visserijen van dit Ministerie.

Het College van voorzitters der (Hoofd)Produktschappen Voedselvoorziening heeft in de plaats van ir. G. A. J. M. Meijer aangewezen ing. J. T. Mellema.

Als opvolger van ir. J. J. Westerhof werd aangewezen mr. H. J. Hellema, voorzitter van de N.V. Heidemaatschappij Beheer.

Het College van Bestuur van de Landbouwhogeschool ging over tot herbenoeming van prof. Doorenbos.

Ir. J. H. Egberink werd door het Bestuur van het Landbouwschap aangewezen als opvolger van ir. D. Luteijn, die te kennen had gegeven zich te willen terugtrekken als lid van de Raad.

Ir. B. van Dam beëindigde op 31 mei 1980 het bestuurslidmaatschap van de Voedingsorganisatie TNO. Met ingang van 1 juni 1980 werd dr. G. Klein, die sedert 1 februari 1980 het voorzitterschap van laatstgenoemde Organisatie bekleedt, aangewezen als lid van de Raad in de plaats van ir. Van Dam.

De complete samenstelling van de Raad is weergegeven in de bijlage.

De Dagelijkse Raad vergaderde nog in ongewijzigde samenstelling; de vacature voor de Organisatie TNO bleef ook dit jaar nog onbezet.

Vorbereiding Meerjarenvisie 1982-1986

Het jaar 1980 stond voor de Nationale Raad voor Landbouwkundig Onderzoek in het teken van de voorbereidingen voor de meerjarenvisie voor het landbouwkundig onderzoek 1982-1986, waarover in het vorige jaarverslag reeds werd bericht.

De Dagelijkse Raad werd belast met deze voorbereidingen voor de meerjarenvisie, daarin bijgestaan door een werkgroep, die samengesteld was uit functionarissen van de onderzoekbeherende NRLO-participanten, medewerkers van het NRLO-secretariaat, belast met planningstaken en vertegenwoordigers van de afdelingsbesturen.

Op 11 februari 1980 werd de Dagelijkse Raad in audiëntie ontvangen door de Secretaris-Generaal van het Ministerie van Landbouw en Visserij, mr. G. van Setten. Mr. Van Setten trad daarbij op als vervanger van de Minister van Landbouw en Visserij, die was verhinderd.

Gesproken werd over de beleidsoverwegingen en daaruit voortvloeiende beleidsindicaties van de Minister die bij de tot stand te brengen meerjarenvisie dienen te worden betrokken. Tijdens dit gesprek is in het geheel van de beleidsoverwegingen speciale aandacht gevraagd voor de energie- en automatiseringsproblematiek. Een zekere prioriteit hiervoor acht de Minister van grote betekenis.

Aansluitend aan dit overleg met de Secretaris-Generaal werd op 15 februari 1980 de nota met beleidsoverwegingen van de Minister formeel aan de Raad aangeboden met het verzoek deze bij de planning te betrekken. De Raad heeft in zijn vergadering van 27 en 28 februari 1980 besloten aan dit verzoek te voldoen.

Van de participanten werden in deze eerste fase van de meerjarenplanning attentiepunten ontvangen, die zij bij de opstelling van de meerjarenvisie in aanmerking genomen wensen te zien. Deze attentiepunten zijn door de Raad doorgegeven aan de onderbouworganen.

In de februarivergadering van de Raad werd tevens een aantal randvoorwaarden en uitgangspunten vastgesteld na een discussie over door participerende organisaties ten aanzien van hun deelname aan de meerjarenvisie opgegeven beperkingen en mogelijkheden.

De Raad heeft de afdelingsbesturen verzocht de beleidsoverwegingen van de Minister en de hiervoor genoemde randvoorwaarden en uitgangspunten bij het opstellen van hun bijdrage aan de meerjarenvisie in acht te nemen.

De Raad is tevens accoord gegaan met de door een studietoelastie opgestelde nota 'Te hanteren overwegingen bij de koersbepaling van het landbouwkundig onderzoek'. De inmiddels gepubliceerde nota leidt, zoals de titel aangeeft, zelf niet tot koersbepaling. Er wordt aangegeven welke benaderingswijzen voor de koersbepaling kunnen worden gevolgd en aan welke punten men bij het nemen van besluiten aandacht moet besteden. De vraag 'of, hoe en in welke mate' de verschillende punten tot de uiteindelijke koers leiden is de koersbepaling zelf en derhalve de taak van de besturen van Afdelingen en Raad.

Bij de opzet van de Meerjarenvisie heeft de Raad ook aandacht geschonken aan het onderwerp probleemstudies. Probleemstudies zijn onderwerpen in de maatschappij en de wetenschap die nadere studie behoeven omdat zij

a. naar het zich laat aanzien van invloed zijn op de ontwikkeling van het onderzoek, en

b. naar hun aard wellicht niet of onvolledig uit de adviezen van onderbouw, instituten en vakgroepen naar voren zullen komen. Desgevraagd werden van de participanten in de eerste fase van de meerjarenplanning veel suggesties voor probleemstudies ontvangen. De Raad stelde enkele onderwerpen voor probleemstudies vast, die op het niveau van de Raad dienen te worden ter hand genomen, nl. energieproductie, energiebesparing, desk-research, toxicologisch onderzoek, biotechnologie, genetische manipulatie, automatisering in het onderzoek, dienstverlening en doorstroming van onderzoekresultaten.

De probleemstudies werden ter hand genomen door speciaal daarvoor ingestelde commissies. Hun werd verzocht een advies op te stellen over de ordening, aanpak en organisatie van het desbetreffende onderzoek en een bijdrage te leveren voor de meerjarenvisie.

De meeste probleemstudietoelasties rondten in de verslagperiode hun werk af. Elders in dit verslag zijn de

bevindingen van een aantal van deze studietoelagencommissies weergegeven.

Ook op het niveau van de afdelingen werden probleemstudies ter hand genomen. Hiervoor zijn verwezen naar de verslagen van de afdelingen elders in het jaarverslag van de NRLO.

De Raad achtte het bij de voorbereiding van de meerjarenvisie ook van groot belang het onderwerp van de omvang van het landbouwkundig onderzoek te doen bestuderen. Inmiddels is een rapport van een hiertoe ingestelde studietoelagencommissie door de Raad goedgekeurd en gepubliceerd. Uit deze studie blijkt dat de omvang niet eenvoudig door middel van vergelijkende analyses met overige onderzoeksectoren of het buitenland kan worden vastgesteld. Belangrijker wordt het nut van het onderzoek geacht. De voornaamste conclusie uit dit rapport is, dat de huidige omvang van het landbouwkundig onderzoek allesbehalve te groot moet worden geacht. De Raad heeft het rapport van deze commissie inmiddels goedgekeurd en gepubliceerd.

De Raad besloot in het verslagjaar tot een evaluatie van het proces van de opstelling van de Meerjarenvisie 1982-1986. De Raad is van mening dat die evaluatie op 2 wijzen zou moeten worden uitgevoerd:

a. door de Raad en de Raadsorganen zelf;

b. door een onafhankelijke externe deskundige.

De keuze van twee elkaar aanvullende evaluaties wordt gemotiveerd vanuit enerzijds de verantwoordelijkheid van de Raad voor de gevolgde procedure en de verbeteringen die de Raad daar zelf in zou moeten aanbrengen, anderzijds vanuit de relevantie die een Meerjarenvisie voor het landbouwkundig onderzoek heeft voor andere sectoren. De Werkgroep Methodiekontwikkeling Sectorraden (ingesteld door de Minister van Wetenschapbeleid) heeft in de loop van dit jaar beslist dat de evaluatie van de onderhavige Meerjarenvisie goed in haar werkzaamheden past. Inmiddels werd gestart met oriënterende gesprekken hiertoe.

Eind december 1980 zijn de Meerjarenvisies van de Afdelingen van de Raad verschenen. Bij de opstelling van deze visies werd gebruik gemaakt van de visies van coördinatietoelagencommissies, programma-adviescommissies, studietoelagencommissies, instituten en proefstations en vakgroepen van de Landbouwhogeschool en van de Faculteit der Diergeneeskunde te Utrecht.

Vorbereidingscommissie Landbouw in de Samenleving

De vorbereidingscommissie voor deze vijfde NRLO-afdeling bracht haar eindrapport uit aan de Raad. In dit rapport werd de instelling van een afdelingsbestuur aanbevolen voor een werkgebied dat omschreven wordt met het volgende centrale thema: 'Onderzoek van de landbouw als maatschappelijk verschijnsel in zijn oorzaken en gevolgen, dit in het licht van de betekenis die dit onderzoek direct of indirect kan hebben voor beleidsontwikkelingen in relatie tot de landbouw'.

De vorbereidingscommissie bracht voorts naar voren, dat de instelling van dit afdelingsbestuur niet betekent, dat de eerder ingestelde afdelingen zich niet maatschappijgericht dienen op te stellen; zij is van oordeel dat wanneer het maatschappijwetenschappelijk onderzoek meer directe relaties heeft tot technisch onderzoek dit in die andere afdelingen aan de orde moet komen.

De vorbereidingscommissie heeft een aantal alternatieven

geschetst voor de vorming van het afdelingsbestuur; de meningen liepen uiteen van de instelling van een betrekkelijk groot afdelingsbestuur tot de vorming van een afdelingscommissie onder de NRLO.

De Raad besloot, gehoord een aantal nauw betrokkenen, over te gaan tot de instelling van een klein afdelingsbestuur, dat zou moeten bestaan uit vertegenwoordigers van het Landbouwschap, de Stichting Natuur en Milieu, het Ministerie van Landbouw en Visserij, de Landbouwhogeschool en het Landbouw-Economisch Instituut.

Coördinatie visserij-onderzoek

De Minister van Landbouw heeft de NRLO verzocht over te gaan tot een coördinatiestructuur voor het visserij-onderzoek.

Er vonden oriënterende gesprekken plaats met een aantal betrokkenen bij deze sector. Voorts werd overgegaan tot de benoeming van de Directeur Visserijen tot adviserend lid van de Raad.

Relatie met het KIT

De relaties met het Kon. Inst. voor de Tropen (KIT) zijn de laatste jaren geleidelijk toegenomen. De bij het KIT aanwezige kennis over de ontwikkelingslanden, de tropenervaring van de medewerkers en de vele goede contacten met landen en internationale organisaties kunnen een goed complement zijn van de capaciteiten van het landbouwkundig onderzoek.

Relatie tot universitair onderzoek

De besluitvorming over het universitaire onderzoek die dit jaar op grond van de BUOZ (Beleidsnota Universitair Onderzoek) heeft plaatsgevonden, was aanleiding zich te beraden over de relaties met de Academische Raad en de Ned. Org. voor Zuiver-Wetenschappelijk Onderzoek in de komende periode.

In dit verband werd dit jaar reeds aandacht geschonken aan de mogelijkheid tot samenwerking met één van de ZWO-stichtingen nl. de Stichting voor Biologisch Onderzoek (BION). Besloten werd het BION-bestuur uit te nodigen een vertegenwoordiger aan te wijzen in de Raad en een vertegenwoordiger in de Afdeling Landinrichting en Natuur- en Landschapsbeheer en de Afdeling Plantaardige Productie.

Interprovinciale overlegstructuur op het gebied van de aangepaste landbouw

Vorbereidend overleg werd gevoerd om te komen tot een interprovinciale overlegstructuur op het gebied van de aangepaste landbouw. Hieraan werd vanuit de Raad deelgenomen door de secretaris en vertegenwoordigers van de Afdeling Landinrichting en Natuur- en Landschapsbeheer en het Overlegorgaan Alternatieve Landbouw.

Energie studies

Een belangrijk onderwerp van bespreking in de Raad dit jaar vormde een rapport over biologische energiewinning, dat door de Raad werd aangeboden aan de Raad voor Energie-onderzoek. Omzetting van zonne-energie in energiedragers als waterstof en elektriciteit met behulp van biologische methoden moet grotere aandacht krijgen. Op grond van kostprijsberekeningen meent de Raad dat biologische energiewinning mogelijkheden kan bieden. Aandacht is vanzelfsprekend ook wenselijk op grond van overwegingen als milieuvriendelijkheid, afhankelijkheid van de

OPEC-landen en de enorme steenkoolbehoefte in de toekomst. In de studie wordt ook aandacht besteed aan de mogelijkheden in zonnrijke gebieden, vooral op grond van de problemen in ontwikkelingslanden. Daar is in het algemeen 2,5 maal zoveel zonne-energie per m² als in ons land, waardoor de kostprijs met dezelfde factor daalt.

Het rapport is onderdeel van een reeks NRLO-rapporten over biologische energie. Eerder werd aan methaangaswinning en stikstofbenutting aandacht besteed. Binnenkort verschijnt een studie over energy-farming.

Biotechnologie

De Raad heeft het rapport van de Probleemstudiecommissie Biotechnologie goedgekeurd en gepubliceerd, voorlopig met uitzondering van het hoofdstuk waarin een aantal organisatorische voorstellen zijn gedaan. Het overleg hierover zou de publikatiedatum te veel naar een later tijdstip hebben verschoven. De Probleemstudiecommissie heeft in het kader van activiteiten ten behoeve van de opstelling van de Meerjarenvisie 1982-1986 een evaluatie uitgevoerd van de potentie van het thema biotechnologie in het landbouwkundig onderzoek alsmede van de technische en organisatorische mogelijkheden onderzoek op dit gebied in NRLO-verband aan te vatten. Op grond daarvan zijn belanghebbende participanten gevraagd vertegenwoordigers aan te wijzen in een in te stellen coördinatiecommissie.

Landbouwkundige aspecten van afval

De Raad heeft zijn goedkeuring aan een voorstel tot instelling van een Coördinatiecommissie voor het onderzoek van de landbouwkundige aspecten van de afvalverwerking. Deze Commissie zal zich gaan bezighouden met de problematiek van afval afkomstig uit de landbouw en de agrarische industrie, de benutting van verdere afval door toepassing in de landbouw en andere landbouwkundige aspecten van de afvalverwerking zoals de beplanting van vuilstortplaatsen. De realisatie van deze commissie zal geschieden door omvorming van de huidige Coördinatiecommissie Mest, Gier en Stank (Megista).

Voedingsonderzoek

De Raad kon zich verenigen met de inhoud van een nota over het voedingsonderzoek, zoals deze is opgesteld ten behoeve van de samenwerking met de Raad die verantwoordelijk is voor het gezondheidsonderzoek. In deze nota worden 10 gebieden van voedingsonderzoek genoemd, waarbij een aantal ligt op het gebied van de NRLO en een aantal op het gebied van de gezondheid, terwijl er een aantal overlappingsgebieden zijn waar beide groeperingen aandacht voor hebben. De nota werd aangeboden aan de Minister van Volksgezondheid en Milieuhygiëne ter wille van een behandeling in de in te stellen voorbereidingscommissie voor de sectorraad gezondheidsresearch en ter kennis gebracht van de Raad voor Gezondheidsresearch TNO.

De analyse in het landbouwkundig onderzoek

De Raad heeft van gedachten gewisseld over de problemen die zich voordoen bij de analytische opstelling en toerusting van het landbouwkundig onderzoekapparaat, dit aan de hand van een nota van de Adviescommissie Analytische Toerusting. De beschikbaarheid van moderne analysemethoden en de kwaliteit van de analyses zijn van essentieel belang voor de kwaliteit van het landbouwkundig onderzoek in Nederland. Geconstateerd kan

worden dat er in Nederland een achterstand dreigt te ontstaan op dit gebied t.o.v. industriële onderzoekcentra in het bijzonder waar dit betreft het geavanceerde werk.

Aan de adviescommissie is gevraagd nadere voorstellen uit te werken tot oplossing van deze problematiek, daarbij uitgaande van een centralisatie van geavanceerde apparatuur en van expertise op enkele centra.

Inventarisatie onderzoekfinanciering

Naar aanleiding van discussies die gevoerd zijn in de Afdeling Verwerking en Marktvoorziening, waar meer dan in enige andere afdeling van de Raad de verschillen in de wijze van financieren van het onderzoek tussen de onderzoekparticipanten groot zijn, werd een commissie in het leven geroepen, die de onderhavige problematiek op een vrij globale wijze heeft geïnventariseerd. Het rapport van deze commissie werd in de Raad behandeld. Geconcludeerd werd dat de Dagelijkse Raad nader aandacht moet schenken aan de op dit gebied wenselijke en mogelijke spelregels.

De voorlichting over het landbouwkundig onderzoek aan het algemene publiek

Naast de praktijkgerichte voorlichting over het landbouwkundig onderzoek kan de voorlichting over dit onderzoek aan het algemene publiek worden onderscheiden. Een commissie van de NRLO heeft dit laatste onderwerp bestudeerd. In haar rapport werd de stand van zaken opgemaakt over de algemene publieksvoorlichting over het landbouwkundig onderzoek in Nederland en werden verschillende voorstellen ter verbetering gedaan.

De Raad besloot in een oriënterende discussie over dit rapport om, alvorens definitieve conclusies te trekken, de participanten in de NRLO te vragen zich over deze voorstellen uit te spreken. In het verslagjaar waren nog niet alle reacties van de participantenorganisaties binnen.

Opleiding onderzoekpersoneel

De Raad behandelde een schrijven van de Commissie Opleiding Onderzoekpersoneel betreffende de wenselijkheid van instelling van een overlegorgaan voor personeelsontwikkeling. De Commissie heeft tot nu toe alleen aandacht besteed aan de opleiding, voortkomend uit vragen van het onderzoek zelf. Dit is slechts één van de aspecten die voor een optimale ontwikkeling van het personeel in het landbouwkundig onderzoek aan de orde dienen te komen. Daar zijn verder zaken als loopbaanplanning en -begeleiding, mobiliteit, om- en bijscholing enz. De Commissie meent, dat wat men aan opleiding doet eigenlijk ingepast moet zijn in een loopbaanontwikkeling en in een visie op de programmatische ontwikkeling van het onderzoek. Er is behoefte aan om deze aspecten meer met elkaar te verweven. De Commissie vroeg zich in verband hiermede af of overwogen moet worden of instelling van een overlegorgaan voor personeelsontwikkeling is gewenst. De Raad achtte het evenwel niet gewenst verder te gaan dan het instellen van een contactgroep, waarin degenen die verantwoordelijk zijn voor het personeelsbeleid met elkaar van gedachten kunnen wisselen.

Projectenadministratie

Naast de inmiddels gebruikelijke activiteiten ten aanzien van het up-to-date houden van het databestand en de interne en externe informatieverstrekking legde in het afgelopen jaar ook de toelevering van informatie ten behoeve van de opstelling van de

Meerjarenvisie voor het Landbouwkundig Onderzoek 1982-1986 een belangrijk beslag op de beschikbare tijd. In het bijzonder betrof dit de oplevering van kwantitatieve gegevens inzake de bestedingen aan onderzoek op basis van kosten per project gerelateerd aan een voor de Meerjarenvisie gekozen ordening van het onderzoek.

De overige informatieverstrekking aan NRLO-organen bleek in omvang vergelijkbaar met 1979. De externe informatieverstrekking ondervond daarentegen enige uitbreiding. Dit betrof met name de toelevering van informatie aan het Sociaal-Wetenschappelijk Informatie- en Documentatiecentrum (SWIDOC), welke voor het eerst centraal werd verzorgd. Voorts werd meegewerkt aan de door de ZWO-afdeling lopend onderzoek uitgevoerde inventarisaties voor de technische en fysische wetenschappen.

Regelmatige toezending van gegevens ten behoeve van de inventarisatie milieu-onderzoek door het Studie- en Informatiecentrum TNO voor Milieu-onderzoek (SCMO-TNO) vond ook in 1980 plaats.

In AGREP-verband werd aandacht geschonken aan de resultaten van de 'user study'. (AGREP – Permanent Inventory of Agricultural Research Projects in the European Communities). Vooral de punten publiciteit en aanvullende informatie (trefwoorden, samenvattingen) hadden hierbij de aandacht. Een voorstel voor on-line invoer werd door de AGREP werkgroep ondersteund. De automatisering van de Centrale Projectenadministratie werd nader uitgewerkt in overleg met DATACENTRALEN en de AGREP projectleider. Een voor NRLO-doeleinden bruikbare of bruikbaar te maken apparatuur komt in 1981 beschikbaar. Overleg over genoemde punten vond plaats binnen de Commissie Regeling Projectenadministratie. De commissie besteedde daarnaast de nodige aandacht aan de voorstellen van de Coördinatiegroep Informatiesystemen Lopend Onderzoek (CILO).

Functioneren onderbouw van de NRLO

Het functioneren in 1980 wordt vooral gekenmerkt door de bijdragen aan de opstelling van de meerjarenvisie, die door de meeste commissies als een intensieve activiteit werd ervaren. Vele verslagen getuigen daarvan. Het besluit van de Raad het proces van de opstelling van de meerjarenvisie te evalueren heeft reeds reacties uitgelokt die zijn verwerkt in de diverse verslagen. De opmerkingen over het functioneren zijn in grote lijnen in vijf categorieën te onderscheiden.

1. De NRLO-structuur werkt niet optimaal doordat coördinatiecommissies te weinig invloed hebben op de financiering en/of onvoldoende harde afspraken kunnen maken.

Opmerkingen in deze zin worden gemaakt door een toenemend aantal coördinatiecommissies en komen ook in verschillende ten behoeve van de meerjarenvisie opgestelde ontwikkelingsnota's van onderzoekinstellingen voor. Ook de probleemstudiecommissie Biotechnologie acht dergelijke afspraken en procedures een voorwaarde voor een effectieve aanpak. Andere commissies maken van dit probleem geen melding. Dit wordt soms veroorzaakt door een informele integratie en een goede terugkoppeling van de gezamenlijk getrokken lijn naar de eigen onderzoekinstellingen, of door een gemeenschappelijke relatie met aanvullende fondsen of omdat de aard van de samenwerking (nog) geen afspraken nodig

maakt. De coördinatiecommissies achten het ook wenselijk, dat in de Raad en onderbouw vertegenwoordigde organen van beleid en praktijk hèn benutten als zij overleg met het onderzoek willen plegen of subsidies willen verstrekken.

2. Enige aanpassingen van de structuur van coördinatiecommissies wordt overwogen.

De opmerkingen hebben deels te maken met het onder 1 vermelde deels met de taakafbakening van de verschillende commissies. Tussen de coördinatiecommissies Opslag en Distributie en Verwerking en Eigenschappen is overleg gaande over samenvoeging. De Coördinatiecommissie Melkwinning vraagt zich af of haar werkterrein ook bij andere coördinatiecommissies kan worden ondergebracht.

De Raad juicht een bezinning op de coördinatiestructuur toe. Deze structuur is niet opgezet om voor een lange periode onveranderd te blijven bestaan, maar om het werk zo efficiënt mogelijk te organiseren. Met belangstelling wacht de Raad constructieve voorstellen voor wijziging af.

3. Een aantal contactcommissies en werkgroepen functioneert onvoldoende.

Nog sterker dan voor de coördinatiecommissies geldt, dienen de contactcommissies en werkgroepen als een hulpmiddel gezien te worden voor een kwalitatief goede onderzoekuitvoering. De in vele verslagen gemelde nieuwe opstelling van werkgroepen en contactcommissies wordt door de Raad als positief ervaren omdat het bewaken van een kwalitatief goede structuur niet primair door de Raad zelf maar door de coördinatiecommissies dient te geschieden. Indien een coördinatiecommissie pleit voor de handhaving van een informele structuur in plaats van een formele, dan dient deze commissie zelf veel aandacht te besteden aan de informatievoorziening.

4. Meer aandacht is nodig voor communicatie tussen onderzoek en praktijk.

Enkele commissies (bijvoorbeeld COOC. Planteziektenkunde en -bestrijding en PAC Rundveehouderij) bepleiten een snellere overdracht van wensen van de praktijk aan het onderzoek en van onderzoekgegevens naar de praktijk. Naar de mening van de Raad zal deze problematiek in de komende jaren nog meer aandacht vragen. De PAC-functie is tot op heden zeer sterk gericht op het stellen van vragen en minder op het destilleren van antwoorden. Deze problematiek zal ook aan de orde komen in een studiecommissie doorstroming van onderzoekresultaten.

De constatering van enkele programma-adviescommissies (o.a. Boomteelt en Eetbare Paddestoelen) dat er nog geen duidelijkheid is over de relatie tussen de functie van het Bestuur van één van de onderzoekinstellingen en de functie van de programma-adviescommissies heeft ook voor andere gebieden betekenis, vooral voor de Afdeling Landinrichting en Natuur- en Landschapsbeheer en de Afdeling Landbouw in de Samenleving. De Raad neemt zich voor aan deze problematiek in 1981, aan de hand van de ervaringen, aandacht te besteden.

5. Een bevredigende methode om prioriteiten te bepalen wordt gemist.

Deze opmerking komt het duidelijkst naar voren in het verslag van de Programma-adviescommissie voor Stedelijk Groen, Sport en Recreatie, maar ook enkele andere commissies duiden op het probleem van het vaststellen van prioriteiten en posterioriteiten. Naar de mening van de Raad wordt door de NRLO-commissies onvoldoende gebruik gemaakt van de ervaringen die zijn opgedaan bij de evaluatie van onderzoekprojecten en de afweging van onderzoekgebieden. De resultaten van deze studies zijn vastgelegd in enkele NRLO-publikaties. (Proefevaluatie onderzoekprojecten, 1974 en Handleiding beoordeling en selectie onderzoekprojecten, 1979). Een mogelijk misverstand is nog, dat ook met deze publikaties niet wordt tegemoetgekomen aan de behoefte het ene onderzoek tegen het andere volledig kwantitatief te wegen. De studies wijzen juist op een combinatie van kwalitatieve oordelen en kwantitatieve gegevens die in ogenschouw dient te worden genomen bij het bepalen van het relatieve belang van onderzoek. Evaluatie en prioriteitsafweging verlopen beter binnen min of meer homogene doelgroepen aangezien de af te wegen onderzoeken beter onder één noemer kunnen worden gebracht. Bovengenoemde PAC wijkt sterk van deze situatie af en behartigt bovendien onderzoek dat slechts ten dele meetbare baten oplevert.

Sectie Landbouwkundig Onderzoek CO-TNO (SLO)

Taak

De taak van de Sectie Landbouwkundig Onderzoek is het beheren van onderzoekprojecten in de sfeer van de landbouw en de landinrichting.

De projecten kunnen worden uitgevoerd door subsidie van TNO of van derden, bij instellingen voor landbouwkundig onderzoek.

Beëindigd onderzoek

Afgesloten werd het onderzoek naar Leucose bij Pluimvee, het onderzoek naar Schapenziekten, het onderzoek naar het werkingsmechanisme van het selectieve insecticide diflubenzuron, het onderzoek naar Ruitersport beoefening in Nederland en het onderzoek naar Ruwvoederconservering.

Nieuw onderzoek

Op verzoek van het Ministerie van Defensie zal een onderzoek worden ingesteld naar de effecten van militaire oefeningen op bodem, vegetatie en fauna.

Commissies en werkgroepen

Gezien de toenemende problemen ten gevolge van resistentie-ontwikkeling tegen fungiciden en de nog beperkte kennis omtrent deze problemen, werd in Wageningen een internationale cursus over fungiciden-resistentie georganiseerd. De leden van de *Werkgroep Interne Therapie bij Planten TNO* hebben in belangrijke mate aan de organisatie en het wetenschappelijke deel bijgedragen. De in de laatste jaren gevolgde lijn met betrekking tot het onderzoek over fungiciden-resistentie en het werkingsmechanisme van fungiciden wordt dan ook met kracht voortgezet.

De *Werkgemeenschap Geïntegreerde Bestrijding van Plagen TNO* herdacht zijn twintig-jarig bestaan. Ter gelegenheid hiervan werden twee publikaties uitgegeven. Het boek 'Integrated control of insect pests in the Netherlands' was bedoeld om de buitenlandse collega's een samenhangend beeld te geven van het Nederlandse onderzoek op dit gebied. De tweede publikatie 'Landbouw zonder spuit?' had een algemeen voorlichtend karakter. De intensieve samenwerking tussen het Instituut voor Onderzoek van Bestrijdingsmiddelen te Wageningen en de Hoofdafdeling Maatschappelijke Technologie TNO te Delft met betrekking tot het Feromoon-onderzoek werd voortgezet.

Bij het toxicologisch onderzoek aan Roofmijten werd door middel van het proberen van diverse toetsmethoden getracht te komen tot een internationaal aanvaardbare laboratoriumtoets.

Het onderzoek over de toepasbaarheid van geïntegreerde bestrijding in praktijkboomgaarden verliep volledig naar wens. Het onderzoek over verschillende varianten van geïntegreerde bestrijding werd voortgezet. Meegewerkt werd aan het onderzoek naar de mogelijkheid breed-werkende middelen meer selectief te maken. Bij dit onderzoek werd samengewerkt met de Hoofdafdeling Maatschappelijke Technologie TNO.

De *Werkgroep Regulering Slootvegetaties* zette het onderzoek naar het weerstandsgedrag van verschillende groeivormen in watergangen voort.

Door het *Melkhygiënisch Onderzoekcentrum* werd o.a. onderzoek verricht op het gebied van reinigingsmiddelen voor melkwinningapparatuur, vetsplitsing in melk, indikken van melk op de boerderij en melkproduktiemeters. Verwacht wordt dat het

centrum in 1981 organisatorisch zal worden ondergebracht bij het Consulentenschap voor Melkwinning, Melkhygiëne en Boerenkaasbereiding en zal worden gehuisvest in het Rijkskwaliteitsinstituut voor land- en tuinbouwprodukten te Wageningen.

Medewerkers

Het aantal medewerkers bedroeg (ultimo 1980) 47, hiervan zijn 4 medewerkers in tijdelijke dienst.

Commissie TNO voor het Onderzoek ten dienste van het Milieubeheer (COM)

Algemeen

De werkzaamheden van de Commissie TNO voor het Onderzoek ten dienste van het Milieubeheer hebben gedurende het 10e jaar van haar bestaan onder sterke invloed gestaan van de reeds in de vorige jaren op gang gebrachte herstructurering in de organisatie van het milieu- en natuuronderzoek in Nederland. Met name hebben het COM Presidium en de COM zich ernstig beraden over de consequenties welke de instelling van de Raad voor het Milieu- en Natuuronderzoek (RMNO) met zich mee zal brengen voor de taken en de plaats van de COM in de toekomstige organisatie van onderzoek op het aandachtsgebied Milieu en Natuur.

Het COM Presidium vergaderde zesmaal en hield daarnaast een groot aantal informele gesprekken in verschillend verband. De COM zelf vergaderde plenair, evenals vorig jaar, slechts éénmaal.

Mede is dit het gevolg van de reeds op gang gekomen verschuiving van algemene COM taken naar andere raden en commissies. Behoeftte blijft echter bestaan aan meer specifiek en doelgericht overleg zoals blijktbaar met name binnen het COM Presidium kan plaatsvinden.

Herstructurering

De herstructurering van het milieu-onderzoek heeft nog niet zijn definitief beslag gekregen. De RMNO krijgt als sectorraad primair tot taak de advisering van de Rijksoverheid en de programmering van het onderzoek in hoofdlijnen. De Raad zal ondersteuning nodig hebben bij zijn werkzaamheden in het kader van de programmering in hoofdlijnen en zeker t.b.v. de programmering in detail voor de concrete uitvoering van het onderzoek. Bovendien zal hiervoor voortdurend behoefte nodig zijn aan contacten met en voeding vanuit het onderzoekveld.

Op milieugebied bestaat geen centraal orgaan formeel belast met de management en coördinatie van onderzoekprogramma's. In het onderzoekveld bestaat behoefte aan een overlegstructuur of overlegstructuren van onderzoekers voor de contacten onderling en met de sectorraden. Dit overleg op milieugebied is des te urgenter omdat milieu- en natuuronderzoek op een groot aantal plaatsen en door vele verschillende onderzoekers gebeurt. Dit wordt duidelijk aangetoond in de door het SCMO verrichte inventarisatie van het milieu- en natuuronderzoek in Nederland.

Aangenomen mag worden dat de toekomstige werkzaamheden en de structuur van de COM als nationaal coördinatieverband zich zal moeten richten op en aanpassen aan het functioneren binnen de ruimte die bestaat op het gebied van de coördinatie van het onderzoek in uitvoering.

De platformfunctie van de COM en haar Subcommissies kan goed overeenkomen met de behoefte aan structurering van het veld van onderzoekers vanaf de basis. Dit roept de vraag op of vanuit de COM met inschakeling van haar suborganen en de themagroepen van de LaSOM de gewenste overlegstructuur van onderzoekers zou kunnen worden opgebouwd. Deze vraag zal uiteraard moeten worden beantwoord door de instanties die in deze het beleid bepalen en door de betrokken onderzoek-instituten.

Energie en Milieu

Het COM Presidium heeft het afgelopen jaar, zij het tot nu toe zonder definitief resultaat, gewerkt aan het mede op initiatief van de Subcommissie Luchtverontreiniging tot stand gekomen voorstel tot de instelling van een Werkgroep Energie en Milieu (WEM). Ook hier speelt het niet functioneren van een organisatiestructuur voor de uitvoering van onderzoek op milieugebied en in mindere mate het nog niet functioneren van de RMNO voor de programmering in hoofdlijnen een rol bij het uitblijven van een beslissing om te komen tot de instelling van de WEM. Het ontbreken van een duidelijk organisatorisch kader is dus tot nu toe het voornaamste knelpunt geweest.

Aan de voorbereidende gesprekken die hebben geleid tot het voorstel, hebben een aantal onderzoekinstellingen, voornamelijk op energiegebied, deelgenomen (KEMA, ECN, TNO, NEOM, THT, SVA e.a.). Daarnaast is overleg geweest met VNO, REO, BEOP, PVC-NOK, LaSOM, EZ en V&M. Het COM Presidium heeft vervolgens van de REO het verzoek ontvangen de Raad te informeren welke onderzoekactiviteiten gericht op milieu-aspecten van energie-opwekking en gebruik in Nederland worden uitgevoerd. Daarbij is voorgesteld de inventarisatie en coördinatie in eerste instantie te richten op de milieu-aspecten gekoppeld aan de inzet van steenkool voor de energievoorziening.

De voorbereiding van het nationale onderzoekprogramma kolen (NOK) is opgedragen aan een programma voorbereidingscommissie (PVC). Voor de uitvoering en financiering van dit deel van het nationale energie-onderzoekprogramma is het Ministerie van EZ primair verantwoordelijk. De uitvoering van dit programma wordt door BEOP begeleid en beheerd, hierin geadviseerd door een door EZ benoemde begeleidingscommissie van deskundigen. In dit verband lijkt het in de eerste plaats gewenst de coördinerende activiteiten van de COM en de LaSOM op voornamelijk milieugebied en het geen door de PVC t.b.v. het NOK in het kader van het nationale energieprogramma wordt voorbereid naast elkaar te leggen. Dit om duplicering te voorkomen en samenwerking te bevorderen. Daarnaast dient ook hier rekening te worden gehouden met de bestaande organisatiestructuur van het energie-onderzoek en de op handen zijnde veranderingen in de organisatiestructuur van het onderzoek op milieugebied.

Het COM initiatief om te komen tot instelling van een WEM, in eerste instantie gericht op de milieu-aspecten van steenkoolinzet voor de energievoorziening, kan althans op dit moment nog in twee organisatorische kaders verder ontwikkeld worden:

- a. het nationale energie onderzoekprogramma (met name NOK);
- b. het nationale programma onderzoek milieuhygiëne (LaSOM themagroepen).

Gestreefd moet worden deze twee thans nog gescheiden en moeilijk vergelijkbare kaders met elkaar in overeenstemming te brengen, zodat eventueel het gevaar wordt vermeden dat meerdere werkgroepen hetzelfde gebied gaan bestrijken. Het wachten is in de eerste plaats op het uitkomen van het rapport van de Programma Voorbereidings Commissie van het NOK. Tegelijkertijd zullen eveneens de ontwikkelingen op de voet worden gevolgd m.b.t. de opdracht aan de LaSOM onderzoekers samen te brengen rond een aantal onderzoekthema's waaronder ook het probleemveld grondstoffen en energievoorziening is genoemd.

RMNO

Op 1 februari 1980 is de Voorbereidingscommissie Raad voor

Milieu- en Natuuronderzoek (RMNO), onder voorzitterschap van prof. dr. D. J. Kuenen, tevens lid van het COM Presidium, door Minister Ginjaar geïnstalleerd in aanwezigheid van de Minister voor Wetenschapsbeleid en de Staatssecretaris van Cultuur Recreatie en Maatschappelijk Werk.

De COM secretaris werd als medewerker van het SCMO aangezocht om m.i.v. 1 maart tevens de functie van secretaris van deze voorbereidingscommissie te vervullen. Voor dit doel is de secretaris het afgelopen jaar een deel van zijn tijd gedetacheerd geweest bij V&M.

De voorbereidingscommissie kreeg opdracht om, in vervolg op de werkzaamheden van een interdepartementale overleggroep binnen zes maanden voorstellen in te dienen met betrekking tot het werkterrein, de taak, de werkwijze, de organisatie en de samenstelling van de RMNO. Reeds in september slaagde de commissie erin haar advies inzake de instelling van een RMNO uit te brengen aan de Minister van V&M, het penvoerend departement voor de toekomstige Raad. Het rapport is inmiddels gepubliceerd en de instelling van de RMNO zal, zoals ook door de interdepartementale overleggroep is bepleit, verregaande consequenties hebben voor de COM. Ook worden de werkzaamheden van het SCMO als ondersteunend werkapparaat in direct verband gebracht met het functioneren van de RMNO en andere raden op milieu- en natuurgebied.

In afwachting van de instelling van de RMNO en de hierbij gepaard gaande noodzakelijk bevonden herstructurering van de COM heeft het COM Presidium het afgelopen jaar geen nieuwe activiteiten meer ondernomen. Wel bleek het COM Presidium in het licht van deze veranderde situatie een zeer effectief orgaan t.b.v. afstemming van de ontwikkelingen en werkzaamheden van de COM, de LaSOM en de toekomstige RMNO, waarvoor prof. Kuenen is verzocht voorzitter te worden. Ook na de instelling van de RMNO zal behoefte blijven bestaan aan de coördinatie en informatieverzorging van het onderzoekveld. De voorkeur bestaat om voor het hierbij benodigde overleg van onderzoekers uit te gaan van reeds op dit gebied functionerende organen. Het spreekt vanzelf dat in dit overleg de plaats en richting van de werkzaamheden van het SCMO een belangrijke plaats heeft ingenomen.

Tijdens de laatste plenaire COM-vergadering, gehouden op 12 december 1980, is overeengekomen dat met het operationeel worden van de RMNO, gezien de voor deze sectorraad voorgestelde taak en het brede werkterrein, de huidige opdracht van de COM-TNO aan worden beëindigd. Het COM Presidium is verzocht initiatieven te nemen tot een beraad met de onderzoekers en onderzoekinstanties werkzaam op het brede terrein van het milieu, teneinde te geraken tot een samenwerking die enerzijds is gericht op een onderling vrijwillig overleg en anderzijds de mogelijkheid biedt aan de RMNO, de REO en andere overheidsorganen om tot een permanent en gestructureerd contact met het onderzoekveld te komen.

De LaSOM heeft van de regering een vergelijkbare opdracht ontvangen om zich te richten op een aantal taken die samenhangen met de coördinatie van onderzoek. Bij het overleg hierover en de uitvoering hiervan zijn het COM Presidium en de Subcommissie Luchtverontreiniging direct betrokken. Voorstellen

voor een formele organisatiestructuur voor de uitvoering van onderzoek in de toekomst, na opheffing van de LaSOM in 1982, zullen door een ambtelijke werkgroep worden voorbereid.

Het COM Presidium hoopt in overleg met de LaSOM en anderen tot voorstellen te komen welke bij kunnen dragen aan een geleidelijke overgang en inpassing van de COM werkzaamheden in de nieuwe organisatiestructuur van het milieu-onderzoek. Verder is gesteld dat de plaats en de werkzaamheden van het SCMO als ondersteunend apparaat met een naar buiten gerichte dienstverlenende taak ter begeleiding van de coördinatie van het milieu-onderzoek op nationaal niveau dient te worden veilig gesteld. In verband hiermede en vanwege de noodzaak hiervoor een passende financiering te vinden zullen met de betrokken ministeries en de RMNO duidelijke afspraken moeten worden gemaakt.

De werkzaamheden van de Subcommissie Landschapsecologie vinden sinds enige jaren reeds plaats binnen de Werkgemeenschap Landschapsecologisch Onderzoek (WLO). Het besluit om de Subcommissie formeel op te heffen kan misschien het beste genomen worden nadat met de Raad van Bestuur van TNO overleg heeft plaats gevonden over de meest geëigende formule om de werkzaamheden van de COM-TNO te beëindigen.

Subcommissie Luchtverontreiniging

De activiteiten van de Subcommissie Luchtverontreiniging in het afgelopen jaar zijn niet los te denken van de ontwikkelingen en besluiten die ten aanzien van de organisatie van het Milieu-Onderzoek in Nederland hebben plaatsgevonden. Belangrijke markeerpunten in het afgelopen jaar waren de Regeringsbeslissing over de Landelijke Stuurgroep Onderzoek Milieuhygiëne (LaSOM), de voortgang bij de voorbereiding van de Raad voor het Milieu- en Natuuronderzoek (RMNO), de voorbereiding voor het Samenhangend Studieproject Luchtverontreiniging ten behoeve van de Sector Lucht van het Ministerie van Volksgezondheid en Milieuhygiëne en de uitspraak van de COM haar opheffing te adviseren aan TNO zodra de RMNO functioneert.

De Subcommissie kwam in het afgelopen jaar viermaal bijeen.

Toekomstige plaats

Een belangrijke activiteit in het afgelopen jaar was een verdere bezinning op de toekomstige plaats van de Subcommissie Luchtverontreiniging. Hiervoor werd overleg gevoerd binnen het COM Presidium en met vertegenwoordigers van het Ministerie van Volksgezondheid en Milieuhygiëne. Daaruit kwam als conclusie naar voren dat de Subcommissie zich meer op RMNO en LaSOM zou moeten oriënteren, maar tevens haar werkzaamheden voor de Sector Lucht van het Ministerie van Volksgezondheid en Milieuhygiëne zou moeten voortzetten en ook haar andere relaties zou moeten blijven onderhouden.

Het stuk Taak en Functie van de Subcommissie Luchtverontreiniging werd in overeenstemming met deze beleidslijnen gebracht en door de leden goedgekeurd. Doordat de RMNO nog niet is ingesteld was het nog niet mogelijk tot formele afspraken met hem te komen.

LaSOM

Met de LaSOM zijn wel nadere afspraken gemaakt. De

Programmaleiding van de LaSOM heeft de Subcommissie gevraagd hem te helpen bij de uitvoering van het Nationaal Programma Milieuhygiënisch Onderzoek, voorzover dit met luchtverontreiniging te maken heeft en de Subcommissie heeft haar medewerking toegezegd. Die medewerking houdt in dat voor een drietal thema's zal worden geadviseerd over werkerrein, samenstelling en voorzitterschap van de te starten themagroepen. Het betreft de thema's 'Zure Regen', 'Luchtverontreiniging en Gezondheid' en 'Effecten van lage concentraties luchtverontreiniging op plant en dier'. Voor de eerste twee thema's werd door het secretariaat een startnotitie geschreven, waarvan de eerste reeds door de Subcommissie werd behandeld. Voor het thema Luchtverontreiniging en Gezondheid werd voortgebouwd op de reeds in het vorige verslagjaar begonnen inventarisatie.

Coördinatiecommissie Luchtverontreiniging van de NRLO

De instelling door de NRLO van een Coördinatiecommissie Luchtverontreiniging (NRLO-COOC-L) was voor de Subcommissie aanleiding contact op te nemen. Uit het overleg volgden een aantal afspraken over onderlinge communicatie en taakverdeling ter vermindering van duplicering. Beide commissies hebben inmiddels hun goedkeuring gehecht aan een stuk waarin deze afspraken zijn vastgelegd. Als uitvloeisel hiervan is het LaSOM-thema: 'Effecten op plant en dier' naar de NRLO-COOC-L doorverwezen.

Sector Lucht Ministerie V&M

De advisering van de Sector Lucht van het Ministerie van Volksgezondheid en Milieuhygiëne nam in het afgelopen jaar een belangrijke plaats in in het programma van de Subcommissie. De aanvankelijk op het uit te brengen Indicatief Meerjarenprogramma 1981-85 gerichte voorstellen voor inventarisatie en programmering van onderzoek werden omgebogen tot een Samenhangend Studieproject Luchtverontreiniging (SSL), dat in meer algemeen zin aan de behoeften van de Sector Lucht tegemoet zou kunnen komen. Onder leiding van het Bureau Berenschot werd hiervoor door TNO een voorstudie uitgevoerd, waaraan ook het RIV bijdroeg. Tussentijds is met de Subcommissie enkele malen overleg gevoerd. De resultaten van deze voorstudie, die nog juist voor het eind van 1980 gereed kwam, zullen in het komende jaar in de Subcommissie worden besproken waarbij, evenals bij de discussies in het afgelopen jaar, de verdeling van het werk over de onderzoekinstellingen in Nederland een belangrijk punt zal zijn.

De 'feasibility-studie Aerosolen', die in 1979 in de Subcommissie werd besproken, werd medio 1980 opgedragen. Voor de uitvoering is het zwaartepunt inmiddels naar Wageningen verschoven.

SO₂-onderzoek

De aanbevelingen voor onderzoek met betrekking tot de SO₂-problematiek werden grotendeels overgenomen door de Raad inzake de Luchtverontreiniging in zijn advies over het SO₂-beleidskaderplan en trokken ook de aandacht in de Vaste Kamercommissie Milieuhygiëne. Een gedeelte van het aanbevolen onderzoek is inmiddels ter hand genomen in enkele projecten.

Verspreidingsonderzoek

De Werkgroep Verspreiding Luchtverontreiniging dreigde dit jaar vast te lopen met de formulering en onderbouwing van haar aanbeveling voor de berekening van lange-termijn frequentie

verdelingen, omdat niemand zich voldoende vrij kon maken om de eindredactie te voeren. Inmiddels heeft de Landbouwhogeschool (vakgroep LH en LV) de helpende hand toegestoken door de aanbeveling als onderdeel van een afstudeeronderwerp te laten redigeren. Tevens zal het 'voorschrift' voor de berekening dat door TNO werd opgesteld, op korte termijn als interim-aanbeveling op beperkte schaal worden uitgebracht.

In het najaar van 1980 werd een enquête gehouden over de verdere behoefte aan berekeningsmethoden voor de verspreiding van luchtverontreiniging. Hierover zal begin 1981 worden gerapporteerd. De werkgroep vergaderde in 1980 tweemaal.

Vergelijking en snelle presentatie van meetgegevens

Ook in 1980 is door het CBS een voorlopige publikatie van meetgegevens van luchtverontreiniging uitgegeven. Voor de vergelijking van meetgegevens kwamen geen nieuwe impulsen, zodat de werkgroep niet bijeen hoefde te komen. De door de Minister van V&M ingestelde werkgroep ter voorbereiding van een AMvB ex artikel 59 van de Wet Luchtverontreiniging is inmiddels aan het werk maar is wegens haar omvangrijke opdracht nog niet aan dit onderwerp toegekomen.

Verontreiniging regenwater

Dit onderwerp is alleen in verband met het LaSOM thema Zure Regen aan de orde geweest.

Fotochemische luchtverontreiniging

In het afgelopen jaar vond een bespreking plaats over dit onderwerp waaraan werd deelgenomen door onderzoekers uit de op dit terrein werkzame instellingen. Tijdens dit gesprek werd van gedachte gewisseld over de mogelijkheid van het advies voor een grenswaarde voor NO₂ de consequenties voor fotochemische luchtverontreiniging nader aan te geven. Een vraag hierover was n.l. door de Minister van V&M aan de Raad inzake de Luchtverontreiniging voorgelegd, die voor de beantwoording behoefte had aan een raadpleging onder deskundigen. In het gesprek is verder gebleken dat er nog enige leemten in de meetactiviteiten bestaan. Leemten werden ook verondersteld in de kennis van de natuurlijke emissies. Beide onderwerpen zullen in 1981 nog in de Subcommissie terugkeren.

Overige contacten met instellingen en commissies

De heer Boleij bleef de contactpersoon met de Academische Milieu-instellingen. De heer Van Emmeloort Stein verzorgt de contacten met het bedrijfsleven. De heer Elshout is contactpersoon naar de Programma Voorbereidingscommissie voor het NOK, de Programma Advies Commissie voor het SO₂-bestrijdingsprogramma en de Commissie Milieu en Industrie.

Jaarlijks overzicht van rapporten en publikaties

In 1980 werd voor de laatste maal een overzicht van rapporten en publikaties samengesteld die in het voorafgaande jaar bij Nederlandse instellingen, die op het gebied van de luchtverontreiniging werkzaam zijn, verschenen. Om dubbel werk te vermijden wordt thans verwezen naar het algemene overzicht van publikaties en rapporten waarvoor de instellingen eveneens jaarlijks vanuit het SCMO worden benaderd. Deze inventarisatie zal zoveel mogelijk via de Signaleringen voor de leden van Subcommissie en Werkgroepen beschikbaar worden gemaakt.

Studie- en Informatiecentrum TNO voor Milieu-Onderzoek (SCMO)

Noodgedwongen heeft het SCMO in het afgelopen jaar een afwachtende houding aangenomen ten aanzien van zijn ontwikkeling, zowel wat het werkprogramma als wat het personeelsbestand betreft. Over enkele externe ontwikkelingen die voor het SCMO van groot belang zijn, werd eerst in de tweede helft van het jaar enig uitsluitsel gekregen. Immers de beslissing over het derde Interimrapport van de Landelijke Stuurgroep Onderzoek Milieuhygiëne (LaSOM) werd in juni genomen en in november bevestigd, terwijl het rapport van de voorbereidingscommissie van de Raad voor Milieu- en Natuuronderzoek (RMNO) in het laatste kwartaal van dit jaar werd gepubliceerd. Ook nu is nog niet duidelijk hoe deze organen in de toekomst zullen gaan werken en hoe de verhouding met het SCMO zal worden. In deze situatie konden de contracten van enkele medewerkers, die op tijdelijke basis ten behoeve van LaSOM-ondersteuning waren aangetrokken, niet worden verlengd.

Gedurende dit jaar werd veel gesproken over de juiste plaats van externe en interne dwarsverbandcommissies en hun ondersteunende organen in een zich herstructurerend TNO. Aan het eind van het jaar bestond hierover nog geen duidelijkheid.

In het verslagjaar bestond het SCMO 10 jaar. Op 1 oktober werd daaraan aandacht besteed op een bijeenkomst, waarbij verleden en toekomst werden belicht door prof. dr. ir. A. Rörsch (Raad van Bestuur TNO), dr. L. Ginjaar (Minister van V&M), prof. dr. D. J. Kuenen (betrokken bij vele activiteiten van het SCMO) en drs. P. Winkel (hoofd SCMO). Tegelijkertijd werd een brochure verspreid waarin een beeld wordt gegeven van de activiteiten van het SCMO.

Informatie, Documentatie en Inventarisatie van onderzoek

Teneinde de informatievoorziening van uit het SCMO zowel intern als extern zo goed mogelijk te doen zijn, dient voortdurend te worden gewaakt over de kwaliteit van de bibliotheek, het documentatiesysteem en de inventarisatie van het onderzoek. Met betrekking tot de bibliotheek kan worden gesteld dat het ruimteprobleem steeds groter wordt als gevolg van de steeds groeiende stroom tijdschriften, rapporten en boeken. De integratie van het 'oude' PSC-bestand, waarmee vorig jaar werd begonnen, heeft ook dit jaar goede voortgang gemaakt.

Het documentatiesysteem, dat sinds de oprichting van het SCMO in stand wordt gehouden, werd in het afgelopen jaar geheel gesaneerd. Oude, niet meer relevante documenten werden vernietigd terwijl het systeem zoveel mogelijk werd aangepast aan de inventarisatie van het onderzoek. Dit wil zeggen dat het systeem toegankelijk is via dezelfde milieu-aandachtsgebieden en trefwoorden die bij de inventarisatie worden toegepast.

Wat betreft de externe informatieverstrekking deden zich in de afgelopen periode geen duidelijke nieuwe ontwikkelingen voor. De routinewerkzaamheden, zoals het beantwoorden van schriftelijke en mondelinge vragen en het leveren van abstracts ten behoeve van de ICMH- en de ICWA-mededelingen vonden normaal doorgang. Een honderdtal verzoeken om informatie werd schriftelijk behandeld. Opvallend is dat van de meegezonden

enquêteformulieren, waarop de vragensteller kan aangeven of hij over de kwaliteit van het antwoord tevreden is, slechts 35% werd geretourneerd. Andere jaren was dit ca. 65%.

Wegens de grote inspanning voor de onderzoekinventarisatie en het leggen van prioriteiten bij andere onderwerpen, vonden twee geplande informatie-activiteiten geen doorgang. Dit betrof onder meer een systematische opzet voor de z.g. 'actieve' informatievoorziening, d.w.z. het gericht verspreiden van door het SCMO verzamelde en samengevatte informatie.

In 1980 lag het accent van de werkzaamheden bij de inventarisatie van het milieu-onderzoek en de daarbij behorende publikaties. Alle in het oude bestand geregistreerde gegevens werden herzien en waar nodig aangevuld. Aan het einde van het jaar waren echter nog niet alle gegevens in het computerbestand verwerkt. Het aantal geregistreerde projecten was 3 000 (eind 1979: 2 250). In de loop van het jaar werd door het IWIS-TNO overgegaan op een nieuw computerprogramma. Hierdoor is ook de structuur van het bestand, in gunstige zin, veranderd waardoor het up-to-date houden van de gegevens steeds eenvoudiger wordt. De evaluerende studie naar het gebruik van de milieucatalogi is in het verslagjaar daadwerkelijk gestart; het Ministerie van Volksgezondheid en Milieuhygiëne heeft hiertoe een opdracht verstrekt aan R&M, Bureau voor Research en Marketing te Heerlen. Het SCMO participeert in de voor dit onderzoek ingestelde begeleidingscommissie.

Ook in EG-verband werd veel aandacht besteed aan de onderzoekinventarisatie. Goede voortgang werd geboekt met het tot stand komen van het meertalige trefwoordensysteem. Naar verwachting zal dit systeem in de eerste helft van 1981 gereed komen.

Vervolgens kan worden vermeld dat een door CODIM geformuleerd vooronderzoek naar de mogelijkheden om de in Nederland aanwezige milieudocumentatie 'in kaart te brengen' is goedgekeurd. Deze voorstudie, waaraan ook door het SCMO zal worden deelgenomen zal in de eerste helft van 1981 plaatsvinden.

In het verlengde van eerdere activiteiten op het gebied van de milieu-effectrapportering werd een studie gemaakt van de wenselijkheid en de mogelijkheden om te komen tot een centrale ingang voor milieugegevens. Het eindrapport kwam in concept gereed.

Adviezen over en coördinatie van onderzoek

Voor de ontwikkeling van de coördinatie van milieuonderzoek in Nederland is de instelling van de RMNO van groot belang. Evenals in 1979 werd een medewerker gedetacheerd bij het Ministerie van Volksgezondheid en Milieuhygiëne voor de ondersteuning van de voorbereidingscommissie van de RMNO. Deze werkzaamheden voor het Ministerie werden in september afgerond. Het rapport van de Voorbereidingscommissie is inmiddels gepubliceerd. In dit rapport wordt gesteld: 'Zowel de RMNO als de VCRMH en de Natuurbeschermingsraad (NBR) hebben behoefte aan inhoudelijke ondersteunende studie- en informatiefaciliteiten op milieu- en natuurgebied. Huisvesting van RMNO, VCRMH, NBR en SCMO-TNO in elkaars nabijheid zou dan voor alle vier een voordeel zijn. Spoedig overleg van de betrokkenen hoe deze vier activiteiten in onderlinge samenhang, maar functioneel gescheiden, elkaar optimaal kunnen aanvullen en ondersteunen, wordt aanbevolen'.

De Subcommissie Luchtverontreiniging van de COM heeft enkele malen kunnen adviseren over de opzet van een Samenhangend Studieproject Luchtverontreiniging, waarvoor in opdracht van het Ministerie van Volksgezondheid en Milieuhygiëne een voorstudie werd verricht door de Sector Lucht en enkele andere afdelingen van het Ministerie, het RIV, het Bureau Berenschot en TNO. In deze opzet zullen enkele activiteiten van de Subcommissie worden geïntegreerd.

De Werkgroep Verspreiding heeft voortgang geboekt met de aanbevelingen voor de berekening van frequentieverdelingen. Ze zullen begin 1981 worden afgerond.

Tussen de Subcommissie en de LaSOM werden afspraken gemaakt voor samenwerking. Dit gebeurde eveneens met de in 1980 opgerichte Coördinatiecommissie Luchtverontreiniging van de NRLO.

Mede ten behoeve van de LaSOM werden overzichten opgesteld over de huidige situatie en van de wenselijke ontwikkelingen voor het onderzoek op de gebieden 'zure regen' en 'luchtverontreiniging en gezondheid'. Daartoe werd intensief overleg gepleegd met betrokkenen op deze gebieden. Verder werd o.a. aandacht besteed aan fotochemische luchtverontreiniging, natuurlijke emissies en effecten op planten en dieren.

De regeringsbeslissing over de LaSOM werd in juni genomen. Formele bevestiging werd in november verkregen. De twee belangrijkste zaken in deze beslissing zijn:

- de programmering in hoofdlijnen gaat over naar de RMNO;
- voor de afstemming bij de uitvoering van het onderzoek krijgt de LaSOM financiële middelen tot medio 1982; over de wijze van voortzetting zal een interdepartementaal advies worden uitgebracht.

De werkzaamheden ten behoeve van de LaSOM worden in nauwe samenwerking met het Instituut voor Milieuvraagstukken (IVM) van de VU uitgevoerd. Er wordt naar gestreefd de activiteiten voor de Subcommissie Luchtverontreiniging, de Werkgemeenschap Landschapsecologisch Onderzoek (WLO) en de Commissie Onderzoek Milieubeheersing van de Sociaal Wetenschappelijke Raad (COM-SWR) zodanig in het LaSOM kader te behandelen dat er een integrerende werking van uitgaat.

Dit jaar werd gewerkt aan de afronding van de programmering in hoofdlijnen voor het gehele nationale programma. Dit hield vooral in het opstellen van discussienota's op het gebied van omzettingen van stoffen in het milieu, van bestuurlijke oplossingen en van maatschappelijke processen. Daarnaast werd een aantal thema's voorbereid waarvoor de uitvoering van onderzoek volgens de conclusies in het 3e Interimrapport van de LaSOM zal worden bevorderd. Zij hebben betrekking op de gezondheidseffecten van luchtverontreiniging, veiligheid, systemen voor de beoordeling van de kwaliteit van het oppervlaktewater, de accumulatie van stoffen, de effecten van luchtverontreiniging op planten en dieren, oorzaken en effecten van zure regen, effecten op het klimaat en eutrofiëring.

Voor de lopende voorstudies en stimuleringsprojecten werd het programmamanagement verzorgd. Tevens werden adviezen over nieuwe voorstellen uitgebracht.

De ondersteuning door medewerkers van het SCMO van de activiteiten van de Werkgemeenschap Landschapsecologisch Onderzoek (WLO) werd voortgezet. De rechtspositie van de WLO werd geregeld bij notariële akte, waarbij de WLO als vereniging wordt opgericht.

Ten behoeve van de Coördinatiecommissie Inrichting en Beheer van Multifunctionele Gebieden van de NRLO is geadviseerd ten aanzien van het gewenste landschapsecologisch onderzoek. Daarvan zal gebruik worden gemaakt bij het opstellen van de Meerjarenvisie Landbouwkundig Onderzoek 1982-1986. De WLO heeft zich voor het eigen programma beraden op de lange termijn planning. In dat kader is een enquête onder de leden van de werkgroepen uitgevoerd en is een enquête onder de WLO-leden in voorbereiding.

De Werkgroep Theorie heeft de publikatie 'Landschapstaal' vrijwel afgerond. Publikatie volgt in 1981.

Dit jaar werden twee studiedagen georganiseerd over:

- Landbouw en milieu, scheiden en verweven;
- Ecologisch onderzoek ten behoeve van drinkwaterproductie.

De WLO Mededelingen verschenen dit jaar volgens het normale patroon. Ter voorbereiding van het Internationale WLO-congres in april 1981 werd een aantal werkzaamheden verricht.

De ondersteuning van de COM-SWR werd voortgezet. Gesprekken met een aantal deskundigen vonden plaats ter afronding van het programma van fundamenteel sociaal-wetenschappelijk milieu-onderzoek.

Het secretariaat voor de Stichting Internationaal Contactorgaan Milieubescherming (SICOM) werd vervuld. De Nederlandse bijdrage aan het 5e Clean Air Congress werd georganiseerd. Tevens werd aan dit congres deelgenomen.

In het kader van het OECD Test Harmonization Programme werd het rapport van de Ecotoxicology Group afgerond. De drie hierin genoemde 'test guidelines' zullen door de OECD worden gepubliceerd samen met 'guidelines' voor het bepalen van de fysisch-chemische eigenschappen, van de afbreekbaarheid in het accumulatievermogen en van de toxiciteit voor de mens.

In het verslagjaar heeft prof. Kuenen, voorzitter van het Curatorium Landbouwmessie inventarisatie, het rapport aan de Minister van Landbouw en Visserij aangeboden. Het krijgt een ruime verspreiding; gehoopt wordt dat het een bijdrage kan leveren aan de discussie over de rol van de landbouw in het milieu.

Dit jaar werd het voorzitterschap van het EG adviescomité voor milieu-onderzoek vervuld. Enkele honderden projecten ten behoeve van de tweede fase van het tweede milieu-onderzoekprogramma werden beoordeeld. Het derde programma werd voorbereid.

Enkele nieuwe activiteiten werden gestart. In opdracht van het Ministerie van Volksgezondheid en Milieuhygiëne wordt ondersteuning gegeven van de Nederlandse bijdrage aan het project Verspreiding Luchtverontreiniging van de NATO-CCMS. In dit kader werd een internationaal congres georganiseerd. Een aantal besprekingen werd gevoerd over een eventuele oprichting van een Tijdschrift Luchtverontreiniging en Externe Veiligheid.

Ten behoeve van de Raad inzake de Luchtverontreiniging en de VCRMH werd ondersteuning verleend bij het opstellen van een commentaar op het SO₂-Beleidskaderplan. De ondersteuning van het NNI werd uitgebreid in de vorm van lidmaatschap van de Beleidscommissie Chemie en voorzitterschap

van de Subcommissie Buitenlucht (van de Commissie Luchtkwaliteit).

De ondersteuning van een aantal projecten en een bijdrage aan de redactie van enkele tijdschriften en boeken werden voortgezet.

Aan de werkzaamheden van de voorbereidingscommissies voor een aantal congressen werd deelgenomen, o.a.:

- Symposium SO₂-beleidskaderplan;
- KNCV symposium. Beeld van de chemie;
- EG-V&M congres: Schone technologie;
- Symposium on the Disposal of chemical waste in the Marine Environment;
- NATO Ecosciences Panel: workshop on 'ecodisasters';
- Symposium Nederlands Astmafonds: Astma en luchtverontreiniging.

Commissie Milieu Projecten TNO (intern TNO dwarsverband) Medewerking werd verleend aan de opstelling van een advies over de plaats en functie van de interne dwarsverbanden TNO. Er werd regelmatig gesproken over de meest wenselijke plaats van de ondersteunende apparaten van de dwarsverbandcommissies in een geherstructureerd TNO.

De combinatie van functies van voorzitter CMP en Hoofd van het SCMO wordt vooral door de buitenwereld als onaanvaardbaar ervaren. Scheiding van deze functies wordt nagestreefd.

Begonnen is met de opzet van een meerjarenvisie voor het milieu-onderzoek bij TNO afgestemd op de vragen in de maatschappij en de mogelijkheden van TNO.

De lopende projecten werden voortgezet. Nieuwe projecten die met medewerking van de CMP tot stand kwamen zijn:

- a. emissie bestrijdingsmiddelen in de lucht;
- b. centrale ingang milieugegevens;
- c. bijdrage NATO-CCMS;
- d. voorstudie Samenhangend Studieproject Luchtverontreiniging (SSL).

In een vergevorderd stadium van voorbereiding zijn:

- e. kwaliteitskenmerken voor bodembescherming;
- f. hoofdonderzoek SSL.

Aan de projecten b, c, d, e en f werd vanuit het SCMO een bijdrage geleverd (zie daarvoor de vorige paragraaf).

Commissie voor Hydrologisch Onderzoek TNO (CHO)

Het jaar 1980 heeft zich voor wat de CHO betreft gekenmerkt door een verdere intensivering van de contacten met zowel de onderzoeksinstellingen als de beheersdiensten op het terrein van de waterhuishouding. De centrale positie die de Commissie in dit opzicht inneemt komt als steeds waardevoller naar voren.

Overigens bleven de hoofdtaken van de Commissie ongewijzigd; deze kunnen als volgt kort worden samengevat:

- het bevorderen van de samenwerking en de contacten tussen zowel de instellingen als tussen de onderzoekers op het terrein van de hydrologie en de waterhuishouding;
- het stimuleren van het onderzoek en het zorgen voor een goede informatievoorziening op het betreffende terrein.

Algemeen

In het verslagjaar keerde ir. G. A. Oosterbaan (ICW), na twee jaren van afwezigheid, in het Klein Comité terug, doordat prof. ir. W. A. Segeren binnen de Landinrichtingsdienst een andere functie ging bekleden.

Het Klein Comité kwam in 1980 zesmaal in vergadering bijeen, terwijl verder op 1 april een algemene ledenbijeenkomst van de CHO werd belegd. Vele onderwerpen kwamen op deze bijeenkomsten aan de orde. Deze betroffen zowel de samenwerking van de CHO met de coördinatie-organen op aanverwante onderzoeksterreinen, als de vraagstukken waaraan in CHO-verband speciale aandacht zou moeten worden geschonken. De discussie betrof deels ook problemen van meer interne aard, nl. de plaats van de CHO binnen de TNO-organisatie als geheel.

De toenemende belangstelling die het werk van de CHO ondervindt komt o.a. tot uitdrukking in de vele vraagstukken waarvoor de aandacht van het Klein Comité wordt gevraagd. Dit betrof met name de vraag of de CHO haar activiteiten op het 'overgangsgebied' tussen het grondwaterkwantiteits- en -kwaliteitsonderzoek zou moeten uitbreiden.

Het Klein Comité neemt in deze een afwachtende houding aan en zal geen verdere stappen ondernemen alvorens de uitkomst bekend is van een inventarisatie, die in 1981 zal worden uitgevoerd.

Het aantal activiteiten van het secretariaatsbureau is zodanig toegenomen dat het noodzakelijk was een werkprogramma voor de periode 1981 tot 1983 op te stellen.

Om bepaalde onderwerpen speciaal in de belangstelling te plaatsen organiseert de CHO reeds sinds jaar en dag de zogenaamde Technische bijeenkomsten. Niet alle onderwerpen lenen zich er echter voor om in een technische bijeenkomst aan de orde te worden gesteld. Daarom is in het verslagjaar door de CHO een proef genomen met een andere vorm van presentatie en discussie van onderzoeksresultaten, nl. door het organiseren van een zogenaamde studiebijeenkomst. Voor een dergelijke bijeenkomst wordt slechts een beperkt aantal deskundigen (30 tot 50) uitgenodigd en het accent ligt niet zozeer op de voordrachten maar veeleer op de discussie en de uitwisseling van ervaring en ideeën. Gezegd kan worden dat de eerste studiebijeenkomst een succes is geworden.

Samenwerking met andere coördinatie-organen

Evenals in voorgaande jaren is ook in 1980 door het Klein Comité de nodige aandacht besteed aan de coördinatie-activiteiten die op aanverwante terreinen van onderzoek gaande zijn. Dit betreft allereerst het landbouwkundig onderzoek, waar de samenwerking met de Nationale Raad voor Landbouwkundig Onderzoek, Afdeling I – Landinrichting en Natuur- en Landschapsbeheer, verder is geïntensiveerd. Daarnaast heeft ook overleg plaats gevonden met de Voorbereidingscommissie inzake de instelling van de Raad voor het Milieu- en Natuuronderzoek. Met deze Raad zal in de toekomst eveneens een goede samenwerking moeten worden opgebouwd. Verder heeft ook met de instanties die binnen de Rijkswaterstaat met de onderzoekscoördinatie zijn belast, regelmatig overleg plaatsgevonden.

Tenslotte zijn de ontwikkelingen bij de Stichting ZWO ten aanzien van de subsidiëring van het aardwetenschappelijk en technisch onderzoek nauwlettend gevolgd. Overleg heeft plaats gevonden over de oprichting van een Studiegroep Hydrologie in het kader van de Stichting Aardwetenschappelijk Onderzoek Nederland (AWON). Hiermee zal nauw voeling moeten worden gehouden om in de toekomst een ongewenste overlapping van werkzaamheden te voorkomen.

Informatieverspreiding

Ten aanzien van de informatieverspreiding hebben zich vergeleken met hetgeen hierover in het vorige jaarverslag is vermeld, geen grote wijzigingen voorgedaan. Uitgebracht werden weer de halfjaarlijkse literatuuroverzichten, de jaarlijkse lijst van door de ledeninstellingen uitgebrachte rapporten en nota's, de periodieke overzichten van internationale bijeenkomsten en het Driemaandelijks Hydrologisch Overzicht.

De kring van belangstellenden voor deze publikaties is verder uitgebreid, hetgeen speciaal geldt voor het Driemaandelijks Hydrologisch Overzicht. Ook uit de nog steeds groeiende medewerking bij de samenstelling van verschillende overzichten blijkt de interesse voor dit deel van de werkzaamheden van de CHO.

Technische bijeenkomsten

In samenwerking met de Commissie Bestudering Waterhuishouding Gelderland werd op 11 november 1980 een Technische bijeenkomst georganiseerd met als thema: 'Onderzoek en modellen ten behoeve van regionaal waterbeheer'. Deze commissie rondde begin 1980 haar in 1970 gestarte onderzoek naar de waterhuishoudkundige toestand in Gelderland af. Reeds eerder is in het kader van de CHO dit onderzoek aan de orde geweest, maar meer in het algemeen. Dit was in 1975 tijdens de 32e Technische bijeenkomst over: 'Systeembenadering voor het waterbeheer'.

Met als dagleider drs. E. Romijn werd op de verschillende aspecten van dit interdisciplinaire onderzoek dit keer nader ingegaan door de volgende inleiders: dr. ir. Th. J. van de Nes, dr. ir. P. J. M. de Laat, ir. R. Awater, ir. H. L. M. Rolf/ir. K. Kovar, dr. ir. J. Bouma, drs. J. J. P. Gardeniers, drs. G. van Wirdum en drs. J.-P. Ancot.

De systeembenadering speelde in de diverse lezingen een belangrijke rol; op de toepasbaarheid van deze techniek, vooral in het licht van de benodigde gegevens, werd uitvoerig ingegaan. Ook werd de nodige aandacht besteed aan de zogenaamde afwegings- of beleidsmodellen. Wat dit laatste betreft werd voorgesteld dat ten

dien aanzien de CHO wellicht nog verder initiatieven zou moeten ontwikkelen om de samenwerking op dit terrein te bevorderen. Overigens hangt het gepresenteerde regionale onderzoek nauw samen met het landelijk waterbeheer, een onderwerp waaraan in 1982 een technische bijeenkomst zal worden gewijd.

De hiervoor genoemde lezingen zullen in het Engels worden gepubliceerd in no. 27 van de Serie Verslagen en Mededelingen van de CHO.

In de genoemde serie kwam in het verslagjaar nog gereed no. 26 bevattende de lezingen, gehouden tijdens de technische bijeenkomst over studies naar mogelijke veranderingen in de zoutkwel in Nederland.

Studiebijeenkomst

In april 1980 organiseerde de CHO haar eerste studiebijeenkomst met als thema: 'Waterkwaliteit in grondwaterstromingsstelsels'. Aanleiding tot deze studiebijeenkomst was o.a. dat, bij het opstellen van de nieuwe Wet op de Bodembescherming – met inbegrip van de Bescherming van Waterwingebieden, de 'natuurlijke' waterkwaliteit een belangrijke rol speelt en ook de samenhang tussen waterkwaliteit en -kwantiteit in het geding is. Daarom waren voor deze bijeenkomst zowel kwaliteits- als kwantiteitsdeskundigen uitgenodigd. Getracht is te analyseren welke lacunes in de kennis bestaan en welke prioriteiten bij het onderzoek dienen te worden gesteld.

Van deze bijeenkomst is een verslag verschenen als no. 5 in de serie Rapporten en Nota's van de CHO, waarin opgenomen:

- discussiestukken van diverse specialisten;
- inventarisatie van het betreffende onderzoek in Nederland;
- stellingen en de samenvattingen van de naar aanleiding daarvan gevoerde discussies.

CHO contact- en werkgroepen

De Contactgroep Archivering en Automatische verwerking van hydrologische gegevens (CAA)

In het verslagjaar kwam de CAA slechts tweemaal bijeen, vooral om de laatste hand te leggen aan de afronding van het derde rapport, dat eind 1980 in concept gereed kwam. Dit rapport bevat conclusies en aanbevelingen die binnen het Klein Comité onderwerp van verdere besprekingen zullen vormen.

In 1980 zijn de werkzaamheden van de Contactgroep ten behoeve van het Centraal Zoekarchief voortgezet. Deze nemen veel meer tijd in beslag dan aanvankelijk werd aangenomen. De Rijkswaterstaat, Directie Waterhuishouding en Waterbeweging, coördineert deze activiteiten, waarbij de Provinciale Waterstaatsdiensten, voor wat betreft de inwinning en de verwerking van de gegevens, ondersteuning verlenen. De verantwoordelijkheden van de verschillende diensten voor het Centraal Zoekarchief zijn nu officieel geregeld.

De Subgroep Informatieverstrekking CAA heeft in 1980 een viertal Driemaandelijks Hydrologische Overzichten uitgegeven. Vanaf het eerste kwartaal 1980 is de publikatie uitgebreid met een grondwaterstandsoverzicht. Dit betreft een selectie van 120 punten in Nederland. Zoals reeds eerder is opgemerkt is de belangstelling voor dit overzicht sterk gegroeid.

In 1981 zal het Klein Comité moeten beslissen over de voortzetting van de werkzaamheden van de CAA. Indien deze beslissing positief uitvalt zal de groep nauwe contacten moeten onderhouden met de ASGA (Adviesgroep Standaardisatie Geohydrologische Archieven).

De Contactgroep Grondwatermodellen

De Contactgroep Grondwatermodellen (CGM) heeft in het verslagjaar de uitwerking van haar werkprogramma voortgezet. De werkzaamheden werden voornamelijk door twee subgroepen uitgevoerd.

Subgroep 1, samengesteld uit modelgebruikers en twee modelbouwers, heeft zich in eerste instantie gericht op de gebruikersgerichte classificatie van de grondwaterproblemen. Aanvankelijk werd gestreefd naar een indeling van modellen gebaseerd op probleemgerichte kenmerken. Deze kenmerken zouden worden afgeleid van het type en de aard van voorkomende onderzoeksvraagstukken. Het is echter gebleken dat een dergelijk probleemgericht overzicht van modellen niet algemeen toepasbaar en niet eenduidig bruikbaar zou zijn. Een zoekstelsel van modellen gebaseerd op hydrologische kenmerken is wel geschikt. Deze kenmerken moeten worden afgeleid zowel van het type en de aard van het probleem, als van de opbouw van het te stimuleren geohydrologische stelsel.

Subgroep 1 heeft tenslotte nog aandacht besteed aan diverse aspecten van de relatie tussen de doelstelling van een studie en de formulering van een opdracht tot modelonderzoek.

Subgroep 2, samengesteld uit modelbouwers en twee modelgebruikers, heeft zich bezig gehouden met de eisen die aan diverse soorten programmadocumentatie kunnen worden gesteld. De richtlijnen hiertoe zullen in de vorm van aanbevelingen worden uitgebracht.

De tweede taak van subgroep 2 betreft het onderwerp van de gevoeligheid van modelresultaten voor invoergegevens en de bepaling van de betrouwbaarheid van modelresultaten.

De Contactgroep is begonnen met de samenstelling van een eerste rapport over haar werkzaamheden. Daarin zullen de onderwerpen, samenhangend met het proces dat bij het oplossen van een onderzoeksvraagstuk moet worden doorlopen, worden belicht. De eigenlijke toepassing van een grondwatermodel is slechts een onderdeel van dit proces. Alvorens de groep echter advies zal uitbrengen zullen de resultaten worden afgewacht van een inventarisatie naar de beschikbaarheid van grondwaterkwaliteitsmodellen en de technische en organisatorische problemen die er op dit terrein bestaan.

Om de bestaande wensen zo systematisch mogelijk vast te leggen is de CHO in 1980 met een inventarisatie gestart. Aan de hand van een discussie/vragenformulier zijn met diverse instanties gesprekken gevoerd en is een voorlopig rapport opgesteld, welk kan dienen als startpunt bij de beschouwingen. Om echter een zo volledig mogelijk overzicht te verkrijgen van alle bestaande wensen en ideeën, zal de inventarisatie worden voortgezet en zal in 1981 een afsluitend rapport worden uitgebracht.

Verder zijn in het verslagjaar contacten gelegd met een tweetal groeperingen, te weten de Kring voor Remote Sensing en de Subcommissie voor Bodembeweging. In beide gevallen gaat het er om of de hydrologie bij de ontwikkelingen op de betreffende terreinen wel voldoende betrokken is en of niet een zekere vorm van samenwerking wenselijk is.

De Gespreksgroep Hydrologische Terminologie

De in het verslag over 1979 uitgesproken verwachting dat twee van de in totaal vier hoofdstukken van de hydrologische woordenlijst in 1980 gereed zouden komen, is niet geheel bewaarheid geworden. Wel zijn de hoofdstukken 'Bodemwater' en 'Grondwater' aan diverse deskundigen om commentaar toegestuurd, maar de verwerking van dit commentaar blijkt een veel tijdrovender zaak te zijn dan aanvankelijk werd gedacht. Dit heeft tot gevolg dat de betreffende twee hoofdstukken pas in 1981 kunnen worden afgerond. Tevens wordt er naar gestreefd dan de twee overige hoofdstukken: 'Atmosferisch water' en 'Oppervlaktewater' gereed te krijgen.

Adviesgroep CHO-activiteiten op grondwaterkwaliteitsgebied

De Voorbereidingsgroep van de studiedag over 'Waterkwaliteit in grondwaterstromingsstelsels' heeft vervolgens willen functioneren als Adviesgroep over de vraag of, en zo ja op welke wijze, de activiteiten van de CHO op het 'overgangsgebied' tussen grondwaterkwaliteits- en -kwantiteitsonderzoek zou moeten worden uitgebreid. Een eerste oriëntatie vond reeds plaats. De taken die hier binnen het Klein Comité uit zouden kunnen volgen zijn allereerst het inventariseren van de belangrijkste problemen die op dit gebied bestaan, vooral ten aanzien van de samenwerking tussen de betrokken specialisten; ten tweede het aangeven van de commissies, werkgroepen etc., die op dit terrein werkzaam zijn en tenslotte het doen van suggesties over de wijze waarop de problemen het beste kunnen worden aangepakt. Alvorens verdere stappen te nemen zullen de resultaten worden afgewacht van een inventarisatie naar de beschikbaarheid van grondwatermodellen en de technische en organisatorische problemen die er op dit terrein bestaan.

Verdere activiteiten

Het KNMI is geïnteresseerd in de wensen van hydrologen en waterbeheerders ten aanzien van haar operationele regenwaarnemingen-net. Aan de hand van deze informatie zou kunnen worden nagegaan welke wijzigingen en aanvullingen van het bestaande net gewenst en mogelijk zijn en of ook de wijze van verwerking en beschikbaarstelling van gegevens wellicht aanpassing behoeft.

Internationale contacten

In 1980 zijn de contacten met diverse internationale organisaties die zich op het gebied van de hydrologie en waterhuishouding bewegen, voortgezet.

Dit betreft allereerst het International Hydrological Programme (IHP) van Unesco. Van dit programma is in 1980 de eerste fase afgesloten. Geparticipeerd wordt in de uitvoering en voorbereiding van de tweede, resp. derde fase van dit onderzoeksprogramma voor de jaren 1981-1983 en 1984-1989.

Vervolgens moeten de contacten met de World Meteorological Organization (WMO) worden genoemd. Wat deze organisatie betreft is het de Commission for Hydrology (CHy) die de leidende rol speelt. Deze commissie hield in het verslagjaar haar zesde vergadering en stelde het onderzoeksprogramma vast voor de periode 1981-1984.

Met de groep die zich bij IIASA (International Institute for Applied Systems Analysis) met de systeembenadering op het waterbeheer bezig houdt, werden de contacten eveneens gecontinueerd. Wat betreft de niet-gouvernementele organisaties zijn het vooral

de International Association of Hydrological Sciences (IAHS) en de International Association of Hydrogeologists (IAH) waarmee nauwe contacten worden onderhouden. Daarnaast bestaan, op meer incidentele basis, relaties met de International Commission on Irrigation and Drainage (ICID) en de International Association of Hydraulic Research (IAHR).

Verder kwam een officieel samenwerkingsverdrag tot stand tussen de Hungarian Hydrological Society en aan Nederlandse kant de CHO-TNO en het KIVI (Koninklijk Instituut voor Ingenieurs), vertegenwoordigd door de Sectie voor Cultuurtechniek.

Tenslotte moet ten aanzien van de internationale contacten nog de medewerking worden vermeld die de CHO verleende aan het ECE-seminar dat in oktober 1980 in Veldhoven werd georganiseerd over het onderwerp: Economic instruments for the rational utilization of water resources.

De publikatie van de Nederlandse bijdragen aan dit seminar zal door het secretariaatsbureau worden verzorgd in samenwerking met de Rijkswaterstaat.

Commissie Milieuprojecten TNO (CMP)

De Commissie Milieuprojecten ziet als één van haar belangrijkste toekomstige taken de *advisering over de strategie-ontwikkeling* inzake het buitenmilieu-onderzoek in TNO. (Het werkterrein van de CMP omvat niet het binnenmilieu in woningen en gebouwen, noch ook calamiteiten (aandachtsgebieden woon- en arbeidshygiëne en veiligheid)). Met de voorbereiding daarvan is een begin gemaakt. De richting van de ontwikkelingen zal vooral dienen te worden bepaald door de toekomstige behoeften van de doelgroepen. Het huidige programma van TNO is echter een belangrijk uitgangspunt. Daarom zijn de programma-voornemens van de TNO-onderdelen geanalyseerd. De resultaten van deze analyse zijn niet slechts van belang voor het vaststellen van de verschuivingen in de omvang en de inhoud van het TNO-werk die op langere termijn mogelijk en gewenst zijn, maar ook voor besprekingen met de Rijksoverheid over de financiering van TNO in de naaste toekomst.

Hoewel is uitgegaan van nog niet definitief goedgekeurde plannen en voorlopige begrotingen voor 1981, is toch een bruikbaar globaal beeld van het milieu-onderzoek in TNO verkregen. Daarbij kan worden aangetekend dat – gezien de looptijd van vele projecten – in 1981 ten opzichte van 1980 geen ingrijpende veranderingen zijn te verwachten. Enkele opmerkelijke feiten zijn:

- de totale omvang der inspanningen van TNO op milieu-gebied is aanzienlijk: ca. 60 miljoen gulden op jaarbasis;
- de kosten zullen naar verwachting voor 60% uit opdrachten en bijdragen voor concrete projecten worden gefinancierd. Door het relatief geringe aandeel 'opdrachten private sector' is de financiering echter voor meer dan 80% afhankelijk van subsidies, opdrachten en bijdragen van de Rijksoverheid;
- het onderzoek is veelzijdig in die zin dat het een groot aantal combinaties van werkgebieden en onderzoek-aspecten betreft. Relatief omvangrijk zijn met name de activiteiten op het gebied 'luchtverontreiniging' (45% van het totaal) en voor het aspect 'Technologie van bestrijding en preventie van verontreinigingen' (29% van het totaal);
- het onderzoek naar de oorsprong en het vóórkomen van milieuverontreinigingen vertoont een dalende tendens door het aflopen van het omvangrijke project 'Emissie Registratie';
- sommige onderdelen van het buitenmilieu-onderzoek zijn sterk verweven met onderzoek op andere aandachtsgebieden. Dit geldt in het bijzonder voor de milieugevolgen van de steenkooltechnologie (In zulke gevallen is een redelijk aandeel aan het milieu-onderzoek toegerekend);
- aan het buitenmilieu-onderzoek wordt deelgenomen door vele TNO-onderdelen uit alle toekomstige Hoofdgroepen. Zwaartepunten zijn te vinden bij de Hoofdafdeling MT, het IMG, het MBL en de TPD. De omvang van de inspanning van andere delen van de TNO-organisatie heeft echter niet alleen absoluut gezien een aanmerkelijke omvang (meer dan 10 miljoen gulden per jaar), maar is vaak essentieel door de medewerking aan interinstituutprojecten;
- de activiteiten van de afzonderlijke TNO-onderdelen zijn soms op dezelfde onderzoeksaspecten binnen één werkgebied gericht. In verscheidene gevallen echter betreffen ze naastgelegen en complementaire aspecten binnen hetzelfde werkgebied, onder meer bij de gebieden 'luchtverontreiniging' en 'geluidhinder'. Waar er extern een groeiende behoefte is aan integratie van de diverse aspecten op één bepaald terrein, maakt dit het uitvoeren van voor interinstituutprojecten meer en meer noodzakelijk.

De actieve rol van de CMP met betrekking tot de beïnvloeding van de richting en tot de integratie van de buitenmilieu-programma's is tot dusverre bescheiden gebleven. Wel hebben enige groepjes van TNO-deskundigen over enkele afzonderlijke programma-onderdelen adviezen uitgebracht. De aandacht hadden de mogelijke versterking van de TNO-positie op de gebieden 'water' en 'bodem', alsmede op de toekomstige rol van TNO bij de milieu-effectrapportering. Voor dit laatste onderwerp worden goede mogelijkheden gezien.

De activiteiten met betrekking tot de *initiatie en begeleiding van projecten* op milieugebied werden in 1980 voortgezet. Er werd geconcludeerd dat – zowel uit principieel als uit praktisch oogpunt – de verantwoordelijkheid niet slechts voor de uitvoering, maar ook voor de voorbereiding van de projecten zoveel mogelijk en zo spoedig mogelijk moet worden gelegd bij de instituten. Wel spelen de Commissie Milieuprojecten en het Bureau veelal een belangrijke rol bij het tot stand komen van voorstellen voor projecten, waaraan meerdere instituten zullen medewerken. Veel aandacht vraagt daarbij het op één lijn te brengen van diverse TNO-deskundigen en de vertegenwoordigers van de opdrachtgever(s).

Bij Rijksopdrachten – zowel ingeval van nieuwe projecten als bij de verlenging van reeds lopende gefaseerde projecten – verstrijkt vaak een lange termijn voordat de opdracht officieel wordt verstrekt. De Commissie Milieuprojecten is dan ook bezorgd over de financierings- en planningsmoeilijkheden die daaruit voortkomen. In dit verband lijkt het dringend gewenst dat spoedig een gestructureerd overleg met de Rijksoverheid over de financiering en programmering van het TNO-milieu-onderzoek als geheel tot stand komt. Daarbij zal ook de positie van TNO ten opzichte van onderzoekinstellingen van het wetenschappelijk onderwijs de aandacht kunnen hebben.

In het verslagjaar hebben de volgende projecten in het bijzonder de aandacht van de CMP gehad:

Rekensysteem Luchtverontreiniging

De derde fase van dit omvangrijke meerjarige project, waarvan MT de hoofdaannemer is en waaraan het IMG en IWIS medewerken, is afgesloten. Enige tot dusverre uitgebrachte rapporten zullen verschijnen in de reeks 'Verslagen, Adviezen, Rapporten' van het Ministerie van V&M, dat de opdrachtgever is. In dit project wordt verband gelegd tussen enerzijds de emissies en anderzijds de concentraties van luchtverontreinigingen op leefniveau, ondermeer met de bedoeling de gevolgen van diverse scenario's te berekenen. De tot dusverre behaalde resultaten hebben een belangrijke rol gespeeld bij het SO₂-beleidskaderplan en hebben vooral betrekking op de gevolgen van het energiegebeuren en van het verkeer. Een voorstel voor een mogelijk afsluitende vierde fase is bij de Minister van V&M ingediend.

Fotochemische Luchtverontreiniging, Aerosolen en Toxiciteit ('FLAT')

Van dit meerjarige project is het IMG de hoofduitvoerder, welke samenwerkt met MT, het MBL en de RVO (PML en PHL). Behalve voor de voortzetting van de deelprojecten betreffende de chemische en fysische aspecten van fotochemische luchtverontreiniging, heeft de Minister van V&M nu ook een

financiële bijdrage toegekend voor de deelprojecten waarin de effecten van de daarbij gevormde produkten op de menselijke gezondheid worden onderzocht.

Samenhangend Studieprogramma inzake Luchtverontreiniging ('SSL')

In aansluiting op een in begin 1980 uitgebracht voorlopig voorstel, is door de Minister van V&M aan de Hoofdafdeling MT voorstudie voor een omvangrijk interinstituutproject opgedragen. Het betreft een meerjarig project ter onderbouwing van het overheidsbeleid, waarin zeer diverse feiten en inzichten – waaronder die welke in andere TNO-projecten zijn verkregen – moeten worden bewerkt en geïntegreerd.

De voorstudie waarin de projectdoelen en de wijze waarop ze zullen worden nagestreefd nader zijn gedefinieerd, is uitgevoerd in samenwerking met het Bureau Berenschot en het RIV. Er is nu een definitief voorstel ingediend voor het eerste jaar van het eigenlijke onderzoek, waaraan niet alleen een groot aantal TNO-onderdelen zullen medewerken, maar ook andere onderzoekinstellingen. Eén en ander zal worden begeleid door het Bureau Berenschot en worden uitgevoerd in samenwerking met het Ministerie van V&M.

Air Quality Management Strategies and Impact modelling

Het SCMO is hoofdaannemer van een opdracht tot ondersteuning van het Ministerie van V&M in het kader van een 'NATO/CCMS-Pilotstudy'.

Emissie van Bestrijdingsmiddelen naar lucht

Voor het Ministerie van V&M wordt een opdracht uitgevoerd om door meting vast te stellen in welke mate in de omgeving van hun toepassing blootstelling aan bestrijdingsmiddelen kan optreden. De Hoofdafdeling MT is hoofdaannemer van dit interinstituutproject, dat ondermeer het door het IMG uitgevoerde onderzoek betreffende de actuele Methylbromide-problematiek omvat.

Kwaliteitskenmerken voor de bodembescherming

Bij de Minister van V&M is een voorstel ingediend voor een beleidsonderbouwende studie naar de mogelijkheden van een systeem van milieuhygiënische kwaliteitskenmerken voor de bodem als geheel. Gehoopt wordt dat deze studie zal leiden tot een versterkte TNO-positie op het werkterrein 'bodem'.

MER-data

Een beleidsruimteproject over de gewenste structurering van gegevensbestanden ten behoeve van milieu-effectrapportering nadert zijn voltooiing. Met de Ministeries van V&M en CRM wordt overlegd over een opdracht, waarin het systematisch toegankelijk maken van gegevens centraal zal staan.

Effecten van impulsgeluid op de mens

Voor dit onderwerp is een gespreksgroep tot stand gekomen, waaraan voorlopig het IMG, het NIPG en het IZF deelnemen. De bedoeling is de TNO-activiteiten op dit gebied verder uit te bouwen.

In verband met de *in- en uitgangsfunctie* met de buitenwereld van TNO is het van belang dat het DGMH van het Ministerie van V&M officieel heeft ingestemd met de door de CMP voorgestelde werkafspraken. Deze zullen gedurende een proefperiode geldig

zijn. Met de regeling van de uitvoering is een begin gemaakt. De activiteiten rondom de verwijfsfunctie, waardoor contacten tussen externe belanghebbenden enerzijds en directies en deskundigen van TNO anderzijds worden gelegd, namen in aantal toe. Ook heeft de Commissie in een aantal gevallen voor beleidsruimtevoorstellen een geargumenteerde aanbeveling aan de projectleider kunnen geven.

Veelvuldig is met het oog op de toekomstige organisatie van TNO overlegd over de structurele opzet en de onderlinge relaties van de interne dwarsverbanden. De weerslag daarvan is ondermeer te vinden in de 'Regeling voor Dwarsverbanden'.

In het verslagjaar kwam er geen wijziging in de samenstelling van de Commissie Milieuprojecten. Te verwachten is dat in het eerste kwartaal van 1981 de plaatsing van het Bureau Milieuprojecten in de Hoofdafdeling MT gerealiseerd zal worden.

De Commissie stelt er prijs op ten behoeve van alle belanghebbende TNO-onderdelen werkzaam te kunnen blijven en verwacht daarbij een voortzetting van de royale medewerking van de directies en deskundigen van TNO.

Plancommissie Bouwresearch TNO (PCBR)

In het dwarsverband Plancommissie Bouwresearch TNO – afgekort PCBR – werkt een tiental TNO-instituten samen, die elk met een groter of kleiner deel van hun werkprogramma betrokken zijn bij onderzoek ten behoeve van de bouw en nauw daarmee samenhangende aspecten, zoals wonen, planologie etc. Als werkorgaan beschikt deze commissie over een bureau, dat zowel intern als extern zijn taken vervult.

Op verzoek van de Raad van Bestuur TNO is in het afgelopen jaar een beleidsnota opgesteld. Deze nota bevat een eerste aanzet voor een TNO-beleid betreffende het belangrijke aandachtgebied bouwresearch. Hierbij wordt onder bouwresearch verstaan onderzoek dat betrekking heeft op het totstandbrengen, instandhouden en het gebruik van de gebouwde omgeving. Als uitgangspunten voor het beleid zijn hierin onder meer genoemd:

- het belang voor TNO een potentieel in stand te houden dat een bijdrage kan leveren aan de bouwresearch in Nederland;
- TNO moet voldoende flexibel kunnen reageren op de behoeften die in de maatschappij naar voren komen en zal een breed aanbod van diensten en disciplines moeten hebben;
- kennisoverdracht is een onmisbaar element;
- samenwerking met andere bouwresearchinstellingen in Nederland moet worden nagestreefd;
- een evenwichtige financiering van de bouwresearch TNO is noodzakelijk.

Op grond van deze uitgangspunten zijn in de beleidsnota enkele aanbevelingen gedaan. Deze behelzen de aanwijzing van de Plancommissie als één van de dwarsverbanden in de nieuwe structuur van TNO, met duidelijke beleidsafspraken tussen de Plancommissie en de deelnemende hoofdgroepen en instituten. Voorts een bespreekbaar maken van het werkprogramma betreffende de bouwresearch als geheel. Om dit te realiseren zullen waar nodig overleggroepen worden ingesteld. Ook zal het interne en externe overleg worden geïntensiveerd. Om dit alles te kunnen realiseren is gepleit voor een versterking van het bureau van de Plancommissie.

De beleidsnota is in de loop van het jaar aan de Raad van Bestuur aangeboden.

De Raad van Bestuur heeft de Plancommissie inmiddels als dwarsverband nieuwe stijl erkend.

De Plancommissie Bouwresearch is reeds in 1956 opgericht. Een herbezinning op het functioneren leek daarom gewenst. Op grond van een enquête onder de leden en de deelnemende instituten is het takenpakket van de Plancommissie en zijn bureau opnieuw vastgesteld. Ook dit is in de beleidsnota nader aangegeven. Eén der taken is het coördineren en stimuleren van onderzoek. Daar het gehele door het PCBR bestreken terrein zeer omvangrijk is, kan dit eerst efficiënt gebeuren door een nadere onderverdeling aan te brengen, b.v. in overleggroepen van deskundigen.

Op het deelgebied energiebesparingsonderzoek in de gebouwde omgeving is daartoe de Coördinatiegroep Energiebesparingsonderzoek in de Gebouwde Omgeving – afgekort Cebogo – ingesteld. De Cebogo tracht zijn doel, het coördineren en stimuleren van de TNO-werkzaamheden op dit gebied, te bereiken door middel van onder meer:

- het bevorderen van eenheid in presentatie van TNO;
- de bevordering van afstemming van onderzoek over de deelnemende instituten met optimale gebruikmaking van de aanwezige capaciteiten;
- het instellen en handhaven van een doelmatig overlegpatroon over lopende projecten;
- de voorbereiding en ontwikkeling van visie op langere termijn;
- het stimuleren en coördineren van onderzoekprojecten.

In het verslagjaar is deze vorm van samenwerking tussen vier daarbij betrokken instituten (TPD, IMG, IBBC en MT) tot stand gebracht. Ook is een overlegforum gecreëerd met de belangrijkste opdrachtgevers, namelijk de Ministeries van Economische Zaken en van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening. Aan dit overleg zal in het komende jaar nadere gestalte worden gegeven.

In de vergadering van de Plancommissie van 5 juni 1980 is voor een ruimer forum een uiteenzetting gegeven door de heren Claus en Van Gunst over een voorstudie betreffende de invloed van energiebesparende maatregelen op de woningbouw in de toekomst.

Een inventarisatie van de bouwresearchactiviteiten in TNO over 1980 levert het volgende beeld op:

In 1980 waren met de totale bouwresearchactiviteiten 324 directe manjaren of ca. 48,8 miljoen gulden gemoeid. Ten opzichte van 1979 (zie tabel) betekent dit een lichte stijging. Deze stijging had vooral betrekking op een toename van de onderzoekwerkzaamheden bij de deelgebieden bouwmaterialen (toename onderzoek op het gebied van isolerend glas) en bouw fysica (geluidhinder). Daarnaast is een toename van werkzaamheden te zien bij de onderwerpen zonne-energie en energiebesparing, terwijl er tevens twee nieuwe onderwerpen zijn opgenomen (computergesteund ontwerpen en fabriceren (CAD/CAM) en systematiek en kwaliteitsbewaking in de bouw).

Door de in de PCBR samenwerkende instituten uitgevoerde werkzaamheden op het gebied van de bouwresearch. (In f 1.000.--)

	1978	1979	1980
Geïntervalleerde bouwresearchactiviteiten	40 140	46 398	48 831
Opdrachten doelsubsidies van het Ministerie van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening	3 089	3 426	4 781
Stichting Bouwresearch	955	818	992
Pronorm		261	523

Besprekingen werden gevoerd met het Ministerie van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening. Ook met de Stichting Bouwresearch heeft regelmatig overleg plaats, mede op bestuurlijk niveau. Hierbij is met name de stimuleringsregeling aan de orde gekomen. Van de zijde van de Stichting Bouwresearch en andere speurwerkverenigingen is gewezen op de wenselijkheid dat ook in

de nieuwe financiële structuur deze regeling behouden blijft.

De contacten met het Bouwcentrum vonden in 1980 incidenteel plaats. Dit vanwege de reorganisatie van zowel Bouwcentrum als TNO. Een studie is gemaakt van de relatie TNO-KOMO en de daarbij behorende geldstromen. Hieraan zal in het komende jaar nader aandacht worden besteed.

Ten behoeve van de Stichting Bouwresearch en Pronorm is, in het kader van vele studietoelagen op dit gebied, waarbij diverse TNO-instituten betrokken zijn, de financiële verslaggeving en verdere begeleiding van speurwerkprojecten verzorgd.

Door de PCBR werden adviezen verstrekt over enige TNO-beleidsruimte-aanvragen.

Om de interne communicatie te versterken werd een eind 1979 begonnen initiatief tot uitgave van een mededelingenblad voortgezet. In 1980 verschenen vier uitgaven. Ook in de vakpers werd aandacht besteed aan de bouwresearch in TNO. Door bemiddeling van de Plancommissie zijn ook dit jaar weer artikelen verschenen in een daartoe bestemde rubriek in het tijdschrift Bouwwereld.

De PCBR heeft in 1980 deelgenomen met een stand aan de Bouwbeurs te Utrecht. Op deze stand werd een overzicht gegeven van het onderzoek dat TNO verricht op het gebied van bouwen en wonen. Hierbij werd aandacht besteed aan de onderwerpen: bouwen om te wonen, bouwkwaliteit, bouw en geluid, veiligheid in de bouw, werken in de bouw, comfort in de bouw, energie in de bouw en toekomst in de bouw. Zowel door modellen als met behulp van literatuur en documentatie. Een algemeen boekje, getiteld: 'TNO-Ingangen Bouwresearch', werd samengesteld en was op ruime schaal op de Bouwbeurs voorhanden.

De voorzitter van de PCBR was betrokken bij het Structuuronderzoek Bouwnijverheid, waarvan in het verslagjaar de beide eindrapporten verschenen.

Commissie Risico-analyse TNO (CRA)

De Commissie Risico-analyse heeft in 1980 ruime aandacht besteed aan de herstructurering van TNO voor zover deze van belang is voor de dwarsverbanden. Daarbij werd met name uitvoerig gesproken over het inbrengen van de ervaringen met het uitvoeren van (dwarsverband-)projecten. De consequenties van de nieuwe financieringsregeling voor TNO kwamen eveneens meermalen aan de orde. De eigen bijdrage van TNO aan overheidsopdrachten zou tot problemen kunnen leiden, met name voor de Rijksverdedigingsorganisatie (na 1 januari 1981 de Hoofdgroep Defensie), tenzij voor het civiele werk een financieringsregeling wordt getroffen die voor de Hoofdgroep Defensie aanvaardbaar is.

Voorts werd gediscussieerd over onderzoeksonderwerpen die in de komende jaren met prioriteit behandeld moeten worden. Eén van de conclusies was, mede naar aanleiding van een suggestie van de Raad van Bestuur, dat het onderzoek naar de maatschappelijke aspecten van risico's onmiddellijk gestart diende te worden. Een door de CRA ingestelde ad hoc werkgroep kreeg tot taak hiervoor onderzoekvoorstellen in het kader van de beleidsruimte te formuleren, hetgeen resulteerde in een aantal projectvoorstellen die begin 1981 aan de CRA zullen worden voorgelegd. Hieraan dragen ook TNO-instituten en disciplines bij die tot nu toe weinig actief bij het dwarsverband waren betrokken.

De discussies over het onderzoekprogramma voor de komende jaren werden gevoerd op alle niveau's in het dwarsverband en hebben mede tot doel bij te dragen aan het opstellen van een strategisch plan. In dit kader past ook een breed opgezet marktonderzoek dat door het Bureau in uitvoering is genomen, daarbij geassisteerd door een extern technisch marketing-bureau, waarvan de resultaten begin 1981 beschikbaar komen. Ook bij de centrale overheid zijn momenteel acties gaande om een beter inzicht te verkrijgen in de behoefte aan beleidsonderbouwende studies in de komende jaren. In dit verband kan worden verwezen naar een adviesaanvraag aan de Gezondheidsraad inzake de externe veiligheid en naar een door de Landelijke Stuurgroep Onderzoek Milieuhygiëne (LaSOM) in te stellen 'themagroep industriële veiligheid' die de hoofdlijnen voor een nationaal onderzoekprogramma moet aangeven. Aan deze activiteiten wordt ook door TNO bijgedragen, onder meer door de medewerking van het Bureau aan de desbetreffende commissies.

De in 1979 geformeerde informele contactgroep voor het dwarsverband (waarin vertegenwoordigers van overheid, industrie en TNO zitting hebben) kwam in 1980 regelmatig bijeen. Daarbij werd in het bijzonder gesproken over het onderzoek in de komende jaren en werd veel aandacht besteed aan het opstellen van 'spelregels' voor begeleidingscommissies van projecten waarbij zowel de overheid, de industrie als TNO belanghebbende partijen zijn. Aanleiding voor laatstgenoemd discussieonderwerp waren ervaringen die met begeleidingscommissies van enige grote projecten waren opgedaan. Het is de bedoeling tot goede afspraken te komen die ook voor andere werkgebieden van TNO zullen kunnen gelden.

De sterke toename in de vraag naar onderzoek heeft zich in het verslagjaar voortgezet. Tengevolge van de bestedingsstop bij de overheid trad evenwel aanzienlijke vertraging op bij de verlening van overheidsopdrachten. De totale omvang van het uitgevoerde opdrachtwerk in 1980 was daardoor ongeveer gelijk aan die van

1979, dat is ongeveer 4 miljoen gulden, waarbij aangetekend moet worden dat door de bestedingsstop de omvang van de overheidsopdrachten ongeveer f 700 000,- achterbleef bij de begroting. Dit had tot gevolg dat in de onderzoekseenheden, die in hoofdzaak overheidsopdrachten uitvoeren, grote problemen ontstonden door het wegvallen van gepland werk; deze problemen waren des te ernstiger omdat aan de desbetreffende overheidsopdrachten in relatie tot de beschikbare onderzoekcapaciteit prioriteit werd toegekend waardoor andere mogelijke opdrachten werden afgewezen. Het is duidelijk dat, indien een dergelijke situatie zich meermalen zou voordoen, dit op den duur zou leiden tot marktverlies.

Over de in het verslagjaar uitgevoerde grotere projecten kan het volgende worden medegedeeld.

Beleidsonderbouwend onderzoek in opdracht van de overheid

Ook in 1980 bleef de LPG-studie een belangrijke plaats innemen in het opdrachtwerk. Met de rapportage 'Risico-analyse van de grootschalige aanlanding van LPG op 4 verschillende locaties in Nederland' is het gedeelte 'aanlanding' voltooid. De werkzaamheden omvatten nu de voortzetting van het projectdeel 'LPG-integraal', dat naar verwachting nog tot ver in 1981 zal doorlopen.

Vermeldenswaard is verder een opdracht waarbij de mogelijke bescherming van verkeerstunnels tegen explosies wordt onderzocht. Dit onderzoek wordt in opdracht van de Rijkswaterstaat in samenwerking met de Belgische overheid en Belgische instituten uitgevoerd. Een explosieproef waarbij 16 verschillende constructies werden beproefd, is met succes verlopen. Na een uitgebreide evaluatie kon het gedrag van de panelen gereconstrueerd worden.

In opdracht van Rijkswaterstaat werd ook onderzocht hoe beton van verkeerstunnels tegen een benzinebrand kan worden beschermd.

In het kader van de problematiek van de routing van gevaarlijke stoffen werd in opdracht van Rijkswaterstaat begonnen met een onderzoek naar de risico's van het vervoer van gevaarlijke stoffen door tunnels vergeleken met de risico's van dit vervoer via omleidingsroutes. Het doel van dit onderzoek is het opstellen van een beslissingsmodel.

Het proefproject Risicokaart Zuid-Holland dat tot doel heeft het kunnen vaststellen van het risico dat de bevolking op elke plaats in de provincie loopt tengevolge van industriële activiteiten heeft bemoedigende resultaten opgeleverd. Op grond van dit proefonderzoek, dat werd uitgevoerd in opdracht van de Provinciale Waterstaat Zuid-Holland, kan worden geconcludeerd dat een dergelijke risicoregistratie mogelijk is. Onderhandelingen werden begonnen over het uitvoeren van een soortgelijke studie met betrekking tot een industriecomplex in Zuid-Limburg.

Veiligheid in de industrie

De vierde fase van het stofexplosie-onderzoek voor de meelindustrie is voor 40% gereed. Het onderzoek richt zich met name op de bepaling van stofexplosie-eigenschappen als functie van korrelgrootte en vochtgehalte. Naast het nationale werk op het

gebied van stofexplosies is internationaal overleg gaande in het kader van ISO (International Standardization Organization) en VDI (Verein Deutscher Ingenieure).

Het onderzoek van de gevaarsaspecten van organische peroxiden was in het verslagjaar vooral gericht op het effect van de thermische explosie en, als nieuw onderwerp, de deflagratie van vloeibare organische peroxiden in buizen. Het onderzoek zal in 1981 worden voortgezet.

De fysische achtergronden werden bestudeerd van de brandcondities bij een zogenaamde koolwaterstofbrand. De belangrijkste invloed van dit type brand op objecten is de zeer snelle toeneming van de temperatuur. Deze veroorzaakt wat men noemt een 'thermische schok'. Veel materialen, die weliswaar goede warmte-isolerende eigenschappen hebben, kunnen zo'n schok niet weerstaan. Tanks, leidingen, kleppen en constructies moeten echter vaak onder dergelijke brandomstandigheden hun functie gedurende een zekere tijd blijven vervullen. Daarvoor is een zekere brandwerende bescherming nodig. Langs experimentele weg wordt beoordeeld of aan de eisen op dit gebied ook voldaan wordt.

Vrij speurwerk

Door het Prins Maurits Laboratorium werd in opdracht van de Nijverheidsorganisatie TNO veel werk besteed aan het onderzoek van de vrije gaswolkexplosie. Hierbij is het steeds duidelijker geworden dat het mechanisme van deze vorm van explosie erg complex is. Alleen het in het kader van deze opdracht verrichte onderzoek over modelregels maakte goede vorderingen. Enerzijds werd een tweetal akoestische modellen vergeleken, anderzijds werd een nieuw rekenmodel ontwikkeld dat gebruik maakt van het in de Verenigde Staten ontwikkelde FCT-(Flux Corrected Transport)algorithme.

Voorts werd veel aandacht gegeven aan verbetering en uitbreiding van de rekenmodellen voor het bepalen van de effecten van het incidenteel vrijkomen van gevaarlijke stoffen. In het bijzonder was dit onderzoek gericht op de dispersie van zware gassen in de atmosfeer en de twee-fasen-uitstroming van tot vloeistof gecombineerde gassen via beschadigingen in lange leidingen.

De in opbouw zijnde expertise op het gebied van betrouwbaarheidsanalyse is gekoppeld aan enige incidentele opdrachten. De binnenkort te starten studie in opdracht van het Directoraat-Generaal van de Arbeid naar methodieken voor kansberekening, het zogenaamde kansenboek, zal een belangrijke bijdrage kunnen leveren aan de verdere ontwikkeling en de verkenning van de deskundigheid van TNO op dit gebied.

Doordat de verwachte financiële bijdragen van de overheid niet beschikbaar kwamen, moest in 1980 het Databankproject nog voor het grootste deel uit speurwerkfondsen worden gefinancierd. Inmiddels werden voor 1981 door enige Ministeries concrete bijdragen toegezegd zodat, mede gezien de internationale belangstelling voor dit project en de daaruit voortvloeiende opdrachten, de vooruitzichten voor de verdere ontwikkeling hiervan gunstig kunnen worden genoemd.

Door de eerste resultaten van het marktonderzoek wordt bevestigd dat het werkgebied van de industriële veiligheid nog steeds een

potentieel groeigebied is voor TNO. Daarom dient het aanbod van TNO zo goed mogelijk te worden afgestemd op de vraag naar onderzoek in de komende jaren. De CRA ziet als zijn voornaamste taak hiervoor een adequaat onderzoekprogramma op te stellen en uit te voeren. Een goede coördinatie van werkzaamheden en een goede samenwerking tussen alle betrokken onderzoekteams zal daarbij van essentieel belang zijn. Ook met dwarsverbanden op aangrenzende aandachtsgebieden, zoals milieu, toxicologie en humanisering van de arbeid zal regelmatig overleg worden gevoerd en zo veel mogelijk worden samengewerkt.

Werkgroep Nieuwe Researchactiviteiten (WNR)

In het verslagjaar 1980 is binnen de WNR opnieuw uitvoerig van gedachten gewisseld over de noodzaak te komen tot een strategisch plan voor geheel TNO. De uitkomst van deze beraadslagingen werd verwoord in een voorstel 'TNO in de jaren tachtig, opties voor een strategisch plan', dat in december 1980 werd toegezonden aan de RvB i.o.

De discussie over interne dwarsverbanden werd eveneens voortgezet. Rapport en advies over instelling en wijze van functioneren van TNO-dwarsverbanden werden aan de RvB i.o. uitgebracht in de maanden mei resp. juli '80.

In het kader van het denken over gebiedsgewijze programmavernieuwing bij TNO vonden verdere verkenningen plaats van de WNR ad hoc Werkgroep Toepassing Micro-elektronica. Over bevindingen en conclusies werd, onder gelijktijdige aanbieding van een advies betreffende verbetering uitgangspositie van TNO op het gebied van de toepassing van micro-elektronica, medio januari mededeling gedaan aan de voorzitter CO. In december 1980 heeft de WNR zich t.a.v. dit onderwerp opnieuw met enige suggesties gewend tot de RvB i.o.

Begin 1980 kon tevens het eerder aangekondigde advies inzake toegepaste maatschappijwetenschappen worden aangeboden.

Continuering van de werkzaamheden m.b.t. de procestechnologie resulteerde in het gereedkomen van een rapport, getiteld 'Hoofdlijnen Ontwikkelingsplan Procestechnologie'. Dit rapport werd in juli 1980 aan de RvB i.o. aangeboden, vergezeld van een advies m.b.t. deze materie.

De in april 1980 ingestelde WNR ad hoc Werkgroep Onderzoek Voorzieningen Gehandicapten legde zijn bevindingen neer in het rapport 'Inventarisatie TNO-onderzoek Voorzieningen voor Gehandicapten', dat in oktober gereed kwam. Op basis daarvan werden ook de verkenningen op dit terrein verder voortgezet.

Aan het onderwerp biotechnologie werd in de WNR ruimschoots aandacht besteed. Dit leidde ertoe dat medio december aan de RvB i.o. een voorstel kon worden gedaan tot instelling van een Dwarsverband Biotechnologie.

Bureau Internationale Projecten TNO (BIP)

De interne Commissie TNO voor Technische Assistentie bij Hulp aan Ontwikkelingslanden (TAHO) is in 1980 tweemaal bijeengekomen, waarbij onder meer is gesproken over de toekomst van de TAHO; aangezien na het einde van 1980 de reorganisatie van TNO wordt geëffectueerd, zal moeten blijken of en in welke vorm een adviescommissie zal voortbestaan.

De TAHO is van oordeel dat een interne TNO commissie, samengesteld uit leden die wensen en mogelijkheden van ontwikkelingssamenwerking overzien, door beleidsadvisering aan de Raad van Bestuur goede diensten kan vervullen en de samenwerking binnen de Organisatie kan bevorderen.

In 1980 is de omvang van TNO-inkomsten uit ontwikkelingssamenwerkingsprojecten met ruim 29% toegenomen. Er zijn redenen dat een verdere groei van de TNO-activiteiten op dit terrein is te verwachten, indien hierop door het Bureau met de nodige voortvarendheid en zorgvuldigheid wordt ingespeeld. Dit heeft duidelijk consequenties voor het activiteitenpakket van een groot aantal TNO-instituten, met name daar waar het werkterrein aansluit bij het actuele doelgroepen- en sectorale beleid met betrekking tot de Nederlandse ontwikkelingssamenwerking.

Het bij het BIP ondergebrachte secretariaat van de World Association of Industrial and Technological Research Organization (WAITRO) is, in hogere mate dan de voorafgaande jaren, aan zware belasting onderhevig geweest. Ten dele was dit een gevolg van verwachte, in wezen toe te juichen, consequenties van het streven de activiteiten onder de leden van de Associatie te vergroten, waardoor het onderlinge, mondeling en schriftelijk, contact toenam. Eveneens was voorzien dat de organisatie van het tweede UNIDO/WAITRO Seminar, zomede de bijeenkomsten van het Dagelijks Bestuur resp. de Algemene Ledenvergadering, door de locatie in Sri Lanka gecompliceerder was dan het eerste Seminar in 1978 te Noordwijkerhout. Circa 60 deelnemers uit 30 landen hebben deelgenomen aan het Seminar, dat van 13-16 oktober te Colombo (Sri Lanka) werd gehouden. Gepubliceerd werden in 1980: drie WAITRO-Communiqué's, drie Lists of Conferences, Directory 1980, Outline 1980.

Gedurende het verslagjaar is een aantal malen uitvoerig gediscussieerd met ambtenaren van het Ministerie van Buitenlandse Zaken en van Wetenschapsbeleid over het regeringsvoornemen om een Technologisch Advies Centrum op te richten, zo mogelijk als onderdeel van TNO. De op grond daarvan ontwikkelde gezichtspunten zullen vermoedelijk in 1981 leiden tot een notitie van de betrokken Ministeries voor de Raad van Bestuur TNO.

Door de Raad van Bestuur i.o. werd op 20 augustus 1980 besloten tot TNO-deelname aan Holland Expo II (Verre Oosten). Dit is een varende tentoonstelling, georganiseerd door het Nederlands Centrum voor Handelsbevordering, met als doel vergroting van de Nederlandse export naar het Verre Oosten.

De TNO-deelname is een gezamenlijke activiteit van het BIP en IEC. Het BIP was belast met een globale marktverkenning in de zeven betrokken landen in het Verre Oosten aan de hand waarvan onder meer de accenten voor de TNO-deelname aan de expositie konden worden vastgesteld.

De activiteiten van het Bureau ten aanzien van onder andere de Raad van Advies voor Wetenschappelijk Onderzoek in het kader van de Ontwikkelingssamenwerking (RAWOO), het Asian Institute of Technology (AIT) en het Nationaal Comité UNIDO (NCU) kenden in het verslagjaar de gebruikelijke voortgang.

In totaal kwamen of waren in het verslagjaar ruim 60 projecten in enig stadium van voorbereiding of uitvoering. 21 Aanvragen voor individuele training werden ontvangen; acht stagiaires konden worden geplaatst bij TNO-instituten. Meer dan 150 taakbeschrijvingen van door de UNIDO gezochte korte-missie deskundigen werden bij het BIP ontvangen, ruim 90 hiervan werden binnen TNO gedistribueerd, waarop in 5 gevallen voordrachten van de UNIDO konden worden verkregen. Enkele voorbeelden van in het kader van de bilaterale ontwikkelingssamenwerking uitgevoerde projecten zijn:

Bangladesh, nodulair gietijzer (Vortex)

In het verslagjaar kon een groot gedeelte van de werkzaamheden voor dit project volgens tijdschema worden uitgevoerd; drie stagiaires ontvingen een eerste training bij het Gieterijcentrum en een implementatie-missie werd in november 1980 uitgezonden. Een van de missieleiden heeft door verlenging van zijn verblijf een delegatie onder leiding van de Minister van Ontwikkelingssamenwerking, drs. J. de Koning, kunnen ontvangen en de projectuitvoering toegelicht. De projectlocatie en projectactiviteiten in de gieterij ter plaatse werden door de delegatie uitvoerig en met waardering in ogenschouw genomen.

Egypte, bakkerijen

Op verzoek van de Directie Azië en Algemene Financiële Hulpzaken (DAL) van het Ministerie van Buitenlandse Zaken brachten een medewerker van het IGMB en van het BIP een bezoek aan Egypte om een onderzoek te doen naar de ontwikkelingsrelevantie van de levering van 38 semi-automatische broodproductie-installaties, waarvoor een gemengd krediet was aangevraagd. De missie heeft een zeer uitvoerige analyse gemaakt van de graan, meel en brood situatie in Egypte, prijsverhoudingen, werkgelegenheidseffecten, technische merites van de apparatuur, etc., op grond waarvan een positieve aanbeveling kon worden gegeven.

Guinée Bissau, methaangas

Naar aanleiding van een daartoe strekkend verzoek van de Directie Ontwikkelingssamenwerking Afrika (DAF), Ministerie van Buitenlandse Zaken werd door een medewerker van het CIVO een oriëntatie- c.q. identificatie-missie uitgevoerd in Guinée Bissau inzake mogelijkheden om biogas te produceren uit industrieel en huishoudelijk afval in dat land. Het onderzoek heeft er toe geleid dat een aantal mogelijkheden voor biogasproductie werden geïdentificeerd o.a. op het eiland Bolama met name voor een ziekenhuis en een school.

India, kleinschalige industrie

Begin 1980 hebben twee medewerkers van het BIP, in opdracht van DGIS, een korte missie uitgevoerd voor de beoordeling van een projectvoorstel, ingediend door de Staat van Karnataka, voor de bouw van woon- en werkruimten ten behoeve van de kleinschalige- en huisindustrie, te financieren uit Nederlandse hulpfondsen. De assistentie is bestemd voor de volgende factoren:

'handloom, handicrafts, leather, sericulture, khadi- and village industries' en industrieterreinen voor andere kleinschalige bedrijven, voornamelijk in de rurale gebieden. DGIS heeft het BIP verzocht de begeleiding van het project vanuit Nederland voor de totale projectduur, circa 4 jaar, inclusief de deelname aan jaarlijkse evaluatie-missies, te verzorgen.

Indonesië, Institut Teknologi Tekstil (ITT) – Bandung

In overleg met DGIS hebben twee medewerkers van het Vezelinstituut in het kader van het lopende samenwerkingsproject een missie van circa 2 maanden naar Bandung uitgevoerd om te zamen met het ITT de meest urgente problemen te identificeren en een voorstel te maken voor verdere samenwerking in de toekomst.

Kenya, Food Inspectors Training Project

In het kader van dit samenwerkingsverband tussen Nederlandse en Kenyaanse instanties is van eind maart tot eind september 1980 een tweede cursus in Nederland georganiseerd. De deelnemers, die waren gehuisvest in Villa Fatima te Zeist, waren afkomstig uit Kenya, Tanzania, Sudan en Zambia. De tweede cursus is ook met succes afgesloten.

Kenya, grondwateronderzoek N.E.W. project

In juni 1980 heeft de Dienst Grondwaterverkenning te zamen met het Water Department te Kenya een 'plan of operations' opgesteld voor het N.E.W. project (Ndeiya-Karai, Elgeyo Marakwet en West Pokot). Tijdens het bestedingsoverleg in maart/april 1980 was al overeengekomen een miljoen gulden te alloceren, zodat de projectactiviteiten in Ndeiya-Karai konden worden gestart. Het project loopt tot circa 1985.

Noord Yemen, grondwateronderzoek

Op verzoek van DGIS voerden twee deskundigen van de Dienst Grondwaterverkenning gedurende het verslagjaar een korte missie uit om een projectdocument op te stellen dat als basis kan dienen voor een lange-termijn technische samenwerking tussen Nederland en Noord Yemen op het gebied van (grond)wateronderzoek.

Senegal, fish protein concentrate

In aansluiting op een bezoek aan Senegal in 1978 om de mogelijkheden voor fabricage van fish protein concentrate aldaar te onderzoeken, heeft een tweede bezoek aan dat land plaatsgevonden in het najaar van 1980 (door vertegenwoordigers van DGIS, een ingenieursbureau en het IVP). De missie is tot de conclusie gekomen dat eerst op basis van in Nederland vervaardigde fpc acceptatie-testen zullen moeten worden uitgevoerd. Bij gunstig onthaal zal daarna in Senegal een eerste proeffabriek worden gebouwd. Voorzien is in langdurige ondersteuning van het project door TNO.

Thailand, volksgezondheid

De projectactiviteiten, die plaats vinden in samenwerking met de medische faculteit van de Universiteit Khon Kaen (Noord Thailand), bestonden hoofdzakelijk uit training van stafpersoneel, het opzetten van een klinisch chemisch laboratorium en het mede-ontwikkelen van programma's om de algemene toestand van vluchtelingen ten gevolge van overstromingen te verbeteren.

\\ Nadat in 1979 twee Thaise staflieden bij het CIVO waren

getrained, heeft een medewerker van het CIVO in het begin van het verslagjaar een kleine twee maanden in Khon Kaen gewerkt, o.m. aan voorstellen voor onderzoekprojecten ter verbetering van de medische diagnostiek, aan procedures voor laboratoriumonderzoek en voedingssurveys en aan het maken van een diaserie van de medische faculteit.

Europa, the leather case

Door het Centrum voor de Bevordering van de Import uit Ontwikkelingslanden (CBI, onderdeel van het DGIS) werd in oktober/november van het verslagjaar een seminar georganiseerd voor fabrikanten van leder en lederwaren en andere belanghebbenden uit ontwikkelingslanden. Doel was het verschaffen van inzicht in de mogelijkheden en moeilijkheden met betrekking tot de import van genoemde artikelen in een vijftal landen van de EEG. Met een 60-tal deelnemers uit meer dan 25 landen werden, in een periode van 3½ week, bezoeken gebracht aan instellingen en bedrijven in Engeland, Frankrijk, België, Duitsland en Nederland. Naast de vele op marketing gerichte onderwerpen omvatte het programma ook een aanzienlijke hoeveelheid technische en technologische informatie in de vorm van lezingen en bedrijfsbezoeken. Het Instituut voor Leder en Schoenen TNO had dit onderdeel voor zijn rekening genomen. Een BIP-medewerker trad als seminar-begeleider op.

Coördinatiecommissie Computeractiviteiten TNO (CCA)

Structuur van Computercommissies

In het kader van haar coördinerende en adviserende taak is ook in 1980 verder gewerkt aan een opzet van een structuur, die erop is gericht een slagvaardige koppeling tot stand te brengen tussen enerzijds instituten en hun Hoofdgroepdirectie en anderzijds tussen de instituten en de CCA.

Uitgangspunt bij deze benadering is dat op het niveau van Hoofdgroepen

- a. coördinatie is gewenst m.b.t. de juiste inzet van computerfaciliteiten in de betrokken instituten en laboratoria;
- b. investeringsaanvragen worden voorbereid.

De CCA stimuleert hiertoe de vorming van Hoofdgroepcomputercommissies. Deze HCC's zijn inmiddels aanwezig in de Hoofdgroepen BM, VV, DO. De HCC's zijn in de CCA vertegenwoordigd.

In de Hoofdgroepen GO en IPD zijn gesprekken op gang gekomen om tot oprichting van een HCC te komen.

Projecten

Voorbereiding centraal beleid

Het CCA-rapport 'Voorbereiding centraal beleid inzake automatische gegevensverwerking in TNO' is in augustus aangeboden aan de TNO-leiding. Opzet was een onderzoek naar de principiële mogelijkheden voor een structuur voor TNO op het gebied van gegevensverwerking, aansluitend op de bestaande situatie.

Een latere aanvulling betreft een nadere analyse van de relatie tussen de onderscheiden applicaties en de gewenste opstellingsplaats van verwerkingsapparatuur.

Mede ten behoeve van het rapport zijn elders toegepaste methoden van beheer bestudeerd, o.a. bij CSIRO in Australië (Commonwealth Scientific and Industrial Research Organisation).

Adviezen

In de verslagperiode heeft de CCA 14 interne adviezen uitgebracht met betrekking tot de aanschaf van apparatuur en wijze van computergebruik.

Een bij de CCA binnengekomen vraag van de Nederlandse Spoorwegen over te verwachten problemen rond statische elektriciteit bij op grote schaal te installeren plaatskaartenverkoopapparatuur heeft geresulteerd in een onderzoekopdracht van NS aan het Vezelinstituut.

De CCA heeft initiatieven ontwikkeld om in nauwe samenwerking met het Vezelinstituut te komen tot de oprichting van een werkgroep die de problematiek rond statische elektriciteit en computersystemen kan aanpakken. In de werkgroep zullen zowel gebruikers, leveranciers, fabrikanten als TNO-onderdelen deelnemen.

Gebruikersoverleg

Het overleg tussen TNO en de computerfabrikant DEC is dit jaar voortgezet. Naast gesprekken over de dienstverlening aan de TNO-eenheden en over bestaande en nieuwe contracten werd op deze wijze inzicht verkregen in de ontwikkelingen op het gebied van apparatuur en programmatuur. Overleg met andere computerfirma's vond plaats op ad hoc basis.

Computer Contact

Het mededelingenblad deed verslag van computerapplicaties in enkele instituten, waarbij de apparatuur- en de programmatuuraspecten aan de orde kwamen. Ook werden enkele oriënterende artikelen opgenomen. Er wordt naar gestreefd te komen tot een wellicht eenvoudiger uitvoeringsvorm en tevens naar een opzet die meer uitgaat van de idee dat er sprake moet zijn van mededelingen van computergebruikers aan -gebruikers.

Informatiebeleid

In het kader van de toekomstige behoeften aan computervoorzieningen ten behoeve van de administratieve automatisering zijn initiatiefvoorstellen gedaan aan de Raad van Bestuur ter bevordering van een informatiebeleid.

Beheersaspecten van software

In december 1980 is een werkgroep geformeerd met als speciale aandachtsgebieden de kwalitatieve aspecten, de verkoopbaarheid, de toepasbaarheid en de juridische aspecten van programmatuur. Er is een start gemaakt met een discussiestuk inzake de kwaliteitsbewaking van programmatuur. De discussie hieromtrent zal binnen de gehele organisatie dienen te worden gevoerd.

Inventarisatie

Het inventarisbestand waarin de computersituatie binnen TNO is opgenomen is bijgewerkt. Tijdens deze actie is gebleken dat de gebruiksvriendelijkheid van het systeem, met name tijdens de 'update' procedure kan worden verbeterd.

COTOC

De Contactgroep Tekstverwerking en Office Communication is 8 maal bij elkaar geweest, o.a. om zich te beraden over de aanpak van de kantoorautomatisering binnen TNO.

Een onder de TNO-instituten gehouden enquête heeft de stand van zaken op het gebied van tekstverwerking resp. kantoorautomatisering aan het licht gebracht. Op basis van deze gegevens is een korte termijn beleid opgesteld.

Aan enkele instituten werden adviezen verstrekt inzake de aanschaf van tekstverwerkende apparatuur.

Met de vervaardiging van een handleiding voor de aanschaf van een tekstverwerker is een aanvang gemaakt.

Opleidingen

In samenwerking met de afdeling Sociale Zaken is nagegaan in hoeverre automatiseringscursussen een zinvolle aanvulling vormen op het bestaande cursuspakket van SZ. Er lijken voldoende argumenten aanwezig om een op de TNO-omstandigheden toegespitste 'inleiding in de automatisering' te organiseren. Het cursuspubliek kan uit alle geledingen van de organisatie afkomstig zijn.

Raad voor Gezondheidsresearch TNO (RGR)

Inleiding

- De Raad kwam éénmaal bijeen, en wel op 30 januari; het tweede deel hiervan was een gemeenschappelijke vergadering van de RGR en de Raad voor het Medisch Wetenschappelijk Onderzoek (RMWO). De voor- en najaarsvergaderingen vonden niet plaats, vooral in verband met de ontwikkelingen rondom de toekomstige Raad voor Gezondheidsonderzoek en het aftreden van de voorzitter. Wel was er een aantal malen overleg in kleiner verband, o.m. van de RGR/RMWO-Commissie (zie: Onderzoeksbeleid). De Raad werd door middel van voortgangsverslagen/notities op de hoogte gehouden van de voornaamste ontwikkelingen en van de belangrijkste activiteiten van Commissies, Werkgroepen en Bureau. Ook werden door de Raad langs schriftelijke weg enkele besluiten m.b.t. niet-zwaarwegende kwesties genomen.
- De werkzaamheden van de meeste commissies en werkgroepen van de Raad vonden redelijke, soms zelfs goede, voortgang. Op enkele aandachtsgebieden (medische technologie, gezondheidszorgonderzoek) konden weinig activiteiten worden ontplooid. In verband met de ontwikkeling van de in voorbereiding zijnde Raad voor Milieu- en Natuuronderzoek achtte de voorzitter van de RGR-Commissie Planning Milieuhygiënisch Onderzoek het verder voortbestaan van deze de laatste jaren door hem reeds op non-actief gestelde Commissie niet nodig, hoewel de Raad als zodanig zich daarover nog niet formeel heeft uitgesproken. Hoewel de werkzaamheden van de Werkgroep Classificatie en Coderingen (in de gezondheidszorg) en in het bijzonder van de Projectgroep Classificatie en Codering in de Gezondheidszorg (PCC) vrij algemeen waardering ondervinden, met name bij het de PCC tot ultimo 1980 geheel subsidiërende Ministerie van Volksgezondheid en Milieuhygiëne, rezen aan het eind van 1980 toch grote moeilijkheden t.a.v. de voortzetting van de financiering van deze werkzaamheden. Vlak voor de jaarwisseling werd echter een tijdelijke oplossing hiervoor gevonden; in de eerste maanden van 1981 zullen echter deze financiële moeilijkheden definitief uit de weg moeten worden geruimd, willen de PCC en WCC hun werkzaamheden kunnen voortzetten. Voor meer bijzonderheden over bovenstaande werkzaamheden zij verwezen naar de diverse betreffende deelverslagen.

Onderzoeksbeleid

Aangezien in 1979 geen verdere reactie van de Overheid op de voorstellen van de Raad en de RMWO voor een duidelijke structuur voor coördinatie en advisering betreffende de gezondheidsresearch werd ontvangen, hebben beide Raden in hun gemeenschappelijke vergadering op 30 januari 1980 gemeend te moeten vaststellen, dat hun werkzaamheden in de ruim 10 jaren van hun bestaan kennelijk onvoldoende hadden aangesloten bij de na hun instelling veranderde behoeften bij de Ministeries van Volksgezondheid en Milieuhygiëne en van Onderwijs en Wetenschappen (i.c. Minister voor Wetenschapsbeleid). De Raden berichtten daarom in een gezamenlijke brief d.d. 31 januari de Ministers van Volksgezondheid en Milieuhygiëne en voor Wetenschapsbeleid zich voor nader beraad te zullen wenden tot de organisaties, die hen destijds op verzoek van eerstgenoemde Ministeries in het leven hadden geroepen, te weten de Centrale Organisatie TNO en de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen en, gelet op het veld van onderzoek, uiteraard ook met de twee laatstgenoemde Ministers. Teneinde dit overleg

efficiënt te doen verlopen, werd een gezamenlijke RGR/RMWO-Commissie onder voorzitterschap van het RGR-lid dr. J. Spaander in het leven geroepen. Leden van deze Commissie waren: prof. dr. D. W. van Bekkum (RMWO), prof. dr. D. Bootsman (RMWO), prof. dr. E. M. Cohen (RGR), prof. dr. E. Mandema (RGR), prof. dr. C. A. Wagenvoort (RGR), prof. dr. D. de Wied (RGR en RMWO).

Eind januari werd volgens een mededeling van de voorzitter RGR het reeds lang in het vooruitzicht gestelde rapport van de Interdepartementale Ambtelijke Werkgroep ter verkenning van de mogelijkheden voor de instelling van een Sectorraad voor het Gezondheidsonderzoek aan de drie terzake betrokken bewindslieden aangeboden. Op 5 maart schreef de Minister van V & M, dr. L. Ginjaar, aan de voorzitters van RGR en RMWO, dat hij inderdaad eind januari bedoeld rapport had ontvangen en dat hij en zijn ambtgenoten met het advies daarin: de instelling van een Voorbereidingscommissie, konden instemmen. Hij toonde zich bereid de RGR/RMWO-Commissie te ontvangen. In een later schrijven d.d. 14 mei bevestigde de heer Ginjaar een afspraak met de RGR/RMWO-Commissie op 29 mei, maar deelde toen tevens mee dat hij en zijn ambtgenoten zich met de conclusies van het rapport konden verenigen.

Bij deze brief was een aantal exemplaren van het bewuste ambtelijke rapport gevoegd, dat dus eerst toen aan de RGR/RMWO-Commissieleden kon worden voorgelegd. Aan de hand van een aantal vragen en kanttekeningen vanuit het Bureau RGR t.a.v. in het bijzonder de RGR en in mindere mate de RMWO betreffende kritische en/of aanvechtbare beweringen, werd het rapport door hen bestudeerd en op een aantal punten onbevredigend geacht. In de tenslotte op 9 juni ten departemente V&M plaatsvindende bespreking van een delegatie uit de RGR/RMWO-Commissie met de Ministers Ginjaar en Van Trier werd, hoewel er consensus bestond over de wenselijkheid van slechts één Raad voor het Gezondheidsonderzoek, de bij de RGR/RMWO-Commissie bestaande ontevredenheid over bepaalde beweringen en conclusies in het ambtelijke rapport duidelijk naar voren gebracht. Minister Ginjaar stelde tenslotte de leden van de beide Raden en het Bureau RGR, naast anderen nauw te zullen betrekken in de verder te volgen procedure, in eerste aanleg voor het leveren van commentaar op de aan de RGR/RMWO-Commissie voor te leggen concept-Instellingsbeschikking Voorbereidingscommissie Raad voor Gezondheidsonderzoek. Het Bureau RGR zou zeker worden ingeschakeld bij de verder te volgen procedure, hetgeen in een nader gesprek nog zou worden uitgewerkt. De concept-instellingsbeschikking werd op 25 juli 1980 aan de RGR/RMWO-Commissie toegezonden, die enkele belangrijke bezwaren bleef houden en derhalve in een brief d.d. 27 augustus enige tekstwijzigingen voorstelde. De Minister bleek in zijn brief van 7 oktober niet bereid een aantal daarvan over te nemen, hoewel deze in hoofdzaak ten doel hadden de bewoordingen zoveel mogelijk gelijk te trekken met die van de instellingsbeschikking Raad voor Milieu- en Natuuronderzoek d.d. 15 juli 1980.

Op 17 november kwam de RGR/RMWO-Commissie bijeen om zich over deze kwestie, de eventuele fusie van RGR/RMWO en het voorzitterschap van de RGR te beraden. De voorzitter van de RGR, dr. P. Siderius, had namelijk begin oktober bericht dat hij in verband met de ontwikkeling rondom de in te stellen Raad voor Gezondheidsonderzoek dit voorzitterschap m.i.v. 1 oktober had neergelegd.

Prof. dr. E. M. Cohen (ondervoorzitter RGR), die inmiddels het verzoek van de Minister van V&M had ontvangen het voorzitterschap van de Voorbereidingscommissie op zich te nemen, werd verzocht om enkele ter vergadering voorgestelde tekstwijzigingen aan de Minister voor te leggen. Hij deelde mede dat de Voorbereidingscommissie 9 maanden (na de publikatie van de instellingsbeschikking) de tijd zou krijgen voor het uitbrengen van haar rapport.

Gezien de ontwikkelingen en een aantal terzake eerder ontvangen reacties van leden van beide Raden, achtte de Commissie het niet opportuun nog tot fusie van RGR en RMWO over te gaan, maar werd wel tot verdere nauwe samenwerking besloten o.m. door een personele unie.

Besloten werd op de eerste RGR/RMWO-vergadering in 1981 het voorzitterschap van de RGR als agendapunt op te nemen.

De RGR/RMWO-Commissie zal in beginsel niet meer vergaderen. Voor zover bekend was eind 1980 de instellingsbeschikking Voorbereidingscommissie nog niet gepubliceerd, zodat over de definitieve bewoording daarvan geen informatie in dit jaarverslag kan worden gegeven.

Het Bureau nam, mede met het oog op eventuele taken in het kader van de werkzaamheden van de toekomstige RGO een tweetal algemene kwesties in studie:

- a. behoefte aan een databank over lopend en/of kortgeleden afgesloten gezondheidsonderzoek (in ruime zin) en, mede op grond van de ervaringen van het Bureau m.b.t. onderzoekinventarisaties, de dan eventueel te volgen werkwijze, en
- b. overwegingen t.a.v. het stellen van onderzoeksprioriteiten vanuit de RGR.

Gereedgekomen nota's e.d.

In de loop van het jaar kwamen o.m. tot stand:

- het eindrapport van de CHV, getiteld: Hart- en Vaatziekten – een bijdrage tot het onderzoeksbeleid, met als belangrijke bijlagen o.m. het eindverslag van het RGR/CBS samenwerkingsproject: Hart- en Vaatziekten – omvang en maatschappelijke betekenis, de onderzoeksinventarisatie (1977) op het terrein van hart- en vaatziekten, en concrete onderzoeksvoorstellen;
- het eindverslag van de WOVG, met een inventarisatie van recent, lopend en te entameren onderzoek op het gebied van de relatie tussen voeding en humane gezondheid;
- een concept-vertaling van de International Classification of Impairments, Disabilities and Handicaps van de WHO, en een advies inzake uniforme geografische coderingen (adressering, postcode, gemeentecode, landencode), beide afkomstig van de WCC/PCC.

In concept kwamen gereed: 1. Inleiding; 2. Opleiding; 3. Privacy, van de Nota in onderdelen over de randvoorwaarden voor epidemiologisch onderzoek van de CEO.

Een inventarisatie van kankeronderzoek in Nederland en een bijgewerkte en herziene inventarisatie van medisch-technologisch onderzoek werden naast de eerdergenoemde voltooid; een inventarisatie van recent afgelopen en lopend onderzoek op het gebied van reuma en andere stoornissen van het bewegingsapparaat vorderde goed.

Overige activiteiten

De besprekingen met de Stafafdeling Beleidsontwikkeling van het

Ministerie van V&M ter instelling van een Commissie voor Gezondheidszorgonderzoek ('health services research') vorderden weinig.

Het eindrapport: Advies inzake programma en instrumentarium (voor gerontologisch onderzoek) van de Planninggroep voor het wetenschappelijk onderzoek op het gebied van de ouderwordende mens, waarin de secretaris RGR zitting had, kwam eind oktober gereed en was ultimo 1980 ter perse bij de Staatsdrukkerij.

Samenstelling

De voorzitter, dr. P. Siderius, trad om reeds vermelde redenen per 1 oktober als zodanig en als lid terug. De ondervoorzitter, prof. dr. E. M. Cohen, wikkeld nadien met het Bureau RGR lopende zaken af. In het voorzitterschap zal waarschijnlijk op de RGR/RMWO-vergadering van 28 januari 1981 worden voorzien.

In verband met de reorganisatie van TNO traden dr. L. B. J. Stuyt en ir. B. van Dam als door die organisatie voorgedragen leden terug. Per brief d.d. 28 mei 1980 berichtte de Centrale Organisatie TNO dat i.p.v. laatstgenoemde, dr. G. Klein, lid Raad van Bestuur i.o., zitting in de RGR zou nemen.

De heer W. B. Gerritsen trad in verband met het bereiken van de pensioengerechtigde leeftijd af als voorzitter van de Voedingsraad en verliet diensgevolge de RGR. Een opvolger is nog niet benoemd.

Ook de heer R. Kooper, aangewezen door de Minister van Defensie, verliet i.v.m. pensionering de Raad; in zijn plaats werd Generaal-Majoor-arts R. G. Nypels aangewezen.

Dr. M. A. Bleiker, die op verzoek van de Centrale Organisatie TNO als gast de Raadsvergaderingen bijwoonde, zal i.v.m. het aanvaarden van een hoofdfunctie buiten TNO de vergaderingen in 1981 niet meer bijwonen.

Bureau

In de samenstelling van het Bureau kwamen in 1980 geen veranderingen voor. Notulering van vergaderingen en besprekingen vond op de gebruikelijke wijze plaats.

Op de moeilijkheden betreffende de financieringsvoortzetting in 1981 e.v. jaren van de PCC is reeds elders in dit verslag ingegaan. De directeur was evenals vorige jaren lid van de Reclameraad. Ten behoeve van het Europese Bureau van de Wereldgezondheidsorganisatie trad hij op als tijdelijk consulent voor gezondheidszorg voor ouderen en gerontologie.

De heer F. Lioni, literatuuronderzoeker, stelde ten behoeve van de Raad en bepaalde werkzaamheden van het Bureau een aantal, soms uitvoerige, referaten op, o.m.: Een kosteninventarisatie van het medisch-wetenschappelijk onderzoek (RAWB-rapport); Wetenschapsbudget 1981, en RAWB-Jaaradvies 1980.

Publikaties

Commissie Coördinatie Onderzoek Hart- en Vaatziekten RGR-TNO: Hart- en Vaatziekten – een bijdrage tot het onderzoeksbeleid, Den Haag 1980.

CBS/RGR/TNO: Hart- en Vaatziekten – omvang en maatschappelijke betekenis, Den Haag 1980.

Hirs, W. M.: Uniformering van classificaties en coderingen in de gezondheidszorg.

In: Verslag van het derde medisch informatica congres, Rotterdam 26 maart 1980 (VMBI-MIM), p. 185-190.

Hirs, W. M.: Diagnoseclassificatie in de 80-er jaren.

In: Medisch Contact 20 (1980) p. 618-620.

Hirs, W. M.: De internationale classificatie van ziekten in de 80-er jaren – informatie van de Werkgroep Classificatie en Coderingen.

In: Tijdschrift voor Sociale Geneeskunde 58 (1980) p. 352-354.

NVMA Mededelingenblad 22 (1980) p. 28-34.

Maandstatistiek v. Bevolking en Volksgezondheid (CBS), 4 (1980) p. 39-43.

Verwaart, B. and W. M. Hirs: Unity of conceptions is a problem of all centuries, and especially today.

In: Pre-papers, Vol. I, 8th International Congress on Health Records, 20-25 april 1980, p. 60-66.

Zonneveld, R. J. van en L. Meinsma: Organisatie en financiering van kankerbestrijding en kankeronderzoek.

In: TNO-Project 2 (1980) p. 85-91.

Coördinatie gezondheidsresearch-activiteiten

Commissie Coördinatie Onderzoek Hart- en Vaatziekten (CHV)

De Commissie kwam bijeen op 10 januari en 21 mei. De Kleine (voorbereidings-)Commissie vergaderde op 21 januari, 15 februari en 2 april; verder beraad vond schriftelijk en telefonisch plaats. Daarnaast werden door de coördinator enkele werkbesprekingen gehouden met leden van de CHV en met medewerkers van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) in het kader van het samenwerkingsproject Hart- en Vaatziekten als vraagstuk van Volksgezondheid.

De inleiding en de tekst van de vijf hoofdstukken van het CHV-eindrapport kregen hun uiteindelijke gestalte in het voorjaar van 1980. Het onderzoekbestand per 1 januari 1977 werd geheel in de computer ingevoerd en waar nodig geamendeerd ten dienste van een op verschillende wijzen in te delen 'Overzicht van het onderzoek in Nederland' (Bijlage bij Hoofdstuk III).

Het concept van het CHV-eindrapport werd begin juli door de Commissie vrijgegeven en bij schrijven van 21 juli 1980 ter visie aangeboden aan de leden van de Raad met het verzoek eventueel commentaar vóór 1 september in te zenden. Van de zijde van de RGR zijn slechts enkele opmerkingen ontvangen, welke door de coördinator van de CHV zijn behandeld. Voor het overige ging de Raad accoord met het doen drukken en verspreiden van het rapport. Het werd eind september via de Stafafdeling In- en Externe Communicatie TNO (IEC) aan de drukker aangeboden en in november konden de eerste en tweede serie drukproeven van het CHV-eindrapport worden gecorrigeerd.

Wat betreft de Bijlage bij Hoofdstuk II, het produkt van de samenwerking van RGR en CBS, getiteld 'Hart- en Vaatziekten – omvang en maatschappelijke betekenis': dit werd in conceptvorm op 7 mei 1980 aan de leden van de Raad gezonden, eveneens met verzoek om commentaar. Overigens bestond toen nog steeds bij enkele CHV-leden bezwaar tegen het ontbreken van een verklaring over de berekening van de leeftijdsspecifieke sterfte tengevolge

van de verschillende hart- en vaatziekten en de veranderingen daarin in de loop der jaren. Daar dit als een van de beste graadmeters voor het effect van preventie, interventie en behandeling geldt, werd een berekeningswijze met getallenvoorbeeld door de coördinator in concept voorgelegd aan CHV en CBS. Met enige aanpassing kon dit in de tekst worden opgenomen met instemming van alle betrokken deskundigen. Medio oktober liet het CBS schriftelijk weten dat deze Bijlage nu in zijn geheel ter perse was gegaan. De eerste exemplaren kwamen op 15 december beschikbaar voor opneming in het eindrapport van de CHV.

De Secretaris-Generaal van Volksgezondheid van Milieuhygiëne liet per brief d.d. 27 november de directeur van het Bureau RGR weten dat de Staatssecretaris, mevrouw mr. E. Veder-Smit, bereid was op 18 december het eindrapport CHV in ontvangst te nemen. Vooraf werd in samenwerking met de Stafafdeling IEC-TNO 'Achtergrondinformatie voor de Pers' opgesteld en via IEC-TNO verspreid. Op 18 december vond de aanbidding van het rapport aan de Staatssecretaris plaats door een delegatie van RGR en CBS bij monde van de voorzitter van de CHV, prof. dr. J. Nieveen. Ook werd het rapport in december toegezonden aan de leden van de Raad en van de CHV, aan de Consulanten, aan de Redacties van enkele medische tijdschriften en werd begonnen met de toezending aan die instanties, die daarvoor in aanmerking komen.

Commissie Epidemiologisch Onderzoek (CEO)

De CEO vergaderde in het verslagjaar op 25 januari en 31 oktober. De Commissie heeft een nota opgesteld over de voorwaarden die zij wenselijk acht voor een goede ontwikkeling op het terrein van medisch epidemiologisch onderzoek in relatie tot de bescherming van de persoonlijke levenssfeer, en heeft deze op 18 februari toegezonden aan de Minister van Volksgezondheid en Milieuhygiëne, van Onderwijs en Wetenschappen en voor Wetenschapsbeleid. Hieruit resulteerde een uitnodiging voor een gesprek met een ambtelijke delegatie onder leiding van de voorzitter van de interne (V&M-) Stuurgroep Informatiebeleid Volksgezondheid (SIV). Dit gesprek vond op 1 oktober plaats ten departemente V&M; helaas bleek de voorzitter van de SIV te elfder ure, door dringende bezigheden elders, hierbij niet aanwezig te kunnen zijn. Enkele uit deze bespreking resulterende voorstellen voor verdere actie werden op 18 november door de voorzitter van de CEO aan de Minister van V&N voorgelegd.

M

In het verslagjaar werd verder gewerkt aan de onderdelen 'Inleiding' en 'Opleiding van epidemiologen' van de aan de Minister van V&M te richten Adviesnota; deze onderdelen zijn schriftelijk becommentarieerd door de CEO-leden en zullen in het voorjaar 1981 in definitieve vorm aan de Minister van V&M ter kennis worden gebracht.

In de samenstelling kwam een enkele wijziging door het aftreden van de heer W. B. Gerritsen, wegens het bereiken van de pensioengerechtigde leeftijd. Een opvolger is nog niet benoemd.

Nationale Commissie voor Kankeronderzoek (NCKO)

In het verslagjaar vergaderde de NCKO op 1 mei, 18 juni en 4 december. Belangrijke onderwerpen van bespreking en besluitvorming waren:

– het verzoek van de Staatssecretaris van V&M van 29 februari om

advies t.a.v. doelmatige internationale contacten, voorlopig beantwoord op 19 mei en – nu advies is verkregen van het Landelijk Overleg Kankercentra (LOK) – definitief te beantwoorden met de aanbeveling de huidige regelingen voorshands te continueren;

– de functie en samenstelling van LOK en Overkoepelend Orgaan, voorzien van de zijde van het Ministerie van V&M;

– de erkenning van het IKO (Integraal Kankercentrum Oost-Nederland);

– de mogelijkheden voor het formeren van een IKM (Midden-Nederland);

– de uitwerking van een landelijk programma voor kankeronderzoek met behulp van de 'Inventarisatie Kankeronderzoek 1978', o.a. via een systematische bundeling van de hierin vervatte informatie;

– het verzoek van het KWF/NOK d.d. 10 juli 1980 om advies ten aanzien van een inventarisatie en rapportage betreffende de intensieve behandelingsmethoden in de cancerologie. Dit verzoek is positief beantwoord, voor wat betreft vooral de technisch-organisatorische en economische problematiek via contact met een instelling die in staat zal zijn tot een dergelijke inventarisatie met aandacht voor de financieringsmogelijkheden, onder formulering van de probleemstelling en toezicht op de rapportagekwaliteit van de zijde van de NCKO (met brief d.d. 22 december 1980);

– de aan de RGR voor te leggen suggestie van dr. J. Spaander: door het Bureau RGR een volledige up-to-date inventarisatie van lopend kankeronderzoek te laten bijhouden, vast te leggen met behulp van moderne documentatietechnieken en gebaseerd op direct contact met de betrokken onderzoekers en/of onderzoeksinstanties.

Wat de samenstelling van de Commissie betreft: prof. dr. W. H. Struben gaf de wens te kennen zijn lidmaatschap te willen beëindigen. Over een opvolger wordt nog overlegd.

Aan het einde van het verslagjaar traden als leden uit: prof. dr. H. O. Nieweg, prof. dr. J. J. van Loghem en dr. J. Spaander. Als nieuwe leden werden verwelkomd: dr. H. H. Cohen, dr. R. Kroes, prof. dr. G. B. Snow en prof. dr. F. Sturmans. Hiermede werd tevens voorzien in de vacature van het in 1978 afgetreden lid prof. dr. H. Philipsen.

Commissie Medische Technologie (CMT)

Eind mei, ruim een jaar nadat de tijdelijk voorzitter van de Commissie, prof. dr. ir. C. J. D. M. Verhagen, de Ministers van Volksgezondheid en Milieuhygiëne, van Economische Zaken en voor Wetenschapsbeleid had geschreven over de moeilijke, nl. in belangrijke mate tot passiviteit leidende, situatie van de Commissie en in verband daarmee op spoedige steun had aangedrongen, werd tenslotte van laatstgenoemde bewindsman, mede namens zijn ambtgenoten, antwoord ontvangen. Ter bespreking hiervan vond op 9 juli een vergadering plaats. Daar werd vastgesteld dat de Minister niet wilde voldoen aan de door de CMT voor het hervatten van haar werkzaamheden gestelde voorwaarden – een volledig beschikbare, terzake deskundige kracht op het Bureau RGR en uitzicht op een passende plaats van de Commissie in het kader van een in te stellen Sectorraad voor Gezondheidsonderzoek, zodat invloed op de financiering van het medisch-technologisch onderzoek mogelijk zal worden. Evenwel werd nog niet besloten de commissiewerkzaamheden voorgoed te staken, daar in genoemde brief van de Minister toch enige aanknopingspunten aanwezig

werden geacht. Evenmin zal echter worden teruggekeerd naar het regelmatige patroon van vergaderingen. De Commissie blijft als het ware 'slappend', waarbij de loop der gebeurtenissen o.m. met betrekking tot de instelling van een Sectorraad voor Gezondheidsonderzoek door enkele leden nauwlettend zal worden gevolgd. Een en ander is vastgelegd in een brief van de tijdelijk voorzitter aan de Minister voor Wetenschapsbeleid d.d. 31 juli 1980.

Na overleg van de tijdelijk voorzitter met ir. D. H. Bekkering en enkele leden van het Bureau RGR werd op 23 september aan de leden van de Commissie een brief gezonden met een vijftal vragen betreffende het belang van de medische technologie voor de gezondheidszorg. Het is de bedoeling uit de antwoorden op deze vragen een notitie samen te stellen om t.z.t. de voorbereidingscommissie voor de Sectorraad, met redenen omkleed, op het belang van medisch-technologisch onderzoek te attenderen.

In mei kwam een nieuwe landelijke inventarisatie van medisch-technologisch onderzoek gereed, die aan alle erin genoemde onderzoekers werd toegezonden.

Sinds 1 januari 1980 is ten behoeve van het werkverband i.o. 'Automatisch herkennen van weefsels, cellen en celonderdelen' als coördinator in halve dagtaak voor twee jaar werkzaam ir. G. H. Landeweerd, met een door het Bureau RGR op advies van enkele leden van de CMT bij de Minister voor Wetenschapsbeleid aangevraagde en verkregen subsidie. De heer Landeweerd bezocht alle betrokken groepen van onderzoekers en bracht een eerste halfjaarverslag uit. Op woensdag 24 september werd door hem een vijfde bijeenkomst van onderzoekers op het betreffende gebied georganiseerd.

Het Commissielid, de heer G. T. Meester, cardioloog, zag zich door omstandigheden genoodzaakt zijn lidmaatschap op te zeggen. Van de Erasmus Universiteit is echter prof. dr. ir. N. Bom nog lid.

Commissie voor Onderzoek van Reuma en Andere Verwante Stoornissen van het Bewegingsapparaat (Commissie voor Reumaonderzoek) (CR)

De Commissie vergaderde tweemaal, op 27 maart en 25 oktober. In het begin van het verslagjaar zond de voorzitter, prof. dr. T. E. W. Feltkamp, aan de voorzitter van de Raad een notitie getiteld: de Toekomst van het Reuma-onderzoek in Nederland, zulks naar aanleiding van een in 1979 terzake gedaan verzoek van laatstgenoemde. Deze notitie werd in de RGR-vergadering van 30 januari besproken; de Raad verzocht daarop om meer duidelijkheid met betrekking m.b.t. de prioriteitenstelling in het reumaonderzoek. Tijdens de maartvergadering werden, zoals gebruikelijk, de ter subsidiëring aangeboden reumaresearchprojecten besproken; van de 11 lopende projecten werden er 10, van de 11 nieuwe projecten 8 positief beoordeeld. In verband met de hierbij vastgestelde prioriteiten nam de reumacoördinator, mevrouw M. B. J. A. Janssens, arts, contact op met enkele vaste en potentiële subsidieërs van reumaonderzoek, te weten de Nederlandse Vereniging tot Rheumatiekbestrijding, het Praeventiefonds en enkele farmaceutische industrieën. In de loop van het verslagjaar werd duidelijk dat het dit jaar, in tegenstelling tot voorgaande jaren, mogelijk zou zijn voor alle, door de CR positief gewaardeerde

projecten een financiering te vinden.

De oktobervergadering was voornamelijk gewijd aan de bespreking van het afgekeurde 'lopende' project en aan de contacten met de Nederlandse Bond van Reumapatiëntenverenigingen.

Na herziening van het onderzoeksplan van het genoemde project werd op wetenschappelijke gronden besloten alsnog dit project ter subsidiëring voor te dragen. Gelukkig was, ondanks het late tijdstip, ook voor dit project nog financiering mogelijk.

Naar aanleiding van de brief die de Nederlandse Bond van Reumapatiëntenverenigingen in augustus aan het Kabinet had verzonden met het verzoek om meer gelden ter beschikking te stellen van het wetenschappelijk reumaonderzoek, werd op 30 oktober door de voorzitter CR en de coördinator een bespreking gevoerd met de heren drs. F. Gardenbroek van de Stafafdeling Beleidsontwikkeling van het Ministerie van Volksgezondheid en Milieuhygiëne en D. Viddeleer van de Directie Algemene Gezondheidszorg van dit departement. Daarbij werd een toelichting gegeven op de visie van de CR over de prioriteitenstelling. Tevens kwamen de stand van zaken van het reumaonderzoek en de mogelijkheden voor het verrichten van epidemiologisch onderzoek met behulp van de Standaard Diagnose Registratie aan de orde.

Een groot deel van de Commissie en de reumacoördinator namen op 11 december deel aan een bespreking met het bestuur van eerdergenoemde Bond. Deze gaf als zijn mening te kennen dat de CR duidelijker haar wensen m.b.t. de mogelijkheden voor de reumaresearch zou kenbaar maken en het indienen van nieuwe researchprojecten krachtig diende te stimuleren. Daardoor zal dan beter naar voren komen welke middelen hiervoor noodzakelijk zijn; de Bond zal dan mede trachten deze beschikbaar te krijgen. Tevens werd tijdens deze bespreking besloten een Commissie Publiciteit ten behoeve van reumaresearch in te stellen, waarin (o.a.) 2 CR-leden en de reumacoördinator zitting zullen hebben.

De Stichtingsakte van de Stichting Referentie Laboratorium Reuma Serologie (RELARES) werd op 12 juni notarieel verleden te Amsterdam. Deze Stichting draagt 15% van de personeelskosten van de reumacoördinator.

Door de reumacoördinator werd ten behoeve van het Praeventiefonds alsnog een eindverslag opgesteld over het project met betrekking tot de invoering van het Standaard Diagnosesysteem met centrale registratie van reumatische ziekten. Dit systeem werd aangepast aan de nieuw uitgekomen ICD-9-CM. Een begin werd gemaakt met het gebruik van direct in de computer in te voeren formulieren. Het aantal deelnemers nam in de loop van het verslagjaar toe. Op basis van de gegevens van het jaar 1978, die in samenwerking met prof. dr. H. A. Valkenburg van de Afdeling Epidemiologie van de Erasmus Universiteit te Rotterdam werden bewerkt (welke bewerking in het jaarverslag 1979 van deze afdeling verscheen) werd een begin gemaakt met een evaluatie van deze registratie, die zoals bekend dient bij te dragen tot verder gericht onderzoek op het gebied van reuma e.d.

In het kader van de deelname aan de Werkgroep Standaardisatie Reumaserologie werd door de coördinator meegewerkt aan het totstandkomen van een nationale reumafactor-standaard en werd een enquête betreffende de uitvoering van de ANF-test in

Nederland gehouden en verwerkt. Voorts heeft de coördinator zitting in de Werkgroep Kits en Reagentia van de Coördinatie Commissie Kwaliteitsbeheersing Laboratoriumonderzoek. Ten behoeve van het werk van de Commissie werden gegevens over reumaresearchprojecten verzameld en een nieuwe inventarisatie opgezet.

In het begin van het verslagjaar werden door de coördinator nog enkele stages in reumatologische centra gelopen en werd een cursus epidemiologie gevolgd.

Prof. dr. L. B. A. van de Putte werd bereid gevonden tot de Commissie toe te treden ter opvolging van een begin 1981 aftreden lid.

Werkgroep Classificatie en Coderingen (WCC) met Projectgroep Classificatie en Codering in de Gezondheidszorg (PCC)

De Werkgroep heeft in de verslagperiode zesmaal vergaderd, te weten op 21 februari, 18 april, 6 juni, 22 augustus, 17 oktober en 12 december.

Het eerste WCC-advies over de uniforme identificering van organisatorische eenheden voor gezondheidszorg – rubriek intramurale instellingen, verwierf begin 1980 de goedkeuring van de Staatssecretaris van Volksgezondheid en Milieuhygiëne. Als resultaat hiervan is het verheugend te kunnen vermelden dat een aantal organisaties deze uniforme identificering per 1-1-1981 zal invoeren. Het beheer van de bestanden werd voorlopig aan de PCC toevertrouwd. Naast de intramurale instellingen werd in het najaar ook de uniforme identificering van de semimurale instellingen geïntroduceerd.

De Staatssecretaris sprak op 27 maart haar waardering uit over de ontwikkelde en door haar onderschreven initiatieven van de Classificatie Ontwikkelings Groep (COG-) Gehandicapten van de WCC. Deze groep droeg er vervolgens zorg voor dat binnen korte tijd een concept-vertaling gereed kwam van de International Classification of Impairments, Disabilities and Handicaps (ICIDH) van de Wereldgezondheidsorganisatie. Enkele leden van de COG-Gehandicapten bezochten de auteurs van de ICIDH in Manchester voor verduidelijking en overleg. De Nederlandse vertaling en de problematiek rondom het gebruik hiervan maakten vervolgens onderwerp van gesprek uit op een werkconferentie van de WCC met belanghebbenden op 28 oktober in 'Groot Stokkert' te Wapenveld. De resultaten daarvan worden in een verslag gepubliceerd. Voorzien mag worden dat de definitieve vertaling begin april 1981 voor gebruik gereed zal zijn.

De COG-Verrichtingen vergaderde een aantal malen om te komen tot een gemeenschappelijke procedure t.a.v. de uniforme codering van verrichtingen. Hoewel goede voortgang werd geboekt kon in het verslagjaar nog niet worden gekomen tot een advies terzake.

De COG-Geneesmiddelen werd op 5 juni geïnstalleerd en heeft sindsdien 3 maal vergaderd. Een technische werkgroep onderzoekt nu de mogelijkheid om te komen tot afstemming bij de verschillende belanghebbenden.

Met betrekking tot de uniforme identificering van de extramurale gezondheidszorg vond in november een eerste informatief gesprek plaats met vertegenwoordigers van de huisartsen, kruisverenigingen en ambulante geestelijke gezondheidszorg. Deze nog te installeren COG-Extramuraal zal in 1981 mogelijke werkzaamheden inventariseren en met een voorstel komen dat tot

de installatie en opdracht van de COG zal kunnen leiden.

De herziene versie van de diagnoseclassificatie ziekteverzuim, geënt op de ICD-9, waarover de WCC zich enige malen boog, zal in de sector van de sociale zekerheid (bedrijfsverenigingen e.d.) per 1-1-1982 in gebruik worden genomen.

Op 3 november werd een advies ingediend bij de Staatssecretaris van Volksgezondheid en Milieuhygiëne inzake uniforme geografische coderingen (adressering, postcode, gemeentecode, landencode). De reactie hierop werd in het verslagjaar nog niet ontvangen.

De projectleider verzorgde een drietal voordrachten over het werk van de WCC en de PCC, te weten in maart voor het congres van de Vereniging voor Medische en Biologische Informatieverwerking te Rotterdam, in april voor het 8e congres van de International Federation of Health Records Organisations in Den Haag en in november voor de hoofdenvergadering van het Centraal Bureau voor de Statistiek.

Het regelmatig overleg met het secretariaat van het Beleidsadviescollege Automatisering Gezondheidszorg (BAG) werd voortgezet, terwijl de projectleider als waarnemer de vergaderingen van de Commissie Randvoorwaarden en Richtlijnen van het BAG bijwoont.

In de samenstelling van de Werkgroep Classificatie en Coderingen kwam geen wijziging, terwijl ook de Projectgroep onveranderd bleef.

Aan de Staatssecretaris van V&M werd op 14 februari 1980 de 'Toekomstvisie WCC/PCC en Werkplan 1981' toegezonden. Hoewel het werk van de Projectgroep oorspronkelijk per 1 januari 1981 zou expireren, omdat de subsidie van het Ministerie van V&M voor een projectduur van 3 jaar vanaf 1 januari 1978 gold, werd eerst in december van de zijde van dit departement duidelijk dat voortzetting van de werkzaamheden bijzonder zou worden gewaardeerd. Eind 1980 kon echter nog niet worden vastgesteld op welke financiële basis dit permanent zou kunnen geschieden. Wel stemt het tot verheugen dat ook na 31 december 1980 de activiteiten voortgang vinden, voorlopig op basis van een voorfinanciering voor vier maanden van TNO.

Werkgroep tot Oprichting van een Commissie Coördinatie Onderzoek Voeding en Humane Gezondheidszorg (WOVG)
De Werkgroep vergaderde op 22 mei en stelde mede naar aanleiding van deze bespreking een nota op ter aanbeveling van de spoedige instelling van een Commissie Coördinatie Onderzoek Voeding en Humane Gezondheidszorg (COVG) door de Raad voor Gezondheidsresearch TNO. Deze nota bevat o.a. aanduidingen van mogelijke wijzen van aanpak van de onderzoekcoördinatie door een dergelijke commissie en heeft als bijlage de begin 1980 voltooide inventarisatie van wetenschappelijk onderzoek in Nederland op het gebied van de relatie tussen voeding en humane gezondheid. De WOVG beschouwt zich hiermee als opgeheven.

De nota werd als Eindrapport van de WOVG op 11 november aan de leden van de RGR toegezonden door de Secretaris RGR met het verzoek zo mogelijk in beginsel in te stemmen met de instelling van

de commissie, zodat met de voorbereidingen daartoe een aanvang kon worden gemaakt. Van verschillende zijden, o.a. van onderzoekers op dit gebied en enkele overheidsinstanties, was namelijk te verstaan gegeven dat de bedoelde commissie nu snel met haar werkzaamheden zou dienen te beginnen, mede omdat de besprekingen hierover al jaren gaande zijn. Aangezien enkele Raadsleden evenwel mondelinge behandeling voorstonden, zal een terzake dienend besluit eerst eind januari 1981 kunnen worden genomen.

Bestuur en dagelijks bestuur van de Centrale Organisatie TNO

Samenstelling per 31 december 1980

<i>Dagelijks bestuur</i>	<i>Functie bij TNO</i>	<i>Door de Kroon benoemd op voordracht van de Minister van</i>
Prof. ir. W. A. de Jong	voorzitter, tijdelijk lid	Onderwijs en Wetenschappen
Dr. G. Klein	voorzitter Voedingsorganisatie TNO, tijdelijk lid	Volksgezondheid en Milieuhygiëne
Prof. dr. ir. H. J. Dirksen	voorzitter Rijksverdedigingsorganisatie TNO	Defensie
Ir. M. J. Spanraft	voorzitter Nijverheidsorganisatie TNO, tijdelijk lid	Economische Zaken, Sociale Zaken, Verkeer en Waterstaat en Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening
Prof. dr. ir. A. Rörsch	voorzitter Gezondheidsorganisatie TNO, tijdelijk lid	Volksgezondheid en Milieuhygiëne, Onderwijs en Wetenschappen

Overige leden van het bestuur

Z.K.H. de Prins der Nederlanden

Prof. dr. ir. G. H. Bolt
hoogleraar in de bodemscheikunde en
bodemnatuurkunde aan de Landbouwhogeschool
te Wageningen

Ir. E. F. Boon
oud-hoogleraar in de werktuigbouwkunde aan de
Technische Hogeschool te Delft

Prof. dr. N. G. de Bruijn
hoogleraar in de wiskunde aan de Technische
Hogeschool te Eindhoven

Ir. M. Bijl
president van de Raad van Bestuur van de Hollandse
Beton Groep N.V.

Prof. dr. ir. J. Dekker
hoogleraar in de fytopathologie aan de
Landbouwhogeschool te Wageningen

Prof. ir. J. M. F. Driesser
Buitengewoon hoogleraar in de technische
bedrijfsorganisatie aan de Katholieke Hogeschool te
Tilburg

Ir. H. A. Ferguson
oud-hoofdingenieur-directeur van de Deltadienst

P. H. Hugenholtz
Bestuurder belast met onderwijszaken en
secretaris van de Federatie Nederlandse
Vakbeweging (FNV)

Prof. dr. A. A. H. Kassenaar
hoogleraar in de pathologische scheikunde aan de
Rijksuniversiteit te Leiden

Dr. ir. H. Kramers
oud-lid van de Raad van Bestuur van AKZO N.V.

Dr. ir. E. L. Mackor
hoofd Research Planning Shell Internationale
Petroleum Maatschappij B.V.

Dr. ir. H. J. Mathot
algemeen directeur Cehave N.V.

Dr. H. J. G. Meyer
directeur Natuurkundig Laboratorium van de N.V.
Philips' Gloeilampenfabrieken

Prof. dr. R. A. de Moor
hoogleraar in de theorie en geschiedenis van de
algemene sociologie aan de Katholieke Hogeschool te
Tilburg

Prof. drs. E. H. van de Poll
hoogleraar in de verkeerskunde aan de Technische
Hogeschool te Delft

Prof. dr. T. J. Schaafsma
hoogleraar in de moleculaire fysica
aan de Landbouwhogeschool
te Wageningen

Prof. dr. A. J. H. Vendrik
hoogleraar in de medische fysica en in de
experimentele natuurkunde aan de Katholieke
Universiteit te Nijmegen

Dr. J. de Vries
oud-president-directeur van de Verenigde Bedrijven
Bredero N.V.

*Door de Kroon benoemd
op voordracht van de Minister van*

Onderwijs en Wetenschappen

Landbouw

Onderwijs en Wetenschappen

Volksgesondheid en Milieuhygiëne

Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening

Binnenlandse Zaken

Defensie

Verkeer en Waterstaat

Economische Zaken

Defensie

Volksgesondheid en Milieuhygiëne

Onderwijs en Wetenschappen

Binnenlandse Zaken

Onderwijs en Wetenschappen

Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening

Verkeer en Waterstaat

Landbouw en Visserij

Economische Zaken

Onderwijs en Wetenschappen

	<i>Gedelegeerden</i>	<i>Plaatsvervangend gedelegeerden</i>	<i>Door de Kroon aangewezen op voordracht van de Minister van</i>
<i>Bij de Centrale Organisatie TNO</i>	Dr. D. de Zeeuw	Dr. ir. H. N. Hasselo	Landbouw en Visserij
	Mr. J. M. de Graaf	Ch. H. J. Brauers	Binnenlandse Zaken
	Drs. Th. A. J. Meijs	Mr. J. van der Brugge	Financiën
	Dr. E. van Spiegel	Drs. C. H. Moen	Wetenschapsbeleid
<i>Bij de bijzondere Organisaties TNO</i>	<i>Nijverheidsorganisatie TNO</i>		
	Ir. J. W. Hillege	Ir. R. F. de Bruïne	Economische Zaken
	Mr. M. D. van Wolferen	P. W. van Baarsel	Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening
	Mw. drs. G. J. K. Kostelijk	Dr. ir. J. Blaauwendraad	Verkeer en Waterstaat
	Drs. W. F. Haak	Drs. F. van den Akker	Volksgezondheid en Milieuhygiëne
	Ir. A. J. de Roos	Drs. E. H. Siccama	Sociale Zaken
	<i>Voedingsorganisatie TNO</i>		
	Drs. P. H. Berben	Drs. W. F. Haak	Volksgezondheid en Milieuhygiëne
	<i>Rijksverdedigingsorganisatie TNO</i>		
	Commodore ir. K. Koopman	Kol. ir. R. Bamberg	Defensie
	<i>Gezondheidsorganisatie TNO</i>		
	Dr. R. F. Heyn	Dr. C. A. Ladage	Onderwijs en Wetenschappen
	Drs. W. F. Haak	Dr. G. M. van Etten	Volksgezondheid en Milieuhygiëne
	Ir. A. J. de Roos	Dr. A. Wink	Sociale Zaken
<i>Algemeen secretaris</i> J. Jonker			
<i>Algemeen penningmeester</i> Drs. F. H. J. Essenstam			
<i>Adjunct-secretaris</i> Mw. M. B. van Lennep			

Bijlagen

Nationale Raad voor Landbouwkundig Onderzoek TNO (NRLO)

<i>Samenstelling</i>	<i>Aangewezen door</i>
Ir. A. de Zeeuw*	Ministerie van Landbouw en Visserij
Dr. ir. D. de Zeeuw*	
Drs. G. v. d. Lely	
Ir. M. P. M. Vos	
Ir. N. Molenaar	
Ir. L. H. Huisman	
Drs. C. W. M. Hendriks	Ministerie van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk werk
Drs. R. J. Samsom	Ministerie van Volksgezondheid en Milieuhygiëne
Dr. J. E. van Dam	Minister v. Wetenschapsbeleid
	Centrale Organisatie TNO organisaties van belanghebbenden
Ir. H. H. Smeenk	Landbouwschap
Ir. J. H. Egberink	
Ir. H. W. Mulder	
Ing. J. T. Mellema	College van voorzitters produktschappen
Dr. C. H. J. van Beukering	
Mr. H. J. Hellema	Landinrichting
Ir. P. J. van Herwerden	Organisaties voor natuur- en landschapsbescherming
Prof. dr. H. C. van der Plas*	Landbouwhogeschool
Prof. dr. ir. J. Doorenbos	
Pr. dr. C. C. Oosterlee	
Prof. dr. G. J. W. v. d. Meij*	Bestuur Fak. Diergeneeskunde
Dr. G. Klein	Centrale Organisatie TNO
Mr. J. H. Bergsma	
p.m.	Centrale Organisatie TNO organisaties v. universitair onderzoek (2)
Ir. G. Wansink	
Secretaris	

* De met een * gemerkte leden vormen de Dagelijkse Raad

Commissie TNO voor het Onderzoek ten dienste van het Milieubeheer (COM)

<i>Aangewezen door de Centrale Organisatie TNO</i>	
Mr. dr. Ch. J. M. A. van Rooy	Voorzitter COM
<i>Van overheidswege aangewezen door de respectievelijke Ministers</i>	
Ir. W. C. Reij	Ministerie van Volksgezondheid en Milieuhygiëne
Drs. F. van den Akker	plv. lid
Dr. ir. J. H. M. Aalders	Ministerie van Landbouw en Visserij
Drs. E. J. W. Ford	plv. lid
Mw. drs. M. J. Rietveld	Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen
Drs. J. B. Pieters	Ministerie van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk werk
Drs. H. C. Greven	plv. lid
Drs. E. W. A. Klerken	Ministerie van Economische Zaken
Ir. A. de Graaff	Ministerie van Verkeer en Waterstaat
Drs. C. Th. M. van Teylingen	plv. lid
Ir. J. P. A. van den Ban	Ministerie van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening
Drs. A. Littel	plv. lid
<i>Benoemd door de Centrale Organisatie TNO op voordracht van maatschappelijke groeperingen</i>	
Dr. B. F. Saris	Raad van Nederlandse Werkgeversverbonden
Ir. Th. P. Melman	plv. lid
Ir. H. van der Lee	Koninklijke Nederlandse Toeristenbond ANWB
P. Nijhoff	Stichting Natuur en Milieu
Dr. G. H. Vonkeman	plv. lid
Ir. T. T. Wind	Landbouwschap
W. M. Broeders	plv. lid
Drs. J. F. Noorthoorn v. d. Kruijff	Unie van Waterschappen
Dr. ir. H. J. Eggink	plv. lid
Drs. L. Jonker	Vereniging van Nederlandse Gemeenten
<i>Benoemd door de Centrale Organisatie TNO als wetenschappelijke deskundigen</i>	
Ir. E. F. Boon	werktuigkundig ingenieur
Dr. H. C. Bijvoet	meteoroloog
Prof. dr. E. M. Cohen	farmacoloog

Prof. dr. H. van Genderen	veterinair farmacoloog en toxicoloog
Dr. J. A. C. de Kock van Leeuwen	medicus
Prof. dr. D. J. Kuenen	bioloog
Dr. A. Schors	organisch chemicus
<i>Benoemd door de Centrale Organisatie TNO op voordracht van andere instanties</i>	
Dr. B. Hofman	Interprovinciaal Overleg (IPO) voor Milieubeheer
Drs. A. W. Brugman	plv. lid
Dr. H. Spaander	Landelijke Stuurgroep Onderzoek Milieuhygiëne (LaSOM)
J. H. Mendels	Commissie Milieuprojecten (CMP)-TNO
<i>Benoemd door de Centrale Organisatie TNO als adviseur</i>	
Drs. P. Winkel	Hoofd SCMO
<i>Aangewezen door de Centrale Organisatie TNO</i>	
Dr. P. B. Smoor	Secretaris COM
Samenstelling van de Subcommissie Luchtverontreiniging	
Prof. dr. E. H. Adema/Dr. J. Boleij	LH-Wageningen
Prof. ir. L. J. Brasser	IMG-TNO
Ir. A. J. Elshout	KEMA
Ing. F. C. van Emmeloort Stein	Shell Nederland
Dr. J. van Ham (secretaris)	SCMO-TNO
Ir. J. G. Kuiperbak	Rijksdienst voor het Wegverkeer
Dr. H. Nieboer	IMG-TNO
Dr. A. C. Posthumus	IPO
Dr. B. F. Saris (voorzitter)	
Dr. ir. T. Schneider/Dr. A. Fonds	RIV
Ir. J. E. A. Schoevers	IPTOM
Drs. J. Swager	Ministerie V&M
Dr. J. Tesink	Stichting Gezondheidsdienst voor Dieren in de Provincie Zeeland
Drs. A. P. van Ulden	KNMI
Drs. J. F. van de Vate	ECN
Mw. dr. A. de Wit	RIN

Opmerkingen

1. De werkgroep Verspreiding Luchtverontreiniging werd voorgezeten door drs. S. Zwerver
 2. Dr. H. Nieboer is de opvolger van ir. C. J. Duyverman
- Drs. J. Swager is de opvolger van drs. S. Zwerver

Commissie voor Hydrologisch Onderzoek TNO (CHO)

Klein Comité

Samenstelling

Prof. dr. ir. J. C. van Dam	hoogleraar in de Waterbeheersing aan de Technische Hogeschool Delft
Dr. H. C. Bijvoet	hoofd-directeur Koninklijk Nederlands Meteorologisch Instituut te De Bilt
Ir. J. G. H. R. Diephuis	adjunct-directeur Waterloopkundig Laboratorium te Delft
Ir. B. P. Hageman	directeur Rijks Geologische Dienst te Haarlem
Prof. ir. D. A. Kraijenhoff van de Leur	hoogleraar in de Hydraulica en Afvoerhydrologie aan de Landbouwhogeschool te Wageningen
Mw. M. B. van Lennep	persoonlijk lid (TNO – Den Haag)
Ir. G. A. Oosterbaan	directeur Instituut voor Cultuurtechniek en Waterhuishouding te Wageningen
Ir. H. M. Oudshoorn	hoofdingenieur-directeur van de Rijkswaterstaat – Directie Waterhuishouding en Waterbeweging te Den Haag
Ir. P. Santema	directeur Rijksinstituut voor Drinkwatervoorziening te Voorburg
Ir. H. van Wijngaarden	directeur-hoofdingenieur van de Prov. Waterstaat van Groningen (namens de vergadering van Hoofden van Provinciale Waterstaatsdiensten)
Secretaris Ir. H. J. Colenbrander	

Commissie Milieuprojecten TNO (CMP)

Drs. P. Winkel	SCMO, voorzitter ¹
J. H. Mendels	IMG, secretaris ¹
Ir. C. J. Duyverman	NO/MT
Drs. W. J. Klopper	VO/CIVO
Dr. A. J. J. Ooms	RVO/PML
Dr. W. F. Stevens	GO/MBL
Ir. H. de Zeeuw	CO/TPO
Prof. ir. L. J. Brasser	IMG ²
W. C. L. Zegveld	SSV ²

¹ benoemd door dbCO
² adviseurs

**Commissie Risico-analyse TNO (CRA)
Bureau Industriële Veiligheid TNO (BIV)**

*Dwarsverband Commissie:
Commissie Risico-analyse TNO (CRA)*

V. J. ~~Veron~~ ^F	Instituut CIVO-Toxicologie en Voeding TNO
J. G. A. de Graaf secretaris	Bureau Industriële Veiligheid TNO
H. Kienhuis voorzitter	Prins Maurits Laboratorium TNO, Chemische Research
J. M. Nijpels	Hoofdafdeling Bouw en Metaal TNO
A. J. J. Ooms	Prins Maurits Laboratorium TNO
H. J. Pasman	Prins Maurits Laboratorium TNO, Technologische Research
J. Remmelts	Instituut TNO voor Wiskunde, Informatieverwerking en Statistiek
K. A. Warschauer	Hoofdafdeling Maatschappelijke Technologie TNO
W. C. L. Zegveld	Stafgroep Strategische Verkenningen TNO

*Dwarsverband Bureau:
Bureau Industriële Veiligheid TNO (BIV)*

J. G. A. de Graaf	Hoofd van het bureau
A. C. van Mameren	
J. de Vries	
K. Leeftang	Secretaresse

Plancommissie Bouwresearch TNO (PCBR)

Ir. F. K. Ligtenberg,
voorzitter

Instituut TNO voor
Bouwmaterialen en
Bouwconstructies

Ir. P. Vermeyden,
vice-voorzitter

Centrale Organisatie TNO

L. van Zetten,
secretaris

Instituut TNO voor
Bouwmaterialen en
Bouwconstructies

Leden**Deelnemende instituten**

Ir. G. Wesseling

Instituut TNO voor Bouwmaterialen
en Bouwconstructies

Ir. J. Claus

Centraal Technisch Instituut TNO

J. H. Mendels

Instituut voor Milieuhygiëne en
Gezondheidstechniek TNO

Ir. M. L. Kasteleijn

Instituut voor Milieuhygiëne en
Gezondheidstechniek TNO

Ing. A. van der Velden

Houtinstituut TNO

S. Pieterse

Kunststoffen- en Rubberinstituut
TNO

Ir. C. F. Etienne

Metaalinstituut TNO

Dr. V. A. Güttinger

Nederlands Instituut voor
Praeventieve Gezondheidszorg
TNO

Dr. J. D. Buissink

Planologisch Studiecentrum TNO

Ir. H. de Zeeuw

Technisch Fysische Dienst
TNO-TH

Ir. G. J. Kleinhoonte van Os

Technisch Fysische Dienst
TNO-TH

Dr. ir. J. de Jong

Technisch Fysische Dienst
TNO-TH

Ir. H. J. de Vries

Verfinstituut TNO

Bureau van de Plancommissie Bouwresearch TNO

Ing. G. H. C. Kortenhoff

Algemene leiding

Dagelijks bestuur van de Plancommissie Bouwresearch TNO

Ir. F. K. Ligtenberg,
voorzitter

directeur Instituut TNO voor
Bouwmaterialen en
Bouwconstructies

Ir. P. Vermeyden,
vice-voorzitter

Centrale Organisatie TNO

Ir. H. de Zeeuw

directeur Technisch Fysische
Dienst TNO-TH

J. H. Mendels

directeur Instituut voor
Milieuhygiëne en
Gezondheidstechniek TNO

Secretariaat

L. van Zetten

directie-secretaris Instituut TNO
voor Bouwmaterialen en
Bouwconstructies

Ing. G. H. C. Kortenhoff

hoofd Bureau Plancommissie
Bouwresearch TNO

Coördinatiecommissie Computeractiviteiten TNO (CCA)

A. C. Bacchetti	IPD-IW, Delft
C. P. L. Commissaris	BM-MI, Apeldoorn
J. J. H. Donders	MFI, Utrecht
H. van Doorne	IZF, Soesterberg
A. Hemelaar	PML, Rijswijk
W. Kardux	IWIS-RC, Den Haag
A. A. Koene	IWIS-RC, Den Haag
M. C. ten Noever de Brauw	CIVO, Zeist
W. H. C. Ruhe	PL, Den Haag
F. P. Tolman	BM-IBBC, Rijswijk

Raad voor Gezondheidsresearch TNO (RGR)

Prof. dr. E. M. Cohen, ondervoorzitter	Gezondheidsorganisatie TNO; o.v.v. *) CO-TNO
Prof. dr. C. A. M. Haanen	bestuurslid Stichting FUNGO; hoogleraar inwendige geneeskunde aan de Katholieke Universiteit te Nijmegen; o v v. ZWO
Prof. dr. A. J. C. Haex	Voorzitter Gezondheidsraad; q.q
Dr. R. F. Heyn	Directeur Natuur- en Levenswetenschappen van het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen; a d. **) Min O en W
Dr. G. Klein	Voedingsorganisatie TNO: o v.v. CO-TNO
Dr. mr. G. J. Leibbrandt	Directeur-Generaal voor het Wetenschappelijk Onderwijs (en Onderzoek) van het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen; q.q.
J. van Londen	Directeur-Generaal van de Volksgezondheid; q.q.
Prof. dr. E. Mandema	hoogleraar inwendige geneeskunde, aan de Rijksuniversiteit te Groningen; o.v.v. Academische Raad
Drs. C. C. J. M. van der Meijs	Directeur Voedings- en Kwaliteitsaangelegenheden van het Ministerie van Landbouw en Visserij; a.d. Ministerie van Landbouw en Visserij
Generaal-majoor-arts R. G. Nypels	Directeur Militair Geneeskundige Diensten; a.d. Ministerie van Defensie
Prof. ir. H. Peters	lector chemische gezondheidstechniek aan de Technische Hogeschool te Enschede; o.v.v. Academische Raad
Prof. dr. L. de Ruiter	Vice-voorzitter en gedelegeerd lid van het Bestuur van de Nederlandse Organisatie voor Zuiver-Wetenschappelijk Onderzoek; o.v.v. ZWO
Dr. J. Spaander	a.d. Ministerie van Volksgezondheid en Milieuhygiëne
Dr. T. Vossenaar	directeur Organon Internationaal B.V.; a.d. Ministerie van Economische Zaken
Prof. dr. C. A. Wagenvoort	hoogleraar in de ziektekundige ontleedkunde en gerechtelijke geneeskunde aan de Universiteit van Amsterdam; o v v. de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen (KNAW)
Prof. dr. D. de Wied	hoogleraar in de farmacologie aan de Rijksuniversiteit te Utrecht; o.v.v. KNAW

Bovendien namen als gast aan de vergadering deel:

Dr. M. A. Bleiker	Gezondheidsorganisatie TNO; o.v.v. CO-TNO
-------------------	--

Dr J. E. van Dam

Chef Afdeling Algemene
Vraagstukken Wetenschapsbeleid van
het Ministerie van Onderwijs en
Wetenschappen; o.v.v. de Minister
voor Wetenschapsbeleid

Prof. dr. J. J. Laarman

buitengewoon hoogleraar in de
parasitologie aan de Universiteit van
Amsterdam; o.v.v. Sectie Biologie van
de Academische Raad

Secretaris

Dr. R. J. van Zonneveld

* = op voordracht van

** = aangewezen door

Basisvormgeving
BSRS, Amsterdam
Grafische uitvoering
Centrale Stafafdeling In- en Externe Communicatie TNO
Druk
Drukkerij Hooiberg, Epe
Coördinatie
Centrale Stafafdeling In- en Externe Communicatie TNO